

Jussi-Pekka Rode

KOLMANNEN TIEN PERINTÖ

Pro gradu -tutkielma

Politiikkatieteet: kansainväliset suhteet

Kevät 2014

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Kolmannen tien perintö

Tekijä: Jussi-Pekka Rode

Koulutusohjelma/oppiaine: Poliittikatieteet: kansainväliset suhteet

Työn laji: Pro gradu -työ X

Sivumäärä: 81

Vuosi: 2014

Tiivistelmä:

Tutkimusongelmani ovat: mikä on sosialidemokraattisen liikkeen kolmas tie ja mikä on kolmannen tien perintö sosialidemokratialle. Tutkielmani pääväitteeni on, että kolmas tie ei ole täysin poistunut sosialidemokratiasta, vaikka käsitettä kolmas tie ei enää aktiivisesti käytettäisikään. Pyrin todistamaan väitteeni kuvaamalla kolmannen tien kehitystä sekä vertailemalla kolmas tie -teoriaa saatavilla olevaan aineistoon.

Kolmas tie koostuu kahdesta eri osasta. Ensimmäinen osa on teoreettisopillinen osa. Se sisältää kolmas tie -ajattelua sen teoreettisessa muodossa, joka ei ole mihinkään tiettyyn maahan tai politiikkaan sidottua. Toinen osa on kolmannen tien poliittinen toteutus. Etenen teoriasta aina käytännön toteutusta kohti. Lopussa tutkin kolmatta tietä 2000 -luvun taitteen jälkeen.

Käytän hyväkseni tutkielmassani analyysimenetelmiä teemoittelu sekä tyypittelyt. Viime kädessä tutkielmani on vertailevaa tutkimusta, jossa vertaan teoriaa ja sen toteutusta toisiinsa. Vertailun avulla pyrin näyttämään toteen teorian ja käytännön väliset yhtäläisyydet. Lopputulokseksi sain sen, että yksi perintö on vuosittaisesti järjestettävä kansainvälinen sosialidemokraattien foorumi. Toinen on aktiivinen kolmas tie -ajatushautomo. Kolmas, vertailun perusteella saatu lopputulos on se, että kolmas tie näkyy voimakkaasti Saksan SPD:ssä.

Avainsanat: sosialidemokratia, kolmas tie, progressiivinen hallinto, SPD, Giddens.

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi X

(vain Lappia koskeva)

University of Lapland, Faculty of Social Science

The title of the pro gradu thesis: The Legacy of The Third Way

Author: Jussi-Pekka Rode

Degree programme / subject: Political Science: International Relations

The type of the work: pro gradu -thesis X

Sivumäärä: 81

Year: 2014

Summary:

My research problem was to study what is the third way of social democracy and what is the legacy of that third way for social democracy? My main assumption was the Third Way has not been vanished from social democracy even if the term is not actively used. I try to prove this assumption by studying the progress of the third way and comparing the third way theory to the material available.

The third way consists of two parts. The first is the theory part of the third way which is not linked to a certain policy or country. The second part is the political dimension of the third way, the third way in practice. I will study the way from theory to practice. In the end I will also study the third way after the peak point.

As method I use thematic analysis and typical examples to point out certain issues. In the end I compare the third way theory and political practice with each other and try to prove the link between them. As a result I first found out the legacy of the third way was an annually forum of social democratic third way leaders coming together. Second I found out there a think tank distributing third way issues. Finally I proved themes of the third way can be found largely in the German SPD.

Keywords: Social Democracy, the Third Way, progressive governance, SPD, Giddens.

Further information:

I give permission the pro gradu thesis to be read in the Library X

I give permission the pro gradu thesis to be read in the Provincial Library of Lapland (only those concerning Lapland) X

1 Johdanto.....	1
1.1 Alkusanat	1
1.2 Tutkimusongelma	1
1.3 Tutkimusprosessi	2
1.4 Käsite `kolmas tie´	3
1.5 Sosialidemokratian kehityksestä ennen kolmatta tietä ja sen jälkeen	5
2 Tutkimuksen tieteenfilosofiset pohdinnat sekä menetelmävalinnat	8
2.1 Kvalitatiivista tutkimusta.....	8
2.2 Menetelmävalintani	9
2.2.1 Teemoittelu	10
2.2.2 Tyypittely.....	11
2.2.3 Vertailevaa tutkimusta	12
2.3 Muita pohdintoja	13
3 Kolmas tie -teoria	14
3.1 Kolmas tie kehittyy teoriaksi.....	14
3.1.1 Triangulaatiosta kolmanneksi tieksi	14
3.1.2 Kolmas tie -teoriaa kehitetään	15
3.1.3 Kolmas tie -teoria kohtaa kritiikkiä ja keskustelu hiipuu	19
3.2 Kolmas tie -teorian lähtöoletukset.....	20
3.2.1 Globalisaatio.....	21
3.2.2 Individualismi	22
3.2.3 Poliittinen jako oikeistoon ja vasemmistoon	23
3.2.4 Poliittinen agenda	27
3.2.5 Ekologiset ongelmat	29
3.3 Kolmannen tien arvot	30
3.4 Kolmas tie -teorian sisältöteemat ja periaatteet.....	32
3.4.1 Uusi sekatalous	33
3.4.2 Kosmopoliittinen kansa ja kosmopoliittinen demokratia	34
3.4.3 Aktiivinen kansalaisyhteiskunta	36
3.4.4 Demokraattinen perhemalli	37
3.4.5 Inklusiivinen yhteiskunta.....	37
3.4.6 Positiivisen hyvinvoinnin yhteiskunta.....	38
3.5 Uusi vasemmisto haastajana?	39
3.6 Kolmas tie -teorian yhteenveto ja pohdintoja.....	41
4 Kolmas tie -politiikka	42
4.1 Kolmas tie -politiikka kehittyy	42
4.2 Manifesti.....	45
4.2.1 Manifestin sisältö.....	45
4.2.2 Manifestin vaikutus	48
4.3 Kolmas tie leviää	50
4.3.1 Progressiivisen hallinnon verkosto (Progressive Governance Network) ...	50
4.3.2 Policy Network -ajatushautomot	54
4.4 Kolmas tie, vaihe II	55
4.5 Aktiivinen kolmas tie -politiikka hiipuu.....	55
4.6 Kolmas tie -politiikan yhteenveto ja pohdintaa.....	57

5. Kolmas tie 2000 -luvun taitteen jälkeen	58
5.1 Case -tapaus: Hampurin ohjelma.....	58
5.2 Hampurin ohjelman analyysi.....	60
5.2.1 Klassinen sosialidemokratia	60
5.2.2 Kolmannen tien arvot	62
5.2.3 Väliyhteenvedo	63
5.2.4 Sosiaalinen markkinatalous	64
5.2.5 Antikapitalistinen Hampurin ohjelma.....	66
5.2.6 Kosmopoliittinen SPD	67
5.2.7 Demokratisoitu valtio ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta	67
5.2.8 Mahdollisuuksien tasa-arvo ja sosiaalinen valtio	69
5.2.9 Demokratiaan perustuva perhemalli (the democratic family)	70
5.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimukset.....	71
6 Yhteenvedo	73
Lähteet	78

1 Johdanto

1.1 Alkusanat

Tämän tutkielman aiheena on sosialidemokratian kolmannen tien perintö. Olen työstänyt työtä jo useamman vuoden ajan, mutta vielä pidempään hautonut sitä. Vuosien aikana tutkimusaiheeni on tarkentunut, mutta ei radikaalisti muuttunut. Edelleen tarkastelun kohteena on sosialidemokraattinen aatemaailma ja sosialidemokraattinen liike. Tutkielman tekijänä olen ollut jo yli 10 vuotta sosialidemokraattisen liikkeen vaikuttaja. Tätä tutkielmaa kirjoittaessani olen töissä eduskunnassa poliittisena avustajana sosialidemokraattisessa eduskuntaryhmässä. Tiedostan tämän tietoisesti tutkimuseettisen ristiriidan tutkittavan kohteen ja tutkijan välillä. Tutkielmani aikana olen ottanut tietoisesti etäisyyttä tutkimuksen kohteesta. Katson kuitenkin, että en osaisi tulkita sosialidemokraattista aatemaailmaa ja sosialidemokraattista liikettä ilman, että olisin itse osa näitä. Aion siis pitää tulkinnat, mutta luopua asemastani suojella ja vaalia sosialidemokratiaa. Tämä tutkielma on siinä mielessä erittäin paljas ja raaka rakasta aatetta kohtaan.

Haluan jakaa lukijan kanssa vielä yhden huomion. Kirjoitan tutkielmassani *sosialidemokraateista* ja *sosialidemokratiasta*. Yleisesti ottaen medioissa tai vaikkapa lehdessä sosialidemokratia kirjoitetaan *sosiaalidemokratia* -muotoon. Pidän tätä kuitenkin virheellisenä kirjoitusasuna. Yhtäläillä kuin Suomessa ei laajasti ottaen ole enää *ammattikouluja* vaan *ammattillisia oppilaitoksia* tai *ammattioppilaitoksia* ei myöskään sosialidemokratia edusta sosiaalisuutta vaan *sosialismia* demokratian keinoin. Vaikka lukija lehdestä lukisikin sosiaalidemokratiasta, saa hän tässä tutkielmassa lukea vain sosialidemokratiasta yhdellä a -kirjaimella.

Pyrin tällä tutkielmalla tuomaan uutta puhtia kolmas tie -keskusteluun, joka hiipui kummasti 2000 -luvun taitteen jälkeen niin julkisesta keskustelusta kuin myös akateemisesta keskustelusta. Toivon, että tämä tutkielma tarjoaa jotain uutta ja kiintoisaa tietoa kolmas tie -debatista, joka oli hyvin aktiivinen debatti hetken aikaa kylmän sodan jälkeisessä maailmassa.

1.2 Tutkimusongelma

Tutkimusongelmani ovat: *mikä* on sosialidemokraattisen liikkeen *kolmas tie* ja mikä on *kolmannen tien perintö* sosialidemokratialle. Avaan käsitettä kolmas tie tarkemmin seuraavassa luvussa 1.3. Käsitteet *sosialidemokraattinen liike* tai *sosialidemokratia* käsittää tässä yhteydessä maailmanlaajuisista liikettä ja aatetta, mutta tutkimukseni painottuu vahvasti eurooppalaiseen sosialidemokratiaan. Sivuan silti myös maailmanlaajuisesti kolmannen tien diskurssia ja kolmannen tien kehitystä. Tutkielmani pääväitteeni on, että toisin kuin yleisesti luullaan tai väitetään, kolmas tie ei ole täysin poistunut sosialidemokratiasta, ei liikkeestä eikä aatteesta, vaikka *käsitettä* kolmas tie ei enää aktiivisesti käytettäisikään. Pyrin todistamaan väitteeni tarkastelemalla kolmannen tien teoriaa, käymällä läpi kolmannen tien kehitystä sekä viime kädessä vertailemalla kolmas tie -teoriaa saatavilla olevaan aineistoon.

Kolmas tie ilmenee diskurssina sosialidemokratian menneisyydestä, nykytilasta ja tulevaisuudessa, mutta myös ohjelmasisältöinä, tavoitteina ja oletuksina tai väitteinä. Kolmannen tien ennako-oletukset, tulkinnat, arvot ja sisällölliset tavoitteet ovat mukana sosialidemokraattisten puolueiden, tai laajemmin ottaen sosialidemokraattisten liikkeiden, ohjelmissa ja tavoitteissa ja yleisesti ottaen diskursseissa. Näitä edellä mainittuja tuotetaan uudelleen säännöllisissä yhteyksissä tai ne näkyvät teemoina ja sisältöinä maailmanlaajuisesti sosialidemokraattisessa liikkeessä.

Kolmas tie sisältää kaksi eri osa-aluetta. Ensimmäinen osa on teoreettisopillinen osa. Se sisältää kolmas tie -ajattelua sen *teoreettisessa* muodossa. Tämä on teoriaa, joka ei ole mihinkään tiettyyn maahan tai politiikkaan sidottua (Giddens 2001, 2–3.). Anthony Giddensin mukaan kolmas tie on sosialidemokratian uudistamista poliittisena filosofiana, minkä takia uudistamisen pohjaksi tarvitaan teoriapohjaa (Giddens 1998). Kuitenkin, kolmas tie on muutakin kuin teoriaa. Toinen osa onkin kolmannen tien poliittinen ulottuvuus, kolmannen tien *poliittinen toteutus*. Se oli poliittista toimintaa, jonka perusteella tehtiin ohjelmia tai nostettiin esiin teemoja, joita käytettiin hyväksi poliittisessa keskustelussa. Ideoilla ja poliittisella toteutuksella on aina yhteys, mutta niitä voidaan tarkastella erillisenä tutkimuksen selkeyden vuoksi, kuten tässä tutkimuksessa teen. Etenen teoriasta aina käytännön toteutusta kohti.

1.3 Tutkimusprosessi

Tässä tutkielmassa edetään kolmas tie -teorian pohjalta aina kolmas tie -politiikan toteutusta kohti. Viime kädessä pohditaan, mikä kolmas tie nyt on ja mikä sen perintö on. Pääväitteeni on, että kolmas tie ei ole hävinnyt mihinkään, vaan ilmenee vain erilaisina käsitteinä esimerkiksi. Tutkimuksen aikana tuon esille erilaisia vastauksia ja pohdintoja pääväitteeseni liittyen. Vastaukset tiivistyvät lopussa Saksan SPD:n voimassaolevaan periaateohjelmaan, joka toimii tutkielmani käytännön esimerkkinä kolmannen tien jatkumisesta 2000 -luvun taitteen jälkeen.

Tämä tutkielma koostuu kuudesta eri osasta, jotka muodostavat yhden kokonaisuuden. Ensimmäiseen osaan kuuluvat johdanto, tutkimusprosessin läpikäyminen ja tutkimusongelman käsitteleminen sekä kolmas tie -käsitteen selittäminen ja tutkimusongelman taustalla olevan diskurssin selvittäminen. Pyrin tällä tuottamaan lukijalle selkeän johdatuksen tutkielman pääajatuksia varten sekä avaamaan taustaa ja diskurssia. Toisin sanoen, pyrin johdattelemaan lukijan tutkielman aiheen ääreen.

Toisessa osassa keskitytään tieteenfilosofisiin pohdintoihin sekä menetelmävalintoihin. Pohdin asemaani tutkijana sekä tämän tutkielman luonnetta. Käyn läpi kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä sekä menetelmävalintojani perustellen niitä. Pyrin pohtimaan tutkielmaani analyttisesti lukijan näkökulmasta katsottuna. Väitän, että tämä tutkimus sisältää hyvän ja tiiviin yhteyden teorian ja käytännön välillä.

Kolmannessa osassa pääsemme kiinni kolmannen tien -teoriaan ja tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Selvitän ja selvennän sosialidemokratian kolmas tie -teorian syntyä ja kehitystä. Käyn läpi keskeisiä vaikuttajia ja taustoja sekä valotan kolmannen tien ympärillä ja sen sisällä käytävää diskurssia. Teen myös ensimmäisen analyysini ja tulkintani kolmas tie -teorian teemoista ja teemojen sisällä olevia esimerkkityypeistä.

Seuraavassa, neljännessä osassa, selvitän ja selvennän sosialidemokratian kolmas tie -politiikan syntymistä, nousukautta ja kohtaloa. Tarkoitukseni on käydä läpi politiikan kehitystä ja siihen vaikuttaneita taustoja ja voimia. Pohdin, mikä merkitys erilaisilla

dokumenteilla oli kolmannen tien kehitykselle ja miten lopulta aktiivinen kolmas tie - käsitteen alla kulkeva politiikka katosi vai katosiko? Kuvailen myös eri vaiheita siitä, miten kolmas tie -politiikka levisi osaksi eri maiden sosialidemokraattisten puolueiden poliittista agendaa ja viime kädessä osaksi eri maiden sisä- ja ulkopoliittikkaa. Etsin myös vastausta siihen, miten kolmas tie kehittyi poliittisesti, ketkä kehityksen takana olivat ja miten kolmas tie levisi osaksi eri maiden sosialidemokraattisten puolueiden agendaa.

Viidennessä osassa pääsemme tutkimaan, millainen kolmas tie on 2000 -luvun taitteen jälkeen. Olen ottanut case -tapaukseksi Saksan sosialidemokraattisen puolueen ajankohtaisen ja käytössä olevan periaateohjelman. Näin luku toimii tämän tutkielman käytännön esimerkkinä. Vertaan kolmas tie -teorian teemoja ja esimerkkityyppejä esimerkkiaineistossa esiintyviin teemoihin ja esimerkkityyppeihin. Tällä vertailulla pyrin selvittämään sitä, onko kolmas tie -teoriolla käytännöllinen yhteys Saksan sosialidemokraattisen puolueen SPD:n periaateohjelman teemoihin ja sisältöihin. Toisin sanoen, tutkin, näkyvätkö kolmas tie -teorian teemat ja sisällöt yhden merkittävän sosialidemokraattisen puolueen periaateohjelmassa.

Luvun viisi vertailu toimii eräänlaisena otoksena, jolla pyrin näyttämään toteen teorian ja käytännön välisen yhtäläisyyden. Pyrin suhteuttamaan esimerkkiaineistosta saatuja tuloksia osaksi laajempaa kokonaisuutta, kysymyksen siitä, mikä on kolmas tie -opin perintö sosialidemokratialle. (Alasuutari 1999, 248–249.) Tyydyn otokseen, koska muu saatavilla oleva aineisto on liian laaja tutkittavaksi kokonaisuudessa. Muistutan, että tutkimukseni kohteena on maailmanlaajuinen sosialidemokraattinen liike erityisenä painopisteenä eurooppalainen sosialidemokratia. Esimerkkiaineistoksi ja -otokseksi valikoitui kolmas tie -politiikkaa tehnyt Saksan sosialidemokraattinen puolue SPD ja sen periaateohjelma vuodelta 2007 (SDP–Parteivorstand 2007).

1.4 Käsite `kolmas tie`

Minun on varmaan viimeistään tässä vaiheessa kerrottava, mitä tarkoitan käsitteellä *kolmas tie*. Kolmas tie tarkoittaa montakin asiaa. Lukija tulee tutkielman aikana törmäämään useisiin kolmannen tien tarkoituksiin ja merkityksiin. Pyrin aina kirjoittamaan mistä kolmannesta tiestä on kulloinkin kysymys. Jos tyydyn kuitenkin

vain käyttämään käsitettä kolmas tie, ilman muuta selitystä, tarkoitan sillä silloin sosialidemokratian kolmatta tietä: teoriaoppia tai politiikkaa, joiden mukaan sosialidemokratiaa on uudistettava globaalille aikakaudelle sopivaksi (Giddens 1998).

Ehkä parhaiten kolmas tie -käsite selittyy lainaamalla Anthony Giddensia, johtavaa kolmannen tien teoretikkoa, jonka roolia kolmannen tien teorian kehityksessä avaan vielä hieman myöhemmin. Giddensin mukaan kolmas tie on vasemmiston ja ennen kaikkea sosialidemokratian modernisointia globaalissa mittakaavassa: *"Leftist parties are being forced to pioneer something new, since the core doctrines of socialism are no longer applicable. Whether or not one uses 'third way' to refer to this attempt at 'something new' does not matter. 'Modernizing social democracy', or 'the modernizing left' can be used instead. I continue to use 'third way', however, because it is a useful shorthand term. It refers to the renewal of social democracy in contemporary social conditions."* (Giddens 2000, 2.)

Myös puolueiden nimiä, tai puolueiden poliittisia laitoja, nimettiin uudelleen. Esimerkiksi USA:n demokraattien poliittista keskustaa kannattavien liikettä kutsuttiin *New Democrats* -liikkeeksi. Tai Iso-Britannian Labour -puolueessa muodostettiin ajatus uudesta Labourista (New Labour). Saksassa kolmas tie -liikkeelle annettiin nimitys *Die Neue Mitte* eli uusi keskusta. (Ks. esim. Giddens 2001.)

Jäljelle jää vain kysymys, kuka ensimmäiseksi kehitti käsitteen *kolmas tie*? On tiedossa, että niinkin kauan aikaa sitten kuin vuonna 1912 ensimmäisenä Iso-Britannian työväenpuolueen edustajana pääministeriksi noussut Ramsay MacDonald esitteli Iso-Britannian työväenpuolueen olevan *kolmas tie* valtiososialismin ja syndikalismin välissä. Sen jälkeen kolmanten tien on viitattu useassa yhteydessä eri tarkoituksissa ja hieman eri vivahteella aina tähän päivään asti. (Callinicos 2001, 4–6.) Sitä ovat käyttäneet esimerkiksi aiemmin sosialidemokraatit, jotka kutsuivat liikettään kolmanneksi tieksi amerikkalaisen markkinaliberalismin ja neuvostoliittolaisen kommunismin välimaastossa kylmän sodan aikana (Giddens 2000, 1).

Tämän tutkimuksen keskiössä oleva käsite *kolmas tie* tarkoittaa sosialidemokratian tai vasemmiston uudistusta. Käsitettä on kehittänyt monta keskusta-vasemmistolaista ajattelijaa ja vaikuttajaa. Poliittisesti käsitettä kolmas tie, viitaten työväenpuolueen uudistamiseen, käytti ensimmäisen kerran, tässä modernissa tarkoituksessa, vastavalittu

Iso-Britannian pääministeri, Labourin johtava poliitikko Tony Blair vuonna 1997. (Social Policy Association 2007, 11.) Käsite kolmas tie jäi kuitenkin alkuaikoina varsin tyhjäksi sisällöltään, joten sille on, matkan varrella, useampi henkilö tuottanut merkityksiä. Blairin ajatukset saivat inspiraatiota osittain hänen omista taustavaikuttajistaan ja laajasta ajastushautomon *Nexusin* interaktiivisesta työstä käsitteen takana. Myös USA:n presidentti Bill Clinton ja hänen demokraattisen puolueen taustatiimillään on ollut osansa kolmas tie -käsitteen takana. (Social Policy Association 2007, 11.) Kolmas tie -käsitteen takana oli alun perin Clintonin neuvonantajan ajatus *triangulaatiosta* (Mouffe 2000, 6).

Palaan näihin kolmannen tien eri vaiheisiin vielä tarkemmin myöhemmin. On kuitenkin vielä hyvä huomauttaa jo tässä vaiheessa, että kolmannen tien teoreettisen tyhjiön on pääasiassa täyttänyt 2000 -luvun taitteessa lontoolaisen *School of Economics and Political Science* -koulun johtajan Anthony Giddens, joka oli kolmas tie -opin johtava teoretikko ja julkaisi tai toimitti useamman teoksen tukien ajatusta sosialidemokratian kolmannesta tiestä. (Social Policy Association 2007, 11.) Hän ei ole ollut ainut teoretikko, mutta ilman muuta kaikkein merkityksellisin kolmannen tien teorian luomisessa. Jo hänen ensimmäinen teoksensa, *Beyond Left and Right* (Giddens 1994), viitoitti kolmannen tien tietä (Mouffe 2000, 109). On siis perusteltua käyttää hänen teoriaansa sosialidemokratian kolmannesta tiestä tutkimukseni teoriapohjana.

1.5 Sosialidemokratian kehityksestä ennen kolmatta tietä ja sen jälkeen

Kolmannen tien politiikan huippuaika osui epäilemättä 2000 -luvun taitteeseen, ehkä hieman ennen vuosituhannen vaihdetta. Vuonna 1999 julkaistiin poliittinen manifesti, jolla pyrittiin vaikuttamaan merkittävästi eurooppalaisen sosialidemokratian kehitykseen. Tai ei vain eurooppalaisen sosialidemokratian kehitykseen, ehkä myös koko maailman. Tuo poliittinen manifesti oli Iso-Britannian pääministerin ja työväenpuolueen Labourin puheenjohtaja Tony Blair ja Saksan liittokansleri ja Saksan sosialidemokraattisen puolueen SPD:n puheenjohtaja Gerhard Schröder käsialaa. Se toimi laajana keskustelun avauksena ja lopullisena sosialidemokratian kolmas tie -politiikan läpimurtona. Tämän jälkeen ei kukaan voinut puhua sosialidemokraattisten puolueiden kehityksestä ilman, että hän joutui käsittelemään kolmas tie -oppia. (Karvonen 1999.) Tästä yhtenä todisteena käy se, kun kolmas tie -teorian kriitikko

Chantal Mouffe toteaa vuonna 2000, että kolmas tie on tämän hetken *Zeitgeist* (Mouffe 2000, 7).

Tutkimukseni esimerkkiaineisto ja kohde, otos, on Saksan sosialidemokraattisen puolueen SPD:n periaateohjelma (SPD-Parteivorstand 2007). Siksi on tärkeää taustoittaa SPD:n historiaa ennen kolmatta tietä. Euroopassa pyrittiin 1980 -luvulta lähtien ratkaisemaan valintaa eurooppalaisen sosiaalisen solidaarisuuden ja Amerikka-tyylisen ekonomisen joustavuuden välillä (Judt 2007, 794). Tuohon debattiin osallistui myös sosialidemokraattinen liike, etunenässä muun muassa Länsi-Saksan SPD, joka sodan jälkeen kehittyi yleiseksi kansanpuolueeksi. Siitä oli vuoden 1959 Bad Godesbergin -periaateohjelman myötä kasvanut kaikille saavutettavissa oleva puolue. SPD hyväksyi yksityisen omistusoikeuden ja markkinatalouden. Radikaalin marxismin hylännyt puolue piti Saksan liittokanslerin salkkua vuosina 1969 – 1982 ensin Willy Brandtin ja myöhemmin Helmut Schmidin toimesta. Vuonna 1982 oikeisto iski takaisin ja kristillisdemokraattien CDU/CSU:n Helmut Kohl valittiin liittokansleriksi, joka tulisi myöhemmin johtamaan Saksan yhdistymistä. Alkoi sisäinen kamppailu ja ideologinen tyhjiö, joka kuvasti eurooppalaisen sosialidemokratian tilaa. (Meyer 2001.) Kohlin valtakausi katkesi vasta Gerhard Schröderin valintaan syksyllä 1998.

Juuri 1980 -luvulla SPD ei kyennyt löytämään uutta keulahahmoa eikä vastaamaan uuden vihreän liikkeen ja myöhemmin vihreän puolueen asettamaan haasteeseen. SPD kärsi monia vaalitappioita (Meyer 2001, 76–78). Eurooppalainen sosialidemokratia rypesi, SPD ja Iso-Britannian Labour etunenässä, Thatcherin, Kohlin ja muiden konservatiivisten ja oikeistovoimien varjossa. Neoliberalismi oli hallitseva voima (Giddens 2001, 1). Ratkaisuksi tarjoutui lyhyeksi ajaksi kolmas tie 1990 -luvun lopussa.

Tony Judtin mukaan kolmannen tien tarjoamat ratkaisut eivät sinällään olleet uusia, vaan vastauksia ongelmalle valita eurooppalaisen sosiaalisen solidaarisuuden ja Amerikka-tyylisen ekonomisen joustavuuden välillä löytyi 1950 -luvulla Ludwig Erhardin *sosiaalisesta markkinataloudesta*. Kolmas tie kuitenkin vetosi post-thatcheriläisessä ympäristössä, ja ajatus sai laajasti kannatusta. Kolmas tie tarjosi pragmaattista ratkaisua ekonomisiin ja sosiaalisiin ongelmiin ja toimi merkittävänä konseptuaalisena läpimurtona vuosikymmeniä kestäneessä teoreettisessa stagnaatiossa. Judtin mukaan erityisesti myös EU ja Bryssel kaipasivat kolmatta tietä. (Judt 2007, 794.)

Kolmas tie kuitenkin epäonnistui tuomaan ratkaisuja kiperiin ongelmiin, kuten köyhyyden poistoon. Lisäksi esimerkiksi Irakin sota heikensi Labourin ja Tony Blairin mainetta. Kolmas tie rinnastettiin pian vain Iso-Britannian politiikkaan seisoa USA:n ja Euroopan välillä. Tony Judtin mukaan muu syy kolmannen tien epäonnistumiseen oli sen teoreettinen ja retorinen tarpeettomuus. Kolmannen tien kritisoimia yltiövapaita markkinoita tai tiukkaa valtionalaista sosialismia ei ollut puhtaimmillaan enää olemassa. (Judt 2007, 794–795.)

Nyt, 2010 -luvulla, eurooppalainen sosialidemokratia vaikuttaa olevan sekaisin ja ilman selkeää poliittista suuntaa. Useat vaalit on hävitty ja kannatus on ollut laskusuunnassa monessa maassa. Esimerkiksi vuoden 2009 vaaleissa Saksan SPD teki huonoimman vaalituloksensa ensimmäisen maailmansodan jälkeen saaden 23 % äänistä. Euroopan unionin parlamenttivaaleissa vain kuudessa jäsenvaltiossa sosialidemokraatit pärjäsivät keskusta-oikeistolle. Muissa jäsenvaltioissa keskusta-oikeisto voitti sosialidemokraattiset kanssakilpailijansa. (Diamond 2012, 1–6.)

Sosialidemokratialta näyttää puuttuvan se ideologinen, älyllinen ja ennen kaikkea organisatorinen voima, joka ennen kuvasti sitä. Ja näin väitetään, jälleen kerran, sosialidemokraattisella aatteella on tarve uusiutua, tarve uudistaa ideologiaansa. Se kysyy, mitä tulee kolmannen tien jälkeen? (Cramme & Diamond 2012.) Voi olla, että sosialidemokratian kolmas tie epäonnistui, ja varmasti on totta, että sosialidemokraattinen liike Euroopassa ja muuallakin etsii itseään.

2 Tutkimuksen tieteenfilosofiset pohdinnat sekä menetelmävalinnat

2.1 Kvalitatiivista tutkimusta

Pro gradu -tutkielmani ei ole määrällinen tutkimus, vaan perustuu laadulliseen analyysiin. Kvalitatiivinen tutkimus on lähtökohdaltaan kiinnostusta tiedosta. Ymmärrän, että tutkijana saadut tulokset ovat riippuvaisia valinnoistani, joita tutkimuksen aikana teen. Pertti Alasuutarin mukaan laadullinen tutkimusprosessi on aina jossain määrin ainutlaatuinen siinä mielessä, että prosessin aikana sovelletaan luovasti perussääntöjä ja luodaan myös uusia sääntöjä (Alasuutari 1999, 24).

Tutkielmani kannalta on tärkeää pohtia tutkimuksen tekoa tieteenfilosofian näkökulmasta katsottuna. Toivo Salosen tieteenfilosofia yrittää vaalia tutkimustyöskentelyssä mukana olevien ymmärrystä toimintansa edellytyksistä, perusteista ja merkityksestä. Salosen mukaan tieteenfilosofian tehtäväksi nousee jonkinlaisen tasapainon rakentaminen eri tutkimusperinteiden ja erilaisten tutkimusongelmien kesken. Tieteenfilosofia ottaa kantaa siihen, millaista tiede voi olla, millaisia kysymyksiä tiede voi tutkia ja mitä tiede voi ylipäänsä saavuttaa. Tieteenfilosofiset tarkastelut tuottavat näkemyksiä käytännöllisistä tutkimusmahdollisuuksista ja yleensä ratkaisevista tutkimusongelmista. (Salonen 2004, 106–107.)

Tämä tutkimukseni aihe on poliittinen. Myös tutkimuksen tekijä on taustaltaan poliittinen henkilö. Siksi on tärkeää tutkimuksen tekijänä tietää, mihin sijoitan tutkimukseni verrattuna esimerkiksi poliittisiin intresseihin. Tieteenfilosofialla on tärkeä paikka meidän päivänpolitiikassamme. Tuoreimmat keskustelut tutkimuksen käytöstä politiikan välineenä niin sanotun Himasgaten yhteydessä nostavat tieteenfilosofiset kysymykset näkyvästi esille. Salonen argumentoi, että jos tieteenfilosofia ei lunasta metatieteen asemaa argumentoiduilla näkemyksillä, tutkimusresurssit vinoutuvat entisestään voimakkaiden intressiryhmien eduksi. (Salonen 2004, 107.)

Tämä tutkielma ei ole tietyn intressiryhmän puolesta eikä vastaan tehty tutkielma, vaan se perustuu aitoon intoon saada *tietää* vastauksia tutkimusongelmaa ja lupaan esittää

tulkintoja tutkimustuloksista ja tutkimukseen liittyvistä diskursseista. Tässä tutkielmassa olen tehnyt tietoisesti arvovalinnan tutkia minulle läheistä aihetta, sosialidemokratiaa. Tutkijana en voi sanoutua irti arvoistani, mutta en koe tarpeen antaa niille tutkielmassa liian suurta painoarvoa muuta kuin siten, että ne auttavat minua ymmärtämään ja tulkitsemaan tutkimusaiheittani.

2.2 Menetelmävalintani

Tutkielmani on pohjimmiltaan vertaileva tutkimus. Vertailen siinä teorian ja aineiston välistä yhteyttä jäsentäen ensin teorian ja aineiston teemoja ja teemojen sisältöä ja sitten vertailen tuloksia. Tuloksien perusteella kirjoitan analyysini ja tulkintani analyysistäni. Pertti Alasuutari korostaa, että laadullisesta tutkimuksesta voidaan puhua vain, jos puhtaan laadullisen analyysin tuloksia voidaan rinnastaa johtolankoina arvoituksen ratkaisemisessa. Tekstiaineistosta satunnaisesti poimitut havaintoesimerkit eivät vielä tee tutkimuksesta laadullista tutkimusta. Alasuutarin mukaan ilman tarkkaan määriteltyä metodologiaa tai selkeitä sääntöjä tutkimus muuttuu helposti omien ennakkoluulojen empiiriseksi todisteluksi (Alasuutari 1999, 32, 82.)

Laitan tutkimuksessani myös painoarvoa tieteenfilosofisille pyrkimykselleni perustella menetelmävalintani niin hyvin kuin osaan. Toivo Salosen mukaan metodiset mahdollisuudet tuntuvat ehtymättömiltä. Salonen kritisoi sitä, että metodisten muotien seurauksena tutkimuksellinen tuoreus katoaa. Näin tutkimuksessa vastaavasti menestyy, jos onnistuu löytämään tutkimusongelman ja tutkimuskohteen suhteeseen persoonallisen metodisen ratkaisun. Hän korostaa, että vähän käytetyissä metodeissa on oma viehätyksensä. (Salonen 2004, 110–120.)

Menetelmävalintani koostuvat kahdesta menetelmästä, ja niiden avulla saatujen tuloksien vertailuista. Toisin sanoen teen vertailevaa tutkimusta, joka vaatii onnistuakseen tiiviin yhteyden teorian ja tutkimusaineiston välillä. Ensimmäinen menetelmäni on teemoittelu. Teemoittelu on menetelmä, joka kuuluu laadullisen analyysin perusmenetelmään. Siinä tutkimusaineistosta pyritään hahmottamaan keskeisiä aihepiirejä eli teemoja. Toinen menetelmävalintani on tyypittely. Tyypittely on myös laadullisen analyysin perusmenetelmä, jossa tutkimusaineistosta kiteytetään toistuvia ja sille tyypillisiä ominaisuuksia, tapahtumakulkuja tai merkityksiä. (Eskola & Suoranta

2003.)

Käytän teemoittelua ja tyypittelyä hyväkseni silloin, kun analysoin ja tulkitseen kolmas tie -opin teoreettista viitekehystä ja sisältöä sekä silloin, kun analysoin ja tulkitseen Saksan sosialidemokraattien periaateohjelmaa (SPD-Parteivorstand 2007). Jäsentämällä teoriaa teemoittamalla ja havainnollistamalla sitä tyypiesimerkeillä, pystyn myöhemmin tekemään vertailua aineistoissa esiintyviin teemoihin ja tyypiesimerkkeihin ja tulkitsemaan, onko niillä yhteys ja jos on, niin minkälainen yhteys (ks. esim. Boyatzis 1998, 4–5). Selkeillä säännöillä ja havainnollistamisella aina myös tarkoitus johtaa päätelmiin ja johtopäätöksiin (Alasuutari 1999, 41). Toisin sanoen, muodostan kolmas tie -teorian pohjalta avaimia ja katson, sopivatko ne periaateohjelman lukkoihin eli teemoihin ja tyypiesimerkkeihin.

2.2.1 Teemoittelu

Teemoittelusta on olemassa se ennakkokäsitys, että sitä käytetään pääasiassa *jäsentämään* kvalitatiivisen tutkimuksessa esiintyvää informaatiota (Boyatzis 1998, 4). Käytän tutkielmassani hyväksi teemoittelua niin teorian jäsentämisessä kuin aineiston jäsentämisessä. Aineistoni ja teoreettinen viitekehýkseni sisältävät erittäin laajaa ja kattavaa informaatiota. En pidä mielekkäänä sitä, että olisin valinnut toisenlaisen menetelmän jäsentämään informaatiota kuin teemoittelun.

Käytän teemoittelua hyödykseni laajasti koko tutkielman aikana. Teemoittelen niin kolmannen tien teoriaoppia kuin itse aineistoa. Teemoittelen Anthony Giddensin kolmas tie -teoriaa ja muodostan sen perusteella kolmannen tien arvoja ja sisältöteemoja. Osittain teemoittelu on jo valmiiksi tehty Giddensin toimesta, mutta jäsenän teemat vielä tutkimuksen kannalta järkevästi käyttäen hyväksi taulukointia. Myöhemmin vertaan kolmannen tien teoriassa esiintyviä teemoja aineistossa esiintyviin ja ilmeneviin teemoihin ja pyrin muodostamaan tämän perusteella analyysitulkitantani. (Giddens 1998.)

Teemoittelun valitseminen analyysimenetelmäksi sisältää sen riskin, että teemat ja siihen liittyvät esimerkit, jäävät liian irrallisiksi tai hajanaiseksi, siten, että kunnollista analyysia ei ole mahdollista tehdä. Eskola ja Suoranta muistuttavat, että teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta. Pyrinkin tutkimusprosessin

aikana tiukkaan teorian ja empirian yhteyteen, jotta analyysia uhkaava mielivaltaisuus ja tilastollinen ajattelutapa ei toteutuisi. Pysin myös mielenkiintoiseen raportointiin, koska aihe on lukijalle vieras ja pahimmallaan hieman ikävä. (Eskola & Suoranta 2003, 175, 180–181.)

Eskola ja Suoranta väittävät, että teemoittelu on suositeltava tapa analysoida aineistoa, jos tarkoituksena on ratkaista jokin käytännöllinen ongelma. Tällöin aineistosta voi poimia olennaista tietoa tutkimusongelman kannalta. Teemoittelu voi tarvittaessa viedä pidemmälle. Teemoittelu auttaa saamaan selville tekstiaineistosta erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Tällöin tutkimustulokset palvelevat parhaiten käytännöllisiä tavoitteita. He viittaavat Kortteiseen, joka on todennut, että teemoittelu tarkoittaa tiukkaa aineiston ja teorian yhteyttä. (Eskola & Suoranta 2003, 179–180.)

En osaa sanoa, voidaanko tutkimusongelmani sosialidemokratian kolmannen tien perinnöstä luokitella Eskolan ja Suorannan tarkoittamaksi käytännölliseksi ongelmaksi (Eskola & Suoranta 2003 179–180). Tästä epätietoisuudesta huolimatta pyrin tutkimuksessani käytännöllisyyteen ja päätin valita analyysimenetelmäkseni teemoittelun. Toivon, että analyysistani tulee mielenkiintoinen, ja että siitä löytyy yllättäviäkin tuloksia, joita on mielekästä raportoida. Pysin siihen, että teemojen esiintuominen valaisevat tutkimusongelmaa ja antamat mahdollisuuden *vertailla* tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa (Eskola ja Suoranta 2003, 174).

2.2.2 Tyypittely

Teemoittelua on hyvä täydentää tyypittelyllä. Pertti Alasuutarin mukaan laadullisen analyysin peruseräite on havaintojen absoluuttisuus. Yksittäisten havaintojen pohjalta tulee muotoilla sääntöjä, jotka pätevät poikkeuksetta koko aineistoon. (Alasuutari 1999, 191–193.) Tutkimuksessa on oltava mukana syvälliset teoreettiset pohdinnat ja kytkennät. Tyypittelyssä on kyse aineiston ryhmittelemisestä samankaltaisiksi tyypeiksi. Nämä tyypit tiivistävät ja kuvaavat laajasti aineistoa. (Eskola & Suoranta 2003, 181–182.)

Eskola ja Suoranta erottavat kolme erilaista tapaa muodostaa tyyppiä. Ensimmäinen

tapa on autenttinen tyyppi. Tässä yhden vastauksen sisältävä tyyppi on esimerkkinä laajemmasta aineiston osasta. Toinen tapa on yhdistetty tyyppi. Tässä tapauksessa valitaan mahdollisimman yleinen tyyppi, joka kuva vain sellaisia asioita, jotka esiintyvät suurella osalla tai kaikissa vastauksissa. Kolmas tapa on valita mahdollisimman laaja tyyppi, jolloin jotkut mukaan otettavat asiat ovat esiintyneet vain yhdessä vastauksessa. Tällöin olennaista on tyyppin sisäinen loogisuus. Tyyppin on oltava mahdollinen, vaikka se ei olisikaan todennäköinen. (Eskola & Suoranta 2003, 183.) Tavoitteenani on etsiä teemoihin sopivia tai poikkeavia tyyppisiä, jotka auttavat analyysini muodostamisessa. Toisin sanoen, etsin pääsääntöisesti autenttisia tyyppisiä eli esimerkkityyppisiä. Tällä autan lukijaa ymmärtämään paremmin teemojen sisällöt ja esitykset.

2.2.3 Vertailevaa tutkimusta

Tämä tutkielma on myös vertailevaa tutkimusta. Teorian ja aineiston jäsentelyn jälkeen ne ovat molemmat toisiinsa nähden valmiita vertailtavaksi. Vertailen niissä esiintyvien teemojen ja tyyppiesimerkkien yhtäläisyyksiä, relevantteja yhteneväisyyksiä tai selkeitä eroavaisuuksia. Näiden perusteella muodostan analyysini ja tulkiten vertailusta saamiani tuloksia keskenään.

Professori Jukka Kekkonen mukaan vertailuja hyödyntävien tutkimusten historia on pitkä ja pintapuolinenkin silmäys siihen osoittaa, että se kattaa suurimman osan yhteiskunta-ajattelun klassikoista, kuten esimerkiksi Aristoteles, Montesquieu tai Marx. Näiden kaikkien tutkimukset olennaisesti nojaavat Kekkonen mukaan vertailuihin. Kekkonen korostaa, että yhteistä klassikoille on se, että heidän vertaileva analyysinsä on johtanut yleistyksiin, säännönmukaisuuksien esittämiseen tai jopa teorioihin kohteena olleista ilmiöistä. (Kekkonen 2008, 33.)

Tässä tutkielmassani vertailen luvussa viisi case -tapauksen kohdalla teoriassa ja esimerkkiaineistossa esiintyviä *teemoja* ja *sisältöesimerkkejä* keskenään. Tämän perusteella muodostan analyysini valikoituneesta otoksesta. Kekkonen korostaakin, että ei ole olemassa yhtä ja ainutta oikeaa tapaa tehdä vertailevaa tutkimusta (Kekkonen 2008, 33). Vertailen, en siis muuta voi.

2.3 Muita pohdintoja

Olen tutkielmassani harmissani erityisesti yhdestä seikasta, nimittäin siitä, että en ole löytänyt tutkielmaani niin monta tieteellistä artikkelia tai teoriaoppia, jotka eivät olisi laajasti tietyn intressiryhmän taustaksi tehtyjä, kuin halusin. Moni teos, julkaisu tai artikkeli on julkaissut esimerkiksi sosialidemokraattinen ajatteluhautomo tai joku muu tutkimuksen kannalta olennainen viiteryhmä. Olen käyttänyt lähteinä paljon poliitikkojen ajatuksia ja kokemuksia sekä sen aikaisia kirjoituksia ja havaintoja sen ajan Zeitgeististä (Mouffe 2000, 7).

On surullisen totta, että vasemmiston tulevaisuus ja menneisyys kiinnostaa usein vain poliittisia ajatteliijoita, ei laajasti ottaen tieteellisiä yhteisöjä tai politiikkatieteitä. Tämän tutkielman yhdestä pääteoksesta, *The Global Third Way* (Giddens 2001) Juho Saari toteaa, että teos analysoi ja esittelee kolmannen tien käsitettä ja siihen liittyvää tutkimusta eri puolilla maailmaa, mutta teoksessa ei ole montakaan systemaattista empiiristä tutkimusta (Saari 2004, 183). Myös itse koen löytäneeni kovin vähän sosialidemokratiaa tutkivia ja pohtivia tieteellisiä julkaisuja, jotka eivät ole lähtöisin sosialidemokraattistaustaisista säätiöistä. Siksi tämä tutkielma on tärkeä puheenvuoro. Tutkielma pyrkii tuomaan uutta tietoa siihen, mitä tapahtui 2000 -luvun taitteen jälkeen ja miten kolmas tie jatkoi olemassa oloaan. Tarkoitus ei ole havahduttaa sosialidemokraatteja omaan todellisuuteensa, vaan ymmärtää ja selittää tapahtunutta kaikille asiasta kiinnostuneille.

3 Kolmas tie -teoria

3.1 Kolmas tie kehittyy teoriaksi

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan kolmannen tien teoriaa. Aluksi on tärkeää käydä läpi sitä, miten vaalien voittamiseksi tarkoitetusta poliittisesta strategiasta tuli uusi teoria, yhteiskunnallinen tapa selittää ja tulkita maailmaa. Kolmas tie -teorian alkuperä on politiikan vaikuttajissa, mutta sillä on viime kädessä laaja teoreettinen ote. Kolmas tie toimii teoreettisena viitekehyksenä ymmärtämään politiikkaa.

3.1.1 Triangulaatiosta kolmanneksi tieksi

Kolmas tie -teoria syntyi monivaiheisesti ja siihen on vaikuttanut lukuisia keskustavasemmistolaisia ajattelijointa. Yksi kolmannen tien syntymispaikoista on USA. Kolmas tie -oppi perustuu poliittiseen *triangulaatio* -malliin. Tämä on malli poliittisesta strategiasta, jossa molemmilta poliittisilta äärilaidoilta, eli vasemmistosta ja oikeistosta ja heidän edustamistaan mielipiteistään, siirrytään mielipiteiden osalta kohti poliittista keskustaa. Ajatuksen takana oli Bill Clintonin silloinen poliittinen neuvonantaja Dick Morris (Callinicos 2001, 24). Chantal Mouffen mukaan kyse on politiikan *clintonisoinnista* (Mouffe 2000, 113).

Dick Morris itse määrittelee triangulaation myöhemmin Chris Buryin haastattelussa vuonna 2000 melko suorasti osia poliittisista äärilaidoista roskaksi ja kolmanneksi tieksi kahden äärilaidan välissä (Bury 2000): *“Get rid of the garbage of each position, that the people didn't believe in; take the best from each position; and move up to a third way. And that became a triangle, which was triangulation.”* Tämä Morrisin ajatus heijasteli Giddensin ajatusta politiikasta vasemmiston ja oikeiston yläpuolella (Giddens 1994).

Triangulaatio -mallista siirryttiin pian uuteen ideaan. Tony Blairin ja Bill Clintonin poliittiset neuvonantajat päättivät yhdessä jalostaa ideaa kolmannesta tiestä, politiikasta kahden ääripään välissä. Tämän uuden opin alkumetrit vaativat tueksi vielä enemmän poliittista sisältöä. Sen jälkeen, kun Tony Blair julkaisi ensimmäiset ajatuksensa

kolmannesta tiestä uutena poliittisen filosofiana, Blairin ja Clintonin tiimit tapasivat toisensa Chequersissa, Iso-Britanniassa marraskuussa 1997 jalostaakseen kolmannen tien sisältöä enemmän. (Social Policy Association 2007, 11.)

Opin sisältö jäi marraskuun tapaamisesta huolimatta ohueksi. Tammikuussa 1998 Tony Blair kääntyi kaikkien yllätykseksi sitoutumattoman internetpohjaisen ajatteluhautomo Nexusin puoleen kehittämään kolmannen tien oppia enemmän. Debattiin netissä osallistuivat Labourille läheisiä tahoja ja ajattelijoita sekä yli 300 osallistujaa Nexusin sähköpostilistan kautta. Osallistujien joukossa oli muun muassa Fabian Societyn pääsihteeri Michael Jacobs, David Marquand Oxfordin yliopistosta ja Julian Le Grand lontoolaisesta *School of Economics and Political Science* -koulusta. (Social Policy Association 2007, 11.)

Seuraavana vuotena kolmas tie -oppi muuttui kolmas tie -teoriaksi. Downing Streetin poliittinen yksikkö otti ohjat ja julkaisi pamfletin Blairin nimissä: *The Third Way–New Politics for the New Century* (Blair 1998). Sisältö jäi silti edelleen hyvin laihaksi. Samoihin aikoihin kuitenkin äsken mainitu lontoolaisen *School of Economics and Political Science* -koulun johtajan Anthony Giddens sai enemmän roolia kolmas tie -teorian sisällön vahvistamisessa ja julkaisi ensimmäisen puhtaasti sosialidemokratian uudistusta pohtivan teoksensa *The Third way - Renewal of Social Democracy* (Giddens 1998), joka on myös tämän tutkielman pääteoksia. Giddens oli jo aiemmin ollut mukana työskentelemässä Blairin kanssa muun muassa Chequersissa marraskuussa 1997. Giddens jatkoi kolmas tie -teorian hiomista monella eri teoksella aina vuoteen 2002 saakka. Vasta myöhemmin hän otti kolmas tie -käsitteeseen etäisyyttä, mutta on kuitenkin aina puolustanut kolmannen tien teemoja ja sisältöjä. (Social Policy Association 2007, 11–14.) Giddensin mukaan sosiologi Ralf Dahrendorf päätyi kutsumaan kolmatta tietä *Giddens–Blair -konseptiksi* (Giddens 2000, 19).

3.1.2 Kolmas tie -teoriaa kehitetään

Euroopassa kolmatta tietä edistivät vahvasti ennen kaikkea Iso-Britannian Tony Blair ja Saksan Gerhard Schröder. He keskittyivät levittämään kolmannen tien politiikkaa erilaisissa foorumeissa ja oman maansa poliittisissa agendoissa. Näin Gerhard Schröderin Agenda 2010 kantaa luultavammin paljon ajatuksia sisällään kolmannesta

tiestä. Kerron hieman myöhemmässä vaiheessa siitä, miten kolmas tie -oppi levisi politiikkana maailmanlaajuisesti.

Tarkastellaan hetki vielä sitä, miten kolmas tie -oppi muuttui teoriaksi. Niin Tony Blair ja Gerhard Schröder eivät ajaneet *teoreettista* kolmatta tietä. Giddens määritteli kolmannen tien olevan laaja ideologinen virta, jonka kulkuun vaikuttavat monet eri tahot, ja joka on edelleen rakennusprosessivaiheessa. Useat muut maat ja vaikuttajat lähestyvät sitä omista historiallisista lähtökohdistaan ja erilaisista tarpeistaan katsoen. Näin ollen ei olekaan tärkeää millä nimellä modernia sosialidemokraattien uutta politiikkaa kutsutaan, vaan on katsottava terminologian taakse. (Giddens 2001, 1–3.)

Olen jo aiemmin todennut, että merkittävin kolmas tie -teoreetikko oli Anthony Giddens. Katson, että on jo merkittävä teko sinänsä, että poliittinen teoreetikko vaivautuu useammalla julkaisulla pohtimaan, miten tietyn liikkeen poliittista aatetta tai politiikkaa tulisi muuttaa.

Giddens julkaisi tai toimitti ensimmäisen teoksensa lisäksi vielä muita teoksia: *The Third Way and its Critics* (Giddens 2000), *The Global Third Way Debate* (Giddens 2001) ja *Where Now For New Labour?* (Giddens 2002). Myöhemmin hän julkaisi vielä, Tony Blairin väistyttyä ja kolmannen tien jo hiivuttua, teoksen *Over To You, Mr. Brown!* (Giddens 2007), jonka näen eräänlaisena postteoksena säilyttäen kuitenkin vahvasti ne teemat, joita kolmas tie ajoi.

Giddens antoi merkittävästi tukea ja sisältöä kolmas tie -debatille aina yrittäen vaikuttaa ajankohtaiseen keskusteluun ja vastaten annettuihin poliittisiin avauksiin tai kritiikkiin (Social Policy Association 2007, 11–14). Kolmas tie -teorialla oli tiivis yhteys päivittäiseen politiikkaan ja muuttuvaan maailmaan, vaikka irtautuukin niistä paikoitellen (Giddens 2002).

Giddens julkaisi kolmannen tien huippuaikaan yhteensä neljä julkaisua koskien kolmatta tietä, sen teoriaopillista sisältöä, globaalia debattia, kritiikkiä ja politiikkaa. Giddens antoi merkittävästi tukea ja sisältöä kolmas tie -debatille aina yrittäen vaikuttaa ajankohtaiseen keskusteluun ja vastaten annettuihin poliittisiin avauksiin tai kritiikkiin. (Social Policy Association 2007, 11–14.) Kolmas tie -teorialla oli tiivis yhteys päivittäiseen politiikkaan ja muuttuvaan maailmaan, vaikka irtautuukin niistä

paikoitellen (Giddens 2002).

Giddens ei ole kuitenkaan ole ainut merkittävä teoreetikko, joka on vaikuttanut kolmannen tien -teoriaoppiin. Alex Callinicosin mukaan muita johtavia sosiologeja, kuten Ulrich Beck ja Manuel Castells osallistui kolmas tie -debattiin, tosin varovaisemmin kuin Giddens. Myös filosofi Juergen Habermas on osallistunut debattiin. (Callinicos 2001, 3.) Esimerkiksi Gerhard Schröderin mukaan Habermas kehui vuolaasti Ranskan Lionel Jospinin puhetta sosiaalisesta Euroopasta Berliinissä huhtikuussa 2002. Schröderin mukaan sosiaalinen Eurooppa oli yksi kolmannen tien teemoista. (Schröder 2006, 330.)

Suomen vasemmistofoorumin ajatteluhautomo General Intellect on pohtinut myös vasemmiston tulevaisuutta. Sen mukaan mukaan Ulrich Beckin käsitykset *alapolitiikasta* ovat osa vasemmiston tulevaisuuden määrittelyä luokkavastakohtaisuuksien tuolla puolen, samoin kuin Giddensin käsitykset kolmannesta tiestä. Beckin teoria on, että ihmiset toimivat pääasiassa yksilöinä. Syntyy oma-aloitteista kansalaistoiminnan tason alapolitiikkaa ilman modernien instituutioiden väliintuloa. Alapolitiikkaa voittaa perinteisen parlamentarismen. (General Intellect 2008, 84–85)

Vasemmistofoorumi jatkaa, että niin Giddens että Beck jakavat samoja näkemyksiä. Yhteisten muotoilujen taakse kätkeytyy vasemmistofoorumin mukaan kuitenkin se tosiasia, että he näkevät työvoiman ja pääoman välisen ristiriidan merkityksettömänä. Foorumi katsoo myös, että vaikka Beck ja Giddens korostavat alapolitiikan mullistavaa voimaa omissa teorioissaan, ei se lopulta vaikuta olevan heille kuin liberaalista edustuksellista demokratiaa täydentävää voimaa. (General Intellect 2008, 84–92.)

Ulrich Beck osallistuu vielä kolmas tie -debattiin merkittävällä tavalla hieman kolmannen tien poliittisen kulta-ajan jälkeen. Saksassa jouduttiin vuonna 2005 järjestämään ennenaikaiset vaalit, koska Schröderin hallitus oli ahtaalla Agenda 2010 -ohjelman toimeenpanemisen aiheuttamasta laajasta kritiikistä. Vaalien alla Beck julkaisee kirjan *Was zur Wahl steht* (Beck 2005), jossa Beck ottaa merkittävällä tavalla kantaa ajankohtaiseen poliittiseen tilanteeseen, Schröderin politiikkaan (Neue Mitte), Saksan sosialidemokraattisen puolueen SPD:n tulevaisuuteen ja globalisaation asettamiin haasteisiin sekä sosialidemokratian rooliin uudessa globaalissa maailmassa.

Hän puhutteli teoksessaan vahvasti Gerhard Schröderiä. Beckin mukaan sosialidemokraattista aatetta tulisi määritellä uudelleen globalisoitua maailmaa varten: ”*Nur wer die Seele der Sozialdemokratie dafür gewinnt, Deutschland neu für die globalisierte Welt zu definieren, damit es in ihr handlungsfähig wird, kann erreichen, dass Partei und Gesellschaft ihm noch einmal folgen.*“ (Beck 2005, 26).

Giddensin julkaisemissa ja toimittamissa teoksissa oli myös paljon teoreetikkoja, jotka saivat hänen avullaan tilaa omille ajatuksilleen ja tulkinnoilleen. Hieman mahtipontisesti Giddensin vuoden 2001 kolmas tie -julkaisu kantoi nimeä *The Global Third Way Debate* (Giddens 2001). Tähän globaaliin debattiin osallistui teoksessa lukuisia erilaisia teoreetikkoja ja vaikuttajia, joukossa muun muassa tunnettuja ajattelijointa, kuten David Held, Joseph Stiglitz ja myös tunnettu poliitikko, Australian työväenpuolueen myöhempi puheenjohtaja Mark Latham. (Giddens 2001.) Aiemmassa teoksessaan *The Third Way and its Critics* (Giddens 2000) Giddens julkaisi kolmannen tien bibliografian sisältäen laajan näyttään käynnissä olevasta kolmas tie -debatista. Bibliografia sisälsi tunnettujen teoreetikkojen, kriitikoiden ja ajattelijoiden, kuten Ethan B. Kapsteinin, Wolfgang Merkelin ja myös suomalaisen sosialidemokraatti Erkki Tuomiojan, julkaisuja. (Giddens 2000, 169–180.)

Kolmas tie on tärkeä osa sosialidemokraattista historiaa. Kolmas tie -debatti oli parhaimmillaan hyvin eloisa 2000-luvun taitteessa. Keskustelu julkisuudessa tuntui kuitenkin kuihtuvan pikkuhiljaa pois. Myös itse käsite *kolmas tie* jäi pian pois aktiivisesta käytöstä. Tilalle tulivat enemmän epäsuorat ilmaisut, tai viittaukset kolmannen tien teemoihin ja ajatuksiin, mainitsematta kuitenkaan teoriaa tai oppia teemojen takana. Giddens myöhemmin totesi käsitteestä kolmas tie, että se ei ole edes erityisen valaiseva käsite. Kolmannen tien teemat jäivät Giddensillä kuitenkin elämään. (Social Policy Association 2007 Summer, 12–14.)

Viime vuosina on käynnistetty uutta debattia sosialidemokratian tulevaisuudesta. Huonot vaalitulokset ja sosialidemokraattisen ideologian kirkkaimman valon himmeneminen ovat aina silloin tällöin olleet analyttisemmän lehtiartikkelin tai jopa julkaisun arvoinen. Näin viimeisen kolmatta tietä käsittelevä teos ilmestyi vuonna 2012: Olaf Crammen ja Patrick Diamondin toimittama teos *After the Third Way - The Future of Social Democracy in Europe* (Cramme ja Diamond 2012) pohtii, mikä oppi seuraa kolmannen tien jälkeen (Cramme & Diamond 2012). Silti aktiivinen kolmas tie -debatti

on jäänyt taakse 2000 -luvun taitteeseen.

3.1.3 Kolmas tie -teoria kohtaa kritiikkiä ja keskustelu hiipuu

Kolmas tie -teorian kritiikki käynnistyi hieman köyhästi sen vuoksi, että kolmannen tien sisältökin muokkaantui tarkemmaksi vasta useamman yrityksen jälkeen. Oli älyllisesti helppo kritisoida teoriaa, jolta puuttui käsitteidensä takana huomattavan paljon sisältöä. (Social Policy Association 2007, 11.) Tämä tulisi kuitenkin muuttumaan. Chantal Mouffe sanoo teoksessaan *The Democratic Paradox* (Mouffe 2000), että hän pitää Giddensin ajatusta vuodelta 1994, politiikasta oikeiston ja vasemmiston välissä, vaarallisena demokratialle ja periksi antamisena neoliberalistiselle hegemonialle (Mouffe 2000, 108–113).

2000 -luvulle tultaessa kolmas tie -kritiikki oli jo täydessä vauhdissa ja sitä seurasi useampi teos tai julkaisu, jotka kritisoivat kolmatta tietä. Anthony Giddens vastasi kolmannen tien kritikoille teoksellaan *The Third Way and its Critics* (Giddens 2000). Alkoi kuitenkin vaikuttaa siltä, että iso mahdollisuus kääntää kolmas tie -keskustelu omaksi edukseen, oli jo väistymässä. Poliittisesti lehti oli kääntymässä ensimmäisiä kertoja oikeiston hyväksi. USA:ssa Clintonin valtakausi päättyi Al Goren vaalitappioon ja republikaaniehdokas George W. Bushin valintaan uudeksi presidentiksi. Kolmas tie rinnastettiin pian keskusta-vasemmiston jatkuviin vaalitappioihin ja myöhemmin Iso-Britannian osallistumisesta Irakin sotaan. Käsitteestä kolmas tie tuli taakka. (Social Policy Association 2007 Summer, 11–12.)

Kolmas tie -teorian kritiikki puri ennen kaikkea sen vuoksi, että kolmatta tietä edustavat puolueet alkoivat kärsiä raskaita vaalitappioita, mutta myös sen vuoksi, että poliittinen ilmapiiri muuttui. Olen varma, että syyskuun 11. päivän terrori-iskut, ja niitä seurannut Irakin sota sekä taloudellinen taantuma, pienensivät haluja debatoida hienostuneesti globalisaatiosta tai sosialidemokraattisen aatteen kehittämisestä. Muut asiat veivät yhtäkkiä huomion. Näitä maailmaa ravisuttavia muutosten tuulia kommentoi myös Giddens teoksessa *Where Now for the New Labour?* (Giddens 2002) alussa: ”I started writing this work in August 2001 and finished it in early November. When I began, it was evident that the economic climate was becoming more and more uncertain. Since the terrorist attacks of September 11, 2001 in the United States and their aftermath have

injected yet more volatility into the world situation. No one knows what will come next, or what the impact of these developments on the UK will be.” (Giddens 2002, vii.)

Kolmas tie -teoria ja debatti sen ympärillä hiljeni siis samanaikaisesti muuttuvan poliittisten olosuhteiden seurauksena. Tämä on osoitus siitä, kuinka tiukasti kolmas tie -teorialla on yhteys poliittiseen kehitykseen ja ilmapiiriin muutokseen. *Zeitgeist* kolmas tie (Mouffe 2000, 7) väistyi ja tilalle tuli jotain muuta. Alkoi sosialidemokratian poliittinen ja teoreettinen alemmuustila. Patrick Diamond toteaa: ”*The centre-left appears to have no persuasive electoral or ideological programme*” (Diamond 2012, 1).

3.2 Kolmas tie -teorian lähtöoletukset

On aika tarkastella kolmannen tien teorian sisältöä tarkemmin. Kolmas tie perustuu eräisiin lähtöoletuksiin, tosi-asioihin, joihin kolmas tie joutuu tai pyrkii vastaamaan. Anthony Giddensin mukaan kolmannen tien politiikalla tulee olla kokonaisuustavoite, jossa kansalaisia autetaan ohjaamaan tiensä läpi isoimpien meidän aikamme vallankumousten: globalisaatioon, muutoksista henkilökohtaisessa elämässämme ja suhteessamme luontoon (Giddens 1998, 64). Anthony Giddens määrittelee viisi dilemmaa, joihin sosialidemokratian tulee löytää vastaus:

1. *Globalisaatio*, mitä se oikeasti on ja mitä implikaatioita sillä on?
2. *Individualismi*, missä mielessä, jos lainkaan, ovat modernit yhteiskunnat muuttamassa yhä enemmän individualistisemmaksi?
3. *Poliittinen jako oikeistoon ja vasemmistoon*. Mitä mieltä me olemme siitä, että niillä ei ole enää merkitystä?
4. *Poliittinen agenda*, onko politiikka erkanemassa pois demokratian ortodoksisista mekanismeista?
5. *Ekologiset ongelmat*, kuinka ne tulisi huomioida sosialidemokraattisessa politiikassa? (Giddens 1998, 27–28.)

Käsittelen seuraavaksi näiden viiden dilemman pohjalta kolmas tie -teorian lähtöoletuksia.

3.2.1 Globalisaatio

Kolmas tie -teorian suhtautuminen globalisaatioon on saanut ristiriitaista vastaanottoa. Kolmas tie -teoria väittää, että globalisaatio ei ole vain markkinoita tai vapaata kauppaa. Globalisaatio on positiivinen asia ja keskusta-vasemmiston pitäisi ottaa siihen myönteinen asenne. (Giddens 1998, 64–65.) Risto Heiskalan mukaan globalisaatio on karkeasti ottaen joko pelkästään taloudellista prosessia tai sitten laajempi kokonaisuus, jonka osa talouden kehitys on (Heiskala 1999, 11). Vastaavasti David Harveyn mukaan globalisaatio on uusliberalismia. Uusliberalismi on poliittisen taloustieteen teoria, jonka mukaan ihmisten hyvinvointia voidaan parhaiten edistää vapauttamalla yksilön yritteliäisyys ja osaaminen sellaisessa institutionaalisessa viitekehyksessä, jota määrittävät vahva yksityinen omistusoikeus, vapaat markkinat ja vapaakauppa. Harvey toteaa, että 1970-luvulta lähtien vanhat raiteet käännettiin uuden talouselämän asentoon, jota nyt kutsumme globalisaatioksi. (Harvey 2008, 7.)

Kolmas tie -teoria suhtautuu globalisaatioon positiivisesti, mutta pitää neoliberalismia sen vihollisena (Giddens 1998). Kolmas tie -kriitikko Alex Callinicosin mukaan kolmas tie -teorian suhtautuminen globalisaatioon onkin ristiriitainen. Toisaalta, hän väittää, kolmas tie suhtautuu globalisaatioon vapauttavana, ja toisaalta tuhoavana voimana. (Callinicos 2001, 12.) Giddens vastaa tähän kritiikkiin kevyesti todeten, että globalisaatioon kielteisesti suhtautuminen ei ole modernia, eikä kuulu uuteen sosialidemokratiaan. Callinicosin mukaan epäilevää suhtautumista globalisaatioon on löydettävissä politiikan molemmilta laidoilta. (Callinicos 2001, 16.) Tämä tekee Giddensin puolustuksesta argumentatiivisesti heikon.

Kolmas tie -teoria pitää sisällään oletuksen, että globalisaatio on monimutkaisempi asia kuin vain taloudellisia voimia työssään. Heiskalan mukaan sosiologi Ulrich Beck katsoo, että tällaiseen laajempaan globalisaatioon liittyy ajatus maailmanyhteiskunnasta sekä globaalien kansalaisyhteiskunnan ja radikaalin demokratian toteuttamisesta globaalissa mittakaavassa. Jotta ajatus ylikansallisesta demokratiasta voisi muotoutua ja voimistua, on synnyttävä globaalien kansalaisten ylikansallinen puolue. (Heiskala 1999, 16–20.) Kolmas tie -teoria kantaakin sisällään laajasti kosmopoliittisia ja ylikansallisia teemoja sekä tavoitteita, joihin palaan myöhemmin tarkemmin.

Chantal Mouffin kritiikki kohdistuu kolmannen tien suhtautumisesta globalisaatioon

siihen, että kolmas tie antautuu neoliberalismin hegemonialle. Mouffen mukaan antautumisen seurauksena on lakattu etsimästä vaihtoehtoa kapitalismille. Kolmas tie ottaa nykyolosuhteet ja globalisaation liian annettuna. (Mouffe 2000, 6.) Giddensin mukaan keskustelu globalisaatiosta on vasemmistopuolueissa muuttunut siihen suuntaan, että enää ei keskustella onko globalisaatiota vai eikö sitä ole, vaan siitä, miten globalisaatioon tulisi suhtautua ja mitä vaikutuksia sillä on (Giddens 2000, 29).

Sekä Harvey, Mouffe ja Callinicos väittävät siis, että globalisaatio on prosessi, johon pystytään vaikuttamaan. Globalisaatio ei ole jokin tosiasia, joka on olemassa riippumatta meistä, kuten kolmas tie uskottelee. (Ks. esim. Callinicos 2001, 15–43.) Giddens taas katsoo, että globalisaatio on olemassa meistä riippumatta ja meidän tulee muuttaa suhtautumistamme siihen (Giddens 1998). Näillä kahdella lähestymistavalla on erilainen ontologinen lähtöpiste. Kolmas tie -teorian suhtautuminen globalisaatioon perustuu niin sanottuun *foundationalist* -ontologiseen positioon eli siihen, että asiat ovat lähtökohtaisesti olemassa näin, riippumatta meidän tekemisistämme. Kriitikoiden Harveyn ja kumppaneiden lähestymistapa globalisaatioon on taas vastaavasti *anti-foundationalist* -ontologisesta positioon perustavaa lähestymistä. Toisin sanoen, he katsovat, että globalisaatio on todellisuutta, joka on sosiaalisesti rakennettua ja johon voi vaikuttaa. (Marsh & Furlong 2002, 17–18.) Erilainen ontologinen positio johtaa väistämättä siihen lopputulokseen, että nämä kaksi erilaista globalisaatiota tarkastelevaa tapaa eivät helposti kommunikoi keskenään. Heillä on molemmilla erilainen tulkinta.

3.2.2 Individualismi

Jeremy Rifkinin mukaan ihmistyön hyödykearvo on jäämässä toissijaiseksi yhä pitemmälle automatisoituvassa maailmassa. Tämän vuoksi on hänen mukaansa tarpeen tutkia uusia tapoja määrittellä ihmisen arvoa ja yhteiskunnallisia suhteita. (Rifkin 1997, 24.) Giddens vastaavasti toteaa, työmarkkinat ovat suuressa muutoksessa. Giddensin mukaan tämän muutoksen vuoksi myös individualismi nousee, ja pakottaa yhteisöjä irtautumaan perinteistä ja tavoista. Tämä tuo mukanaan uhkien lisäksi lukuisia mahdollisuuksia. Näin esimerkiksi naiset eivät ole enää orjallisesti sidottuja olemaan pelkkiä kasvattajia, vaan saavat luoda uraa. (Giddens 2001, 3–5). Kolmas tie suhtautuukin lisääntyvään yksilöitymiseen myönteisesti mahdollisuutena ja tosi-asiana, ja pyrkii näin ollen määrittelemään politiikalle myös muita tavoitteita kuin

materialistisia tavoitteita.

Risto Heiskalan mukaan yksilöityminen on Beckin riskiyhteiskunnan keskeinen teema. Heiskala mukaan Beck katsoi, että riskiyhteiskunnan mukana meistä kaikista on tulossa yhä enemmän yksilöitä, jonka vuoksi yhä useammat ihmisten väliset suhteet muuttuvat neuvottelunvaraisiksi sen sijaan, että niitä säätelisi jokin ennalta annettu ja yhteisöllisesti tuettu kulttuurinen koodi. Myös perinteinen luokkayhteiskunta katoaa riskiyhteiskunnan mukana. (Heiskala 1999, 8–9.)

Havaintojeni mukaan kolmannen tien teorian ajatus yksilöitymisestä pohjautuu vahvasti Ulrich Beckin teoriaan riskiyhteiskunnasta. Jos näin on, niin teoriat jakavat yhteiset premissit yksilöityvästä yhteiskunnasta (ks. esim. Giddens 1998, 36). Joseph S. Nye, Jr katsoo, että esimerkiksi avioerojen kasvu on merkki kasvavasta individualismista ja perinteiden murtumisesta. Tämä asettaa uudenlaisia vaatimuksia eri maiden hallituksille. (Nye 2001, 253.) Giddensin mukaan Beck katsoo, että uusi yksilöityminen tarkoittaa institutionalisoitua individualismia, jossa hyvinvointivaltion palvelut ovat suunnattuja yksilöille sen sijaan, että ne olisi suunniteltu esimerkiksi perheitä varten (Giddens 1998, 36).

3.2.3 Poliittinen jako oikeistoon ja vasemmistoon

Kolmas tie -teoria pitää sisällään sen ajatuksen, että kolmas tie on niin sanottua radikaalin keskustan -politiikkaa (the radical center), jossa politiikkaa tehdään ideologioiden välimaastossa. Kolmas tie katsoo, että sosialismi ja klassinen (vanha tai perinteinen) sosialidemokratia on kuollut. Tällöin sosialidemokratia voi kukoistaa vain, jos se omaksuu uudenlaisen radikaalin politiikan, jossa demokratia on dialogiaa, joka ulottuu henkilökohtaiseen elämäämme asti. Tämä uudenlainen politiikka ylittää perinteisen vasemmisto-oikeisto erottelun. (Mouffe 2000, 108–109).

Kolmas tie ottaa pesäeroa *uuteen oikeistoon* (neoliberalismiin) (Giddens 1998). Uusi oikeisto on dosentti Erkki Karvosen katsonut, että valtio on aina ollut mörkö, jonka vaikutus on supistettava niin pieneksi kuin mahdollista (Karvonen 1999). Giddensin mukaan oikeistolle hyvinvointia tuottavat vapaat markkinat ja vapaisiin markkinoihin perustuva talouskasvu (Giddens 1998, 13). Harveyn mukaan uusliberalismi on vallannut

alaa joka puolella. Harvey toteaa, että uusliberalismin tarkoitus on alkujaan ollut luokkavallan palauttaminen, ja jos uusliberalismia pidetään poliittisena projektina, sen tarkoitus on pyrkiä palauttamaan pääoman kasautumiselle otolliset olosuhteet ja varmistaa eliitin taloudellinen valta (Harvey 2008, 26). Giddensin mukaan neoliberalismi haluaa silti säilyttää valtion sellaisenaan turvaverkkona, jotta se takaisi riskien ottamisen (Giddens 1998, 8).

Kolmas tie -teorian mukaan uudella oikeistolla, neoliberalismilla, on kaksi suuntausta: konservatiivinen (thatcherilainen) suunta ja markkinauskovainen suunta. Giddensin mukaan nämä kaksi suuntausta ovat jännityksessä toisiinsa nähden. Jännitteitä aiheuttavat esimerkiksi suhtautuminen tasa-arvoon, perhearvoihin ja kansallisvaltioiden rooliin. Giddens katsoo, että neoliberalismi pohjimmaltaan hyväksyy epätasa-arvon. Neoliberalismi myös antaa vähän arvoa ympäristönsuojelulle. Kolmas tie -teoria katsoo, että neoliberalismi on vaikeuksissa näiden edellä mainittujen ristiriitaisuuksien vuoksi. (Giddens 1998, 8–15.)

Alex Callinicosin mukaan on erittäin tyhmää vähätellä neoliberalismin vaikutusvaltaa, ja kolmas tie tuntuukin hänestä tekevän niin (Callinicos 2001, 7). Chantal Mouffin mukaan kolmas tie -teoria hyväksyy liaksi neoliberalistisen maaperän. Mouffin mukaan kolmannen tien ajatus politiikasta vasemmiston ja oikeiston ulkopuolella, ei ole mitään muuta kuin sitä, että muita vaihtoehtoja ei kyetä näkemään. Todellisuudessa kolmannen tien teoreetikot ovat luopuneet vasemmiston taistelusta tasa-arvon puolesta, eivätkä he pysty teorioillaan haastamaan neoliberalien poliittista hegemoniaa. (Mouffe 2000, 5–6.)

Chantal Mouffin mukaan kolmas tie -teoria pohjautuu deliberatiivisen demokratian ihanteelle. Mouffin mukaan ongelma on siinä, että deliberatiivisessa politiikassa vallitsevat olosuhteet neutralisoidaan, ja asioiden vain todetaan olevan niin. Hän kutsuu tätä status quo:n neutraalisoinniksi. Tuo *status quo* on tällä hetkellä neoliberalistinen hegemonia, jota kolmas tie ei haasta. Tämä vahvistaa olemassa olevaa hegemoniaa, koska sille ei aseteta poliittista vaihtoehtoa. Ilman vaihtoehdon asettamista kolmas tie -teoria vaarantaa demokratian kehitystä, sillä demokratian pitäisi aina perustua terveeseen vastakkainasetteluun, ei oikeiston ja vasemmisto -jaottelun häivyttämiseen. (Mouffe 2000, 5–7, 111.)

Kolmas tie -teoria tekee pesäeroa, neoliberalismin lisäksi, siihen, mitä teoriassa kutsutaan vanhaksi, klassiseksi vasemmistoksi tai sosialidemokratiaksi (Giddens 1998, 8). Tämä debatti on hieman herkempi kuin edellinen debatti neoliberalismista, sillä jako menee kahtia suoraan puolueiden ja aatemaailmojen välistä. Kriittisimmät äänet sanovat, että puheet vanhasta vasemmistosta (old left) ovat vain *retoriikkaa* kun osuvaa kritiikkiä väistellään (Callinicos 2001, 17). Siksi onkin tarkemmin tarkasteltava sitä, mitä vanhalla vasemmistolla ja sosialidemokratialla tarkoitetaan.

Olen analysoinut ja tulkinnut kolmas tie -teorian käsityksiä vanhasta vasemmistosta käyttäen hyväksi analyysimenetelmiä tematisointi ja tyypittely (Eskola & Suoranta 2003). Olen tematisoinut klassisen vasemmiston teemat siten, miten kolmas tie -teoria katsoo olevan vanhaa vasemmistoa. Lisäksi olen koonnut tyypiesimerkin tai kaksi havainnollistamaan sitä, mikä kuuluu kolmas tie -teorian mukaan vasemmistoon. Löydät nämä taulukosta 1. Vasemmassa sarakkeessa ovat kolmas tie -teorian mukaan vanhan vasemmiston teemat ja oikeassa sarakkeessa teemoihin liittyvät tyypiesimerkit.

Taulukko 1. Vanha vasemmisto.

Vanhan vasemmiston ja sosialidemokratian teemat	Vanhan vasemmiston ja sosialidemokratian teemoihin liittyvät tyyppiesimerkit
Kaikkialle tunkeva valtio, joka vaikuttaa sosiaaliseen ja taloudelliseen elämään	Valtion tuottamat edut ovat elintärkeitä pelastaessaan perheitä hädässä. Valtion täytyy astua esiin, kun yksilöt eivät pysty syystä tai toisesta huolehtimaan itsestään.
Valtion rooli jättää kansalaisyhteiskunnan varjoonsa. Kollektivismia yksilön kustannuksella	Vapaaehtoisjärjestöihin suhtaudutaan varauksella, koska ne ovat epäasiantuntijamaisia.
Markkinakapitalismin stabilisoiminen keynesiläisellä talouspolitiikalla Täystyöllisyyden tavoittelemine	Kysynnän hallitseminen, sekatalouden luominen sekä markkinoiden roolin rajoittaminen. Joidenkin taloudellisten sektoreiden pois ottaminen markkinoilta sen vuoksi, että ne eivät olisi yksityisissä käsissä.
Vahva egalitarismi eli tasa-arvon edistäminen monella rintamalla	Vahva tahto tasata tuloeroja.
Kattava hyvinvointivaltio	Valtio suojelee kansalaisiaan kehdestä hautaan
Lineaarinen modernisaatio	Hyvinvointijärjestelmien progressiivinen leviäminen ja sopeutuminen taloudelliseen kehitykseen. Lisäksi sosiaalisten oikeuden laaja implementointi
Alhainen ekologinen omatunto	Vaikeuksia käsitellä ympäristökysymyksiä
Orientoituminen kansainvälisesti	Solidaarisuuden lisääminen samankaltaisesti ajattelevien keskuuteen eikä globaalien ongelmien ratkaiseminen
Kuuluminen bipolariseen maailmaan	Poliittinen sijoittuminen USA:n ja Neuvostoliiton väliin

(Giddens 1998, 7–11.)

Taulukosta 1. voimme havainnoida, että kolmas tie -teoria katsoo klassisen sosialidemokratian tahtovan valtion vaikuttavan mahdollisimman moneen asiaan. Vanha

sosialidemokratia ei Giddensin mukaan tunnista ja tunnusta yksilöllisiä tarpeita eikä ekologisia ongelmia. Vanha sosialidemokratia on hyvin ideologiasta ja monia päätöksiä tehdään nojautuen idealismiin, ei poliittiseen realismiin. Modernisaation osalta vanha vasemmisto nojaa lineaariseen malliin eli ajatukseen, että asiat etenevät kuten ennenkin. Giddens katsoo, että klassiseen sosialidemokratiaan kuuluu olennaisesti täystyöllisyyden tavoittelu, mikä ei globalisaation aikakaudella ole järkevää. Vanhaan vasemmistoon kuuluu myös vahvasti ajatus talouden hallitsemisesta. (Giddens 1998, 7–11.)

Dosentti Erkki Karvonen arvioi, että perinteinen sosialidemokratia on katsonut vapaan markkinatalouden tuottavan haitallisia vaikutuksia, joita on torjuttava valtion väliintulolla. (Karvonen 1999.) Mark Latham mukaan vahvan talouden ja yhteiskunnan tulisi vahvistaa toinen toisiaan. Hänen mukaansa kolmas tie -teoria ottaa vasemmiston kestävät periaatteet ja yhdistää niitä nykyaikamme olosuhteisiin. Nämä olosuhteet johtuvat Latham mukaan aikakaudesta, joka sisältää useita yksilöiden identiteettipoliittisia ja mielenkiinnon kohteita. Latham mukaan tässä todellisuudessa perinteisen hyvinvointivaltion rakenne on perusteiltaan kestämaton, joten sen rakenteita tulee muuttaa. (Latham 2001, 25–28.)

Kaikin puolin kolmas tie -teoria pitää vanhaa, sanotaan vaikka isäänsä, täysin vääränä mielipiteiltään ja premisseiltään. Chantal Mouffe kritisoikin tapaa, jolla vanha vasemmisto leimataan *vanhentuneeksi* tai *epädemokraattiseksi*. Tällaisessa näköalattomassa maailmassa ei ole Mouffen mukaan ihme, kun äärioikeistolaiset voimat nostavat päätänsä. (Mouffe 2000, 6–7.) Mouffe katsoo, että jo 1980-luvun puolivälistä lähtien on puhuttu paljon vasemmiston ja oikeiston välisen erottelun katoamisesta. Kolmas tie läpäisee vasemmisto–oikeisto -erottelun artikuloimalla teemoilla, jotka ovat lähtöisin politiikan molemmilta ääreläidoilta. Mouffen mukaan kolmas tie tekee vakavan virheen siinä, jos se uskoo, että vasemmisto–oikeisto -jaottelua ei enää tarvita. (Mouffe 2000, 108–110.)

3.2.4 Poliittinen agenda

Kolmas tie tähtää agendaltaan sosialidemokratian modernisointiin (Giddens 1998). Giddens toteaa sosialidemokratian uudistamisesta näin: *"I believe social democracy*

can not only survive, but prosper, on an ideological as well as a practical level. It can only do so, however, if social democrats are prepared to revise their pre-existing views more thoroughly than most have done so far. They need to find a 'third way' is of no particular significance in and of itself." (Giddens 1998, vii–viii.)

Giddens korostaa, että sillä ei ole väliä, millä käsitteellä sosialidemokratian modernisointia kutsutaan. Tärkeintä on ymmärtää, että kolmannen tien politiikka valmentaa keskusta–vasemmistopuolueita vastaamaan muuttuvaan maailmaan. Maailmanlaajuisesti virallisessa poliittisessä käytössä käsite *kolmas tie* oli esimerkiksi vuonna 2001 vain joidenkin maiden puolueissa. Osissa maista, kuten Saksassa tai Alankomaissa, kehitettiin jo varhain vaihtoehtoisia käsitteitä tarkoittamaan kolmannen tien politiikkaa. (Giddens 2001, 1–4.)

Kolmas tie ei kuitenkaan tavoittele yksinomaan poliittista vaikuttamista poliittisella agendallaan. Giddens tarkoittaa, että kolmatta tietä ei tule yksinomaan identifioida New Democrats, New Labour tai ylipäänsä minkään puolueen politiikkaan. Giddensin mukaan opilliset muutokset 1980-luvun lopusta lähtien esimerkiksi skandinaavisissa maissa tai Alankomaissa, Italiassa tai Ranskassa ovat yhtä lailla kolmannen tien politiikkaa kuin anglosaksisten maiden poliittiset kehitykset. Erilaiset poliittiset ryhmät ja erilaiset maat tarkastelevat kolmatta tietä erilaisista historiallisista lähtökohdista ja erilaisista tarpeista katsoen. Näin heidän kehityksensä eivät välttämättä muodosta yhtenäistä kuviota, vaikka poliittiset ratkaisut muistuttaisivatkin toisiaan. (Giddens 2001, 2–3.)

Kolmas tie -teoria myös väittää, että *todellisuudessa* sosialismia ei enää ole, vaikka vasemmisto on aina linkittynyt siihen. Giddensin mukaan sosialismin taloustieteellinen teoria on riippuvainen ajatuksesta, jonka mukaan kapitalismi on taloudellisesti tehotonta, sosiaalisesti jakavaa ja kykenemätön uudistamaan itsensä pitkällä aikavälillä. Giddensin mukaan sosialismin taloudellinen teoria oli aina epätarkka ja aliarvioi kapitalismin kykyä innovoida, adaptoida ja tuottaa kasvavaa tuottoa. (Giddens 1998, 2–4.) Giddensin mukaan on olemassa laaja tunnustus sille tosiasialle, että kaksi toisen maailmansodan jälkeen dominoiville suuntausta eli keynesiläisyys ja markkinauskovaisuus ovat tulleet tiensä päähän. Näin vasemmistopuolueet ovat pakotettuja pohtimaan vaihtoehtoja ja kehittämään jotakin uutta. (Giddens 1998, 1–11.)

Chantal Mouffeen mukaan kolmas teorian tahto uudistaa sosialidemokratiaa haluamallaan tavalla tekee siitä pro -kapitalistisen positioltaan. Mouffeen mukaan ennen sosialidemokratia oli aina antikapitalistisesti suuntautunut. (Mouffe 2000, 109–110.) Alex Callinicos muistuttaa, sosialidemokratian vastustaja on globaali kapitalismi. Sosialidemokratian pitäisikin vahvemmin nojautua antikapitalistiseen suuntaan. (Callinicos 2001, 111.)

3.2.5 Ekologiset ongelmat

Viimeinen dilemma, johon sosialidemokratian on kolmas tie -teorian mukaan löydettävä vastaus, ovat ympäristökysymykset (Giddens 1998, 27–28). Michael Jacobsin mukaan ympäristökysymykset ovat hyvin usein arvolatautuneita kysymyksiä. Siitä on seurauksena aina normatiivinen ja arvoihin perustuva väite siitä, mitä maailman tulisi olla, jotta se poistaisi ekologiset ongelmat. Tästä on Jacobsin mukaan seurauksena se, että ympäristökysymyksissä ei ikinä päästä eteenpäin toiminnan asteelle, vaan ekologisuus jumittaa debatin asteelle. Tämä koskee Jacobsin mukaan usein vihreää poliittista liikettä. (Jacobs 2001, 317–319.)

Anthony Giddensin katsoo, että Saksan entinen liittokansleri Willy Brandt aikoinaan totesi, että vihreän liikkeen kannattajat ovat Saksan SPD:n kadonneita lapsia. Giddensin mukaan syy on kuitenkin enemmän sosialidemokraattisessa politiikassa itsessään kuin *kadonneissa lapsissa*. (Giddens 1998, 54.) Taulukossa 1. mainitsin klassisen vasemmiston teemaksi sen, että sillä on perinteisesti ollut alhainen ekologinen omatunto (Giddens 1998, 7).

Giddensin mukaan ei myöskään poliittinen oikeisto omista laajaa ymmärrystä ympäristöpoliittisille ajatuksille. Sosialidemokratian kolmannelle tielle on kuitenkin ominaista ekologinen modernisaatio ja kestävän kehityksen -periaate. (Giddens 1998, 55–56.) Jacobs väittää, että ekologisen modernisaation diskurssi antaakin hallituksille mahdollisuuden lähestyä ympäristöä poliittisena subjektina. Kolmas tie antaa hänen mukaansa mahdollisuuden luoda uuden poliittisen agendan, joka koostuu ekologisesta modernisaatiosta, ja jossa tähdätään ympäristöystävälliseen kasvuun ja ympäristöteknologioiden kehitykseen. Lisäksi ekologinen modernisaatio muuan muassa

mahdollistaa ympäristötavoitteiden asettamisen ja ympäristöystävällisen verotuksen. (Jacobs 2001, 329 - 339.)

Modernisaatiota ei voida Giddensin mukaan ekologisten riskien aikakaudella rakentaa lineaarisesti eikä vain yksinkertaisesti yhdistää talouskasvuun. Modernisaatiota on monenlaista, ekologinen modernisaation on oltava tietoinen niistä ongelmista ja rajoista, joita modernisaatioprosessi asettaa. Tässä tarvitaan avuksi kestävä kehitystä, jossa tieteellinen ja tutkimaton energia ja innovaatio pelaavat tärkeää roolia. (Giddens 1998, 67–68.)

3.3 Kolmannen tien arvot

Olen tarkastellut kolmannen tien teorian lähtöoletuksia sekä esimerkiksi teorian näkemyksiä vanhasta vasemmistosta. Kolmas tie -teoria omaa kuitenkin myös arvolähtökohtia, joita seuraavaksi käsittelen lyhyesti. Toivon, että tämä avaa lukijalle hieman tarkemmin kolmannen tien ajattelijoiden maailmankuvaa ja arvoja, joihin maailmankuva perustuu.

Olen analysoinut ja tulkinnut kolmas tie -teorian arvo-lähtökohtia käyttäen hyväksi analyysimenetelmiä tematisointi ja tyypittely (Eskola & Suoranta 2003). Olen tematisoinut kolmannen tien arvotemat vasemman puolimmaiseen sarakkeeseen ja koonnut tyypiesimerkin tai toisen oikean puolimmaiseen sarakkeeseen. Löydät nämä taulukosta 2.

Taulukko 2. Kolmannen tien arvot.

Giddensin teema	Giddensin tyypiesimerkki
Positiivinen asenne globalisaatiota kohtaan	Globalisaatio tuo mukanaan uusia mahdollisuuksia.
Tasa-arvo	Edistetään yksilön vapautta
Toiminnalla tai liikkeillä on oltava autonomiaa (autonomy of action).	Vapaus edellyttää laajempaa sosiaalista yhteisöä
Yksilöillä (kansalaisilla) ei tule olla oikeuksia ilman velvollisuuksia, koska yksilön oikeuksia laajennetaan.	Tällöin on luonnollista, että yksilöt ovat enemmän vastuussa itsestään.
Auktoriteettia ei tule olla ilman demokratiaa	Traditiot tai tavat eivät oikeuta pitämään valtaa esimerkiksi instituutioissa, valtiossa tai perheissä
Pragmaattinen asenne muutosta kohtaan ja oleminen traditioiden toisella puolella.	On tarkkailtava markkinoiden laajoja sosiaalisia ja kulttuurillisia vaikutuksia sekä suojauduttava uuden globaalin maailman mukanaan tuomilta uhilta.
Modernisaatiota toteutetaan filosofisella konservatismilla ja kosmopoliittisella pluralismilla.	Modernisaatio ei toteudu johdonmukaisesti eikä sitä voi helposti sovittaa yhteen talouskasvun kanssa. Tieteet ja teknologia otetaan mukaan modernisaation agendalle.

(Giddens 1998, 64–68.)

Arvopolitiikka on aina ollut tärkeää sosialidemokratialle ja tämä näkyy myös kolmannen tien teoriassa. Yksi tärkeä arvo kolmannelle tielle on positiivisen asenteen ottaminen globalisaatiota kohtaan. Myös se, miten modernisaatiota toteutetaan, on tärkeä teema. Giddensin mukaan modernisaatio ei toteudu johdonmukaisesti, eikä sitä voi helposti sovittaa yhteen talouskasvun kanssa. Tämän vuoksi tieteet ja teknologia on otettava mukaan modernisaation agendalle. (Giddens 1998, 64–68.)

Kolmannen tien arvoihin kuuluu myös filosofinen konservatismi eli ajatus siitä, että muutosten on tapahduttava hitaasti ja harkiten. Sosialistinen vallankumous ei näin ollen ole mahdollinen. Filosofiseen konservatismiin liittyy ajatus, että meidän täytyy

selviytyä maailmasta traditioiden tuolla puolen, jossa riskit ja velvollisuudet ovat uudelleen jaettuina. Selviytymistä varten tarvitsemme kaikkia nykyajan työkaluja ja filosofista konservatismia pitämään huolta työkalujen oikeanlaisesta käytöstä. Kosmopoliittinen pluralismi sitä vastoin on ajatus rauhanomaisesta rinnakkaisesta, kosmopoliittisesta kansasta, joka elää traditioiden tai kansakuntien ulkopuolella. (Giddens 1998, 64–68.)

Eräs johtava kolmannen tien arvosteema on, että yksilöillä ei tule olla oikeuksia ilman velvollisuuksia (Giddens 1998, 64–68). Erkki Karvosen mukaan tätä periaatetta Giddens soveltaisi esimerkiksi sosiaalipolitiikkaan. Työttömyyskorvauksen saamiseen liittyisi velvollisuus aktiivisesti hakea työtä tai tehdä jotakin hyödyllistä korvauksen vastikkeeksi. Sosiaalipolitiikkaa ei tulisi käsittää vain vahinkojen paikkaamiseksi, vaan aktiiviseksi sosiaalisesti investoimiseksi, joka tuottaa hyötyjä yhteisölle. (Karvonen 1999.)

3.4 Kolmas tie -teorian sisältöteemat ja periaatteet

Viimeinen teoriaosamme kattaa kolmas tie -teorian sisällöllisiä teemoja. Käytin teoriaopin koostamisessa jälleen kerran hyväkseni menetelmiä tematisointi ja tyypisointi (Eskola ja Suoranta 2003). Aluksi koostin teemoja ja teemojen perusteluita eli tyyppiesimerkkejä työskentelydokumenttiin, josta sitten tiivistin ja valitsin taulukkoon keskeisimmät ja olennaisimmat teemat ja tyyppiesimerkit. Toivon, että tämä auttaa lukijaa hahmottamaan paremmin teemojen kokonaisuutta. Lisäksi tämä auttaa myöhemmin ymmärtämään analyysiani ja tulkintaa, kun vertaan kolmas tie -teorian teemoja ja tyyppiesimerkkejä Saksan sosialidemokraattien periaateohjelmassa esiintyviin teemoihin ja tyyppiesimerkkeihin. Haluan huomauttaa, että taulukossa 3. olevat kolmannen tien teorian teemat ja tyyppiesimerkit eivät kaikki ole samassa täysin samassa muodossa löydettävissä analyysissani, sillä silloin valitsen analyysin kannalta olennaisimmat teemat ja tyypit.

Olen koonnut taulukkoon 3. vasemmalle sarakkeelle teemat, jotka ovat kolmannen tien teorian sisällölliset periaatteet. Oikeaan sarakkeeseen olen maininnut 1–2 tyyppiesimerkkiä, jonka avulla havainnollista lukijalle, mistä teemoista on viime kädessä kysymys. Perustelen ja avaan teemoja ja tyyppiesimerkkejä myöhemmin

tekstissä.

Taulukko 3. Kolmannen tien periaatteet.

Giddensin teema	Giddensin tyyppiesimerkki
Uusi sekatalous (the new mixed economy).	Tasapainoilu regulaation ja deregulaation välillä ja tasapainoilua ei-taloudellisen ja taloudellisen yhteiskunnan välillä.
Aktiivinen kansalaisyhteiskunta (civil society)	Aktiivinen kansalaisyhteiskunta luodaan mm. uudistamalla yhteisöjä panostamalla paikallisiin aloitteisiin ja tukemalla yrittäjyyttä esimerkiksi mikrolainoilla.
Demokraattinen perhemalli (the democratic family)	Demokraattinen perhemalli edellyttää mm. seksuaalista tasa-arvoa, tehokasta lastensuojelua, lasten kasvatuksen painottumista tasapainoisemmin naisten ja miesten välillä (positiivinen isyys).
Inklusiivinen yhteiskunta ja tasa-arvo inklusion välineenä	Yhteiskunnan on tunnustettava laajempia tavoitteita elämälle kuin työvoimaan osallistuminen.
Positiivisen hyvinvoinnin yhteiskunta (a society of positive welfare) ja sosiaalisesti investoiva valtio (the social investment state).	Hyvinvointivaltiossa on vältettävä riippuvaisuuden kulttuuria, jossa ihmiset ottavat rationaalisia etuja niistä mahdollisuuksista, joita on tarjolla.
Kosmopoliittinen kansa ja kosmopoliittinen demokratia, jotka toimivat globaalilla skaalalla.	Demokratiakehitystä EU:ssa tuleekin tukea esimerkiksi vahvistamalla EU-parlamentin roolia. On otettava positiivinen asenne EU:n laajentumista kohtaan.

(Giddens 1998, 69–153.)

3.4.1 Uusi sekatalous

Taulukosta 3. havaitsemme, että ensimmäinen teema, minkä kolmas tie -teoria sisältää, on teema uudesta sekataloudesta (the new mixed economy). Giddensin mukaan uusi sekatalous toimisi hallituksen ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyön taloudellisena perustana. Perustan avulla vauhditetaan yhteisöjen uudistusta ja kehitystä. Tämän tyyppinen ekonominen perusta voi Giddensin mukaan olla vahva vain, jos hyvinvointi-instituutiot modernisoidaan perusteellisesti. Uudessa sekataloudessa niiden on Giddensin mukaan tuotettava synergiaetuja julkisen ja yksityisen sektorin välillä. (Giddens 1998, 69.)

Olen tyyppiesimerkiksi taulukossa 3. valinnut toteamuksen, että sekatalous on tasapainoilua regulaation ja deregulaation välillä ja tasapainoilua ei-taloudellisen ja taloudellisen yhteiskunnan välillä (Giddens 1998, 69). Wolfgang Merkel katsoo, että talouden deregulaatio on perinteisesti ollut neoliberalistinen hanke, mutta juuri siinä piilee kolmannen tien mahdollisuus. Merkelin mukaan työmarkkinat ovat thatcheriläisen politiikan seurauksena sosiaalisesti niin epävakaa, että kolmannella tiellä on mahdollisuus uudistaa työmarkkinat perusteellisesti. (Merkel 2001, 60.)

Alex Callinicosin kritisoi kolmannen tien teorian ajatusta uudesta sekataloudesta sekä muita talouteen liittyviä väitteitä ennen kaikkea siitä, että argumentit erilaisten kategorioiden puolesta ovat erittäin heppoisia. Callinicosin mukaan teoria luokittelee ihmiset `palveluammatteluihin`, vaikka samaa ihmisten palvelemista voi tehdä Wall Streetin investointipankki yhtä lailla kuin puhelinoperaattori. Callinicos arvostelee kolmatta tietä siitä, että se ei tunnista näiden kahden esimerkkiammatin taustalla olevia erilaisia taloudellisia rakenteita. (Callinicos 2001, 31–32.)

3.4.2 Kosmopoliittinen kansa ja kosmopoliittinen demokratia

Kolmas tie pitää sisällään ajatuksen kosmopoliittisesta kansasta tai valtiosta. Kolmas tie on Giddensin mukaan yhden kansakunnan -politiikkaa. Tämä siksi, että kosmopoliittinen kansa auttaa kehittämään sosiaalista inklusiota ja edistämään poikkikansallisia hallinnonmuotoja. (Giddens 1998, 69.) Tämä idea kosmopoliittisesta kansasta hieman yllättää teoriassa, joka syyttää muita teorioita idealismista (Giddens 1998). David Held tarkentaa kuitenkin, että tämä kosmopoliittinen projekti on tärkeä siksi, että se yrittää korjata niitä periaatteita ja institutionaalisia sopimuksia, jotka tällä

hetkellä mahdollistavat epädemokraattisen globaalin toiminnan. Heldin mukaan kosmopoliittinen kansalainen on todellisuutta seuraavalla vuosituhanella ja ihmisten on opittava toimimaan uuden haasteen edessä. Uudet kosmopoliittiset ratkaisut mahdollistavat epädemokraattisten globaalien voimien regulaation, esimerkiksi mainittakoon vaikka kansainväliset rahaspekulaatiot. (Held 2001, 399–405.)

Kolmas tie katsoo, että informaatioaikakaudella rajat tai alueet eivät enää merkitse niin paljon kansallisvaltioille kuin ennen. Jo nyt on olemassa globaali hallinto ja globaali kansalaisyhteiskunta ja järjestöjä, kuten Amnesty International, jotka kohtelevat asioita liittyen ihmisyyteen kokonaisena. EU:n jäsenvaltiot ovat vahvasti motivoituneita käyttäytymään kosmopoliittisen kansan tapaan niin EU:n ulkopuolella kuin sen sisällä, vaikka EU ei ole vielä tarpeeksi demokraattinen. Demokratiakehitystä EU:ssa tuleekin tukea esimerkiksi vahvistamalla EU-parlamentin roolia. Positiivinen asenne EU:n laajentumista kohtaan. Kosmopoliittinen hallinto voisi olla samantyyppinen kuin EU:n instituutiot. Kansainvälisen tuomioistuimen tuki on merkki siitä, että kosmopoliittinen hallinto voisi olla mahdollinen. Kosmopoliittinen demokratia ei ole vain hallinnon liikkumista globaalille tasolle, vaan myös hallinnon liikkumista diffuusion tavoin alaspäin alueille. Markkinauskovaisuutta voidaan kitkeä globaalilla tasolla esimerkiksi keinottelua ja spekulointia kitkemällä esimerkiksi Tobinin veron avulla. (Giddens 1998, 129–153.)

Tähän myös liittyy seuraava vasemman puoleiseen sarakkeessa oleva teema taulukossa 3. Kolmas tie -teoriaan kuuluu vahvasti ajatus, että valtio rakennetaan uudelleen demokraattisesti. Yksi tavoite on palauttaa luottamus poliitikkoihin ja politiikkaan. Tiivistetysti voi sanoa, että valtion on oltava demokraattista ja demokratia on demokratisoitu, jotta hallintotavat olisivat sopivia globaalilla aikakaudella. (Giddens 1998, 70–78.) Edellä mainitut tavoitteet toteutetaan Giddensin mukaan seuraavilla toimilla:

- 1) desentralisoimalla ja rakentamalla poliittista järjestelmää subsidiariteettiperiaatteen perusteella
- 2) laajentamalla valtion toimesta julkista tilaa läpinäkyvämpään ja avoimempaan suuntaan
- 3) nostamalla hallinnollista tehokkuutta ja parantamalla institutionaalisia palveluita kansalaisille

- 4) luomalla hallituksen toimesta uudestaan suuremman demokraattisen yhteyden kansalaisiinsa esimerkiksi kehittämällä paikallista suoraa demokratiaa
- 5) kehittämällä vastatoimia erilaisia, kuten esimerkiksi taloudellisia ja teknologisia uhkia, vastaan (risk management)
- ja 6) valtioiden tulee tarkastella asioita kosmopoliittisesti. (Giddens 1998, 72–78.)

Giddens tarkentaa, että edellä mainitut keinot ovat totta kai sovitettavissa valtion historialliseen taustatarinaan ja demokratian tilaan (Giddens 2000, 61–62). Chantal Mouffe kuitenkin kritisoi kolmannen tien teoriaa siitä, että se tyytyy vain ilmoittamaan sellaisia tavoitteita, kuten demokratian demokratisoimista. Mouffen mukaan todellinen demokratisointi syntyy vain silloin, jos kolmas tie haastaa olemassa olevia auktoriteetteja ja rakenteita. (Mouffe 2000, 11 - 12.) Sitä kolmas tie Mouffen mukaan ei tee: *“Indeed, the main shortcoming of Giddens` s analysis is that he appears to be unaware of the drastic measures that would be required to put most of his proposals into practice.”* (Mouffe 2000, 111).

3.4.3 Aktiivinen kansalaisyhteiskunta

Myös aktiivinen kansalaisyhteiskunta (civil society) on yksi kolmannen tien teoriaopillinen teema. Aktiivinen kansalaisyhteiskunta käsittää uudistuneen kansalaiskulttuurin, jossa yhteisöillä (communities) on aktiivinen rooli. Aktiivisessa kansalaisyhteiskunnassa myös kolmannen sektorilla on vahva rooli yhteiskunnan kehityksessä. (Giddens 1998, 78–86.) Dosentti Erkki Karvosen mukaan kolmas tie katsoo, että yksilö ja yhteisö eivät ole toisilleen vastakkaisia käsitteitä. Karvosen mukaan yksilön vapautta korostaneet libertariaanit ja yhteisöllistä vastuuta painottaneet kommunitariaanit ovat väitelleet oikeasta totuudesta pitkään. Karvosen mukaan Giddensin ajatukset sopivat yhteen kommunitarianisti Amitai Etzionin näkemysten kanssa, jonka mukaan ei pidä puhua libertariaanien tapaan yksilön ja valtion vastakohtaisuudesta, vaan sen sijaan pohdittava yksilön ja yhteisön suhdetta. Yksilöt eivät toimi tyhjiössä, vaan he tuottavat toimillaan vaikutuksia toinen toistensa elämään. (Karvonen 1999.)

Kolmas tie katsookin, että tasa-arvon edistämistä tulee jatkaa, mutta tämä ei saa merkitä tasapäistävää kollektivismia. On siis kunnioitettava nykyihmisen vaihtelevia yksilöllisiä

pyrkimyksiä. Nykyisin ihmisten elämä ei määräydy kohtalonomaisesti, vaan itse kukin voi jatkuvilla valinnoillaan tuottaa elämästään tietynlaista. Itsensä toteuttaminen ja työn mielekkyys voivat olla tärkeämpiä asioita työelämässä kuin pelkkä rahapalkka. (Giddens 1998, 78–88.)

Kolmas tie teorian kansalaisyhteiskunta -käsitteen yhteydessä esiintyy usein käsite `yhteisö`. Giddensin mukaan yhteisö viittaa käytännöllisiin toimiin, joilla edistetään esimerkiksi pienempien kaupunkien uudelleen rakentamiseen: ”`Community` does not imply trying to recapture lost forms of solidarity; it refers to practical means of furthering the social and material refurbishment of neighbourhoods, towns and larger local areas.” (Giddens 1998, 79).

3.4.4 Demokraattinen perhemalli

Yksi teema Giddensillä on perheiden demokratisoiminen. Demokraattinen perhemalli (the Democratic Family) perustuu tasa-arvoon, yksilöllisiin oikeuksiin, autonomiaan, keskustelun pohjalta tehtyyn päätöksentekoon ja väkivallasta vapaaseen ympäristöön. Demokraattinen perhemalli edellyttää Giddensin mukaan aina seksuaalista tasa-arvoa, tehokasta lastensuojelua, lasten kasvatuksen painottumista tasapainoisemmin naisten ja miesten välillä (positiivinen isyys). Näiden lisäksi pitää kehittää yhteishuoltajuutta vahvistamalla miesten roolia huoltajana lainsäädännössä, vaatia lasten suurempaa vastuuta vanhemmistaan näiden vanhetessa sekä haluta laajempaa sosiaalista koheesiota, jotta perhe on sosiaalisesti integroituneempi. (Giddens 1998, 89–98.)

3.4.5 Inklusiivinen yhteiskunta

Yksi tärkeä teema kolmannen tien teoriaan liittyy ajatukseen inklusiivisesti toimivasta yhteiskunnasta ja tasa-arvosta inklusion välineenä (ja epätasa-arvo eksklusion välineenä). Giddensin väite on, että sosialidemokratian ei saa tukea täysin meritokraattista yhteiskuntaan, jossa yksilön mahdollisuuksia päästä eteenpäin rajataan. Täysin meritokraattinen yhteiskunta on Giddensin mukaan neoliberalismia (Giddens 1998, 99–102). Sen sijaan sosialidemokratian tulee panostaa vahvasti inklusiota edistäviin toimiin, kuten tasa-arvoiseen sivistykseen tai yhtäläisten poliittisten oikeuksien tavoittelemiseen. Tämän vuoksi hyvinvointivaltion turvaverkkoa ei tule

karsia ja ympäristöpäästöjä tulee pienentää. (Giddens 99–128.)

Inklusion on myös levittävä laajasti työelämään ja sen ulkopuolelle. Yhteiskunnan on tunnustettava laajempia tavoitteita elämälle kuin työvoimaan osallistuminen. Tavalliset köyhyysohjelmat on korvattava yhteisökeskeisillä lähestymistavoilla, jotka sallivat laajemman demokraattisen osallistumisen. Giddensin mukaan tarvitsemme tukiverkostoja, itseauttamista ja sosiaalisen pääoman kehittämistä. Myös paikallisia hankkeita on tuettava. (Giddens 1998, 99–128.)

Alex Callinicos katsoo, että kolmas tie -teoria pettää sosialidemokratian tasa-arvon tavoitteet ja piirteet sillä, että se säännöllisesti kieltää mahdollisuuden tasa-arvoiseen tulojakoon (Callinicos 2001, 47). Kolmas tie teoria katsookin, että tasaista tulojakoa ei tule tavoitella, sillä ihmisten elämä koostuu muistakin asioista, kuin raha-asioista. (Giddens 1998.)

3.4.6 Positiivisen hyvinvoinnin yhteiskunta

Kolmas tie teoria pitää sisällään ajatuksen positiivisesta hyvinvoinnin yhteiskunnasta, jota tukee sosiaalisesti investoiva valtio. Teorian mukaan hyvinvointivaltion sijasta valtion pitäisi olla sosiaalisesti investoiva valtio. Hyvinvointivaltio tulisi uudistaa siten, että se antaa tilaa yksilölliselle vapaudelle. Giddensin ajatus positiivisesta hyvinvoinnista pohjautuu William Beveridgen raportille *Social Insurance and Allied Services* vuodelta 1942, jossa Beveridge totesi sodan ahneudelle, sairauksille, välinpitämättömyydelle, kurjuudelle ja velttoudelle. Giddensin mukaan Beveridgen lähtökohta yhteiskunnalliselle toiminnalle oli siis täysin negatiivinen. (Giddens 1998, 115–118.)

Kolmas tie -teoria katsoo, että se lähtee, toisin kuin Beveridge, liikkeelle positiivisesta. Näin ollen hyvinvoinnin luomiseen osallistuvat, valtion lisäksi, yksilöt, järjestöt ja muut tahot, kuten yritykset. Kolmannen tien uudessa hyvinvointivaltiossa on vältettävä riippuvaisuuden kulttuuria, jossa ihmiset ottavat rationaalisia etuja niistä mahdollisuuksista, joita on tarjolla. Nämä ovat esimerkiksi työttömyysturvan väärinkäyttö tai eläkejärjestelmä, joka ei vastaa vanhenemisen todellisuutta. Etujen ei tule olla autonomisia, riippumatta siitä, palvelevatko ne enää alkuperäistä tarkoitustaan

vai ei. (Giddens 1998, 99–128.)

Myös riskien ottamiseen tulee kannustaa. Näin ollen valtio kannustaa yrittäjyyteen ja kosmopoliittiseen työkuulttuuriin, joka vastaa paremmin globalisaation haasteisiin. Inhimilliseen pääomaan on panostettava aina kun se on mahdollista. Kolmas tie teorian mukaan tarvitaan vahvempaa yhteistyötä yksityisen ja julkisen sektorin välillä sekä elinikäistä oppimista. Valtion on oltava valmis tunnistamaan ja tunnustamaan erilaisia asioita kansainvälisesti. Näin voidaan tehdä, kun luodaan yhteisiä, ylikansallisia standardeja. (Giddens 1998, 99–128.)

3.5 Uusi vasemmisto haastajana?

Kolmas tie -teoria perustuu siis ajatukselle uudistaa vasemmistoa ja sosialidemokratiaa. Silti, kolmannen tien kovimmat kriittiset äänet ovat niitä, joita Giddens leimasi helposti vanhaksi vasemmistoksi (old left) (Callinicos 2001, 17). Miltä sitten näyttäisi uusi vasemmisto kolmas tie -teorian ulkopuolelta katsottuna? Chantal Mouffe perää kirjansa *The Democratic Paradox* (Mouffe 2000) johtopäätöksissä uutta vasemmiston projektia (new left-wing project). Mouffe haluaisi uuden vasemmiston, joka myöntäisi, että täystyöllisyyteen ei ole paluuta ja joka lopettaisi työn kriisin sekä epäoikeudenmukaisen palkkausjärjestelmän. Mouffen mukaan yhteiskunnan kehitys tulee johtamaan entistä enemmän konflikteihin kahden ryhmän välillä: Niiden, joilla on turvattu työpaikka ja hyvä palkka ja niiden, jotka ovat työttömiä tai työskentelevät osa-aikaisina eli prekariaattimaisissa olosuhteissa. (Mouffe 2000, 125–126).

Vastaavasti Alex Callinicos katsoo, että vasemmiston agendalla tulisi olla enemmän antikapitalistisia vaihtoehtoja. Vasemmiston, ja ennen kaikkea kolmannen tien sosialidemokratian, tulee sekä hallita yhtiökapitalismia että haastaa globaalia kapitalismia voimakkaammin. Callinicos muistuttaa vasemmistoa kapitalismin perinteisestä luonteesta tehdä voittoa ja siitä, että kapitalismi ei ole mikään tietty instituutio tai asia, vaan prosessi. Lisäksi myös Callinicos, Mouffen tavoin, muistuttaa työn muutoksesta. (Callinicos 2001, 109–120.)

Suomen vasemmistofoorumin ajatteluhautoimo General Intellect kritisoi ylipäänsä

ajatusta uudesta vasemmistosta: ”Uusia liikkeitä koskevalla keskustelulla on ollut myös jatkuvia vaikeuksia määrittellä, mikä uusien liikkeiden poliittinen merkitys on, vai ovatko ne poliittisia alkuunkaan. Sikäli kun uudet liikkeet hahmotetaan poliittisiksi, ne vaikeudet koskevat kysymystä siitä, onko niiden politiikka luonteeltaan vain moraalista paatosta tai osallistuvaa kansalaisuutta ilman antagonistista pyrkimystä tuotantomuodon voimasuhteiden haastamiseen.” (General Intellect 2008, 79.)

Vasemmistofoorumin mukaan Mouffen teoria radikaalidemokratiasta pyrkii rakentamaan politiikkaa ´me vastaan he´ -asetelmana. Radikaalidemokratia pyrkii pitämään ystävä-vihollinen -diskurssin osana pluralismia, rinnakkaisten identiteettien rinnakkaiselosta. Vasemmistofoorumi tulkitsee Mouffen kannattavan sellaista demokratiaa, jossa poliittinen kenttä jakautuu selkeiksi poliittisiksi vaihtoehdoiksi ja niiden väliseksi kamppailuksi. (General Intellect 2008, 92–93.)

Mouffen teoria pitää siis sisällään aineksia terveen vastakkainasettelun luomiseen ja Callinicosinkin toivomaan haastamiseen. Niin Mouffen kuin Callinicosin ehdotukset pohjautuvat siihen ajatukseen, että uusliberalismilla on poliittinen valta-asema, joka tulee haastaa (Callinicos 2001; Mouffe 2000). Käsitän uusliberalismin olevan vasemmiston vastapeluri tai vastakohta, jota kohtaan pitäisi luoda vastakkainasettelua ja jonka väitteitä tulisi haastaa. Tätä kolmas tie ei tee, vaan se etsii politiikkaa vastakohtien välistä (General Intellect 2008, 84). Mouffen mukaan oikeiston ja vasemmiston poliittisten rajojen hämärtäminen, jota kolmas tie tekee, vaarantaa demokratian kehityksen (Mouffe 2000, 7).

Mitä muuta kuin työn kriisin ratkaisemista tai anti-kapitalistista otetta uusi vasemmisto pitäisi sisällään? Vasemmistofoorumin mukaan kolmas sektori on jäämässä alakynteen työn uudelleenjaossa. Kolmas sektori uhkaa jäädä matalapalkka-alaksi ja työvoiman riistämiseksi. Siksi olisikin tärkeää tehdä politiikkaa, jossa pyrkimyksenä on työvoiman itsemääräämisoikeuden kasvattaminen sekä ihmisten oman elämän asiantuntijuuden luottaminen. Silloin vasemmiston tehtävä olisikin tukea ja suojella kolmatta sektoria ja kehittää ratkaisuja, joissa yhteiskunnallinen tuottavuus, elämänhallinta ja sosiaalinen elämä ovat keskiössä, eikä ratkaisuja ole sidottu työnantajaan. (General Intellect 2008, 112–113.)

Myös Mouffe katsoo, että uuden vasemmiston tulisi edistää työn uudelleen määrittelyä.

Vasemmiston tulisi edistää kolmea eri kohtaa: Ensimmäiseksi sen tulisi vaatia työajan lyhentämistä ja työtätekevien määrän kasvattamista. Toiseksi sen tulisi tarjota eikaupallisia (non-profit) aktiviteetteja, jotta talousjärjestelmä olisi aidosti pluralistinen järjestelmä. Kolmanneksi vasemmiston tulisi lopettaa köyhien stigmatisointi ja vaatia kaikille perustuloa. (Mouffe 2000, 126.)

Kovin paljon vaihtoehtoja ajatukset uudesta vasemmistosta eivät tarjoa, mutta ne tuovat hyvin esiin kolmas tie -teorian heikkouksia ja ennakkokäsityksiä. Erityisen paljon mieleeni jäi väite siitä, että kolmas tie -teoria ei tarjoa antikapitalistisia vaihtoehtoja. Tätä väitettä on tarkemmin tutkittava ja tulkittava case -tapauksen analyysin yhteydessä.

3.6 Kolmas tie -teorian yhteenveto ja pohdintoja

Kävimme siis läpi kolmannen tien -teoriaa ja tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Selvitin ja selvensin sosialidemokratian kolmas tie -teorian syntyä ja kehitystä. Kolmas tie -teoria syntyi monivaiheisesti ja siihen on vaikuttanut lukuisia keskustavasemmistolaisia ajattelijoita. Huomasimme, että kolmas tie perustuu eräisiin lähtöoletuksiin, tosi-asioihin, joihin kolmas tie joutuu tai pyrkii vastaamaan.

Merkittäväksi pohdinnaksi jäi, mihin kolmas tie -debatti katosi akateemisesta maailmasta. Jos kolmas tie -teoria oli aikoinaan niin akateemistakin keskustelua kiinnostavaa, kuinka aktiivinen akateeminen ja teoreettinen keskustelu voi muutamassa vuodessa kadota? Kolmas tie -teoria on jäänyt viimeiseksi vasemmistolaiseksi yritykseksi ratkaista sellaisia ristiriitoja, kuten yksilön ja yhteisön välistä suhdetta tai markkinavoimien ja sekatalouden välistä filosofista eroa. Pohdittavaksi jää nouseeko tällainen uusi teoria ikinä enää antamaan näihin ristiriitoihin vastauksia.

4 Kolmas tie -politiikka

4.1 Kolmas tie -politiikka kehitty

Olen aiemmin johdannon yhteydessä kertonut siitä, miten kolmas tie -käsite on syntynyt ja kehittynyt. Olen kuvaillut kolmannen tien teoriaa, sen sisältöjä ja väitteitä, teemoja ja esimerkkejä. Tämän lisäksi käsitelin kolmannen tien lähtöasetelmia ja taustaoletuksia, tosiasioita ja faktaväittämiä. Kuvailin teorian syntyä ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Seuraavaksi on aika tarkastella yksinomaan kolmannen tien politiikkaa.

Kolmannen tien poliittisten liikkeiden ja kolmannen tien politiikan syntyä voisi parhaiten kuvastaa Star Warsin neljäs episodi: New Hope, uusi toivo. Kolmas tie näytti voitokkaalta, nuorekkaalta, modernilta ja vaikutusvaltaiselta poliittiselta liikkeeltä, joka puhaltaisi menneet oikeiston ja kommunismin haamut pois tai karkottaisi vanhat jäärät ulos norsunluutorneistaan.

Alex Callinicos kuvaa osuvasti 2000-luvun taitteessa kulta-aikaansa elävän politiikan viehätystä: *"The attraction of the idea of The Third Way lies in the promise it offers escaping the dead-ends we have inherited from the past. Confronted with the unpalatable alternatives of Stalinism and Thatcherism, who would not prefer a third way? To this promise of liberation is added the sense - deriving from the collapse of Eastern bloc and the impact of economic globalization - of living in a new era."*(Callinicos 2001, 121.)

Uudelle, kylmän sodan jälkeiselle sukupolvelle, uusi toivo tarkoitti karkotusta aiemmasta vaihtoehdottomasta perinnöstä. Uusi toivo alkoi sarastaa USA:n presidenttivaaleissa 1992, kun demokraattien Bill Clinton tuli valituksi pitkän republikaanisen valtakauden jälkeen uudeksi presidentiksi. Vaikka Clinton valittiin demokraattina presidentiksi, uudet ajatukset ja ideat eivät heti välittyneet Eurooppaan asti. Eikä niiden vielä voinutkaan. Kesti seuraaviin USA:n presidenttivaaleihin asti, että voitokas *triangulaatio* -malli, jolle kolmas tie pohjautuu, keksittiin ja otettiin käyttöön.

Vasta vuonna 1996, neljän vuoden jälkeen, USA:n demokraattisessa puolueessa sovellettiin ajatusta politiikasta kahden ääripään välissä (Callinicos 2001, 24–25). Bill Clinton voitti nuo vaalit.

Pian Eurooppa seuraisi perästä. Iso-Britanniassa järjestettiin vuonna 1997 vaalit. Labour ja Tony Blair ottivat historiallisen vaalivoiton. Samoin teki Saksassa vuonna 1998 Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD), jonka seurauksena pitkäaikainen liittokansleri CDU/CSU:n Helmut Kohl sai väistyä. Iso-Britanniassa vaalit voittanut Labour Party totesi vaalivoiton olleen loppu kauan vallassa olleelle uuden oikeiston ideologialle: *”The General Election of 1997 marked the end of a long period in which the ideology of the New Right dominated public life.”* (Blair 1998, esittelysivu).

Valta vaihtui maailmalla ja kaikki halusivat siitä osansa. Kolmas tie sai käsitteenä pysyä piilossa suhteellisen pitkään. Tony Blair käytti vaalikampanjassaan ja kautensa alussa teemoja ja käsitteitä, jotka nyt myöhemmin yhdistämme kolmannen tien politiikkaan ja teoriaan. Hän käytti käsitteitä kuten *community*, *opportunity* tai *responsibility* ja vältti vanhoja Labour -puolueen käsitteitä ja politiikan sisältöä. Vasta muutaman kuukauden vaalivoiton jälkeen Tony Blairin puheissa ja teksteissä esiintyi käsite *kolmas tie* ja uusi poliittinen filosofia alkoi hahmottua. (Social Policy Association 2007, 11.)

Uusi filosofia, kolmas tie, tarvitsisi kuitenkin vielä enemmän lihaa luiden ympärille. Sisältöä vahvistaakseen pidettiin Iso-Britannian Chequeressä vuonna 1997 amerikkalaisten ja brittiläisten uuden filosofian kannattajien yhteinen tapaaminen, jossa vaihdettiin ideoita ja hiottiin yhteistä poliittista näkemystä. Mukana olivat Tony Blair ja Bill Clinton sekä heidän neuvonantajansa. (Social Policy Association 2007, 11). Sen jälkeen uutta konsensusta luomaan palkattiin uusi kumppani luomaan sisältöä kolmannelle tielle ja järjestämään puitteet kuntoon tuleville tapaamisille. Ei kovin moni uskonut silmiään, kun kolmas tie -vaikuttajat Blairin kanssa valitsivat cambridgeläisen ajatteluhautomon Nexusin tekemään tätä työtä. Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun ulkopuolinen taho vaikuttaa sosialidemokraattisen liikkeen ohjelmasisältötyöhön. (Social Policy Association 2007, 11.) Tämä oli kiistämättä osoitus uudesta poliittisesta ajattelusta, joka ei noudattaisi vasemmistolaisia perinteitä.

Helmikuussa 1998 Tony Blair puhui Washingtonissa USA:n poliittiselle johdolle hänen suunnitelmistaan luoda kansainvälinen keskusta-vasemmiston konsensus uudelle

vuosituhannelle. Uusi lähestymistapa loisi uudenlaisen poliittisen kehyksen, joka vastaisi muuttuneeseen maailman järjestykseen. Blairin mukaan vanha vasemmisto vastusti tätä muutosta, kun taas uusi oikeisto ei osannut käsitellä sitä. (Giddens 1998, 1.)

Kolmas tie olikin keskustelua näiden kahden ääripäiden välissä. Tony Blairin mukaan kolmas tie on *kolmas* tie, koska se eroaa muista ääripäistä politiikkansa vuoksi: ”*But it is a third way because it moves decisively beyond an Old Left preoccupied by state control, high taxation and producer interests; and a New Right treating public investment, and often the very notions of ‘society’ and collective endeavour, as evils to be undone.*” (Blair 1998, 1.)

Tony Blairin mukaan kolmas tie oli myös keskustelua vasemmiston sisällä. Toisella puolella on hänen mukaansa ääri vasemmisto, jonka mukaan nationalisointi ja valtion kontrolli ovat itsessään tavoitteita. Toisella puolella vastaavasti on maltillinen vasemmisto, joka joko hyväksyi kulloisenkin poliittisen perussuunnan, vaatiin siihen vain mahdollista hidastusta tai sitten kielsi kokonaan uusien ideoiden olemassaolon. (Blair 1998, 1.)

Gerhard Schröder vastaavasti koki, että kolmannesta tiestä oli hänelle tärkeintä Euroopan tulevaisuuden rakentaminen. Kysymys oli hänen mukaansa yhteisestä eurooppalaisen yhteiskuntamallin luomisesta, joka olisi kolmas tie *loistokkaan kapitalismin ja tunteita kuohuttavan sosialismin* välissä. Schröder koki ajaneensa tätä debattia voimakkaasti eteenpäin Tony Blairin toimiessa idean antajana. (Schröder 2006, 328.)

Vuosina 1998–2000 välisenä aikana järjestettiin useampi tapaaminen, seminaari tai muunlainen tapahtuma keskustavasemmistolaisten toimijoiden parissa, joissa hiottiin kolmannen tien politiikkaa. Tämä aika on monen mielestä kolmannen tien kulta-aikaa. Useassa Euroopan maassa, kuten Iso-Britannian ja Saksan lisäksi muun muassa Italiassa, Ranskassa, Ruotsissa ja Suomessa oli sosialidemokraattinen johtaja ja sosialidemokraattisesti johdettu hallitus. Sosialidemokraattien menestys Euroopassa sai kolmannen tien -politiikan ja sen sisältämät tavoitteet näyttämään kirkkailta. Kolmas tie alkoi laajasti kiinnostaa muita keskusta-vasemmistopuolueita esimerkiksi Australiassa tai Latinalaisessa Amerikassa. (Social Policy Association 2007, 11.) Uuden vuosituhannen alku tulisi merkitsemään käännöspistettä sosialidemokratialle niin

Euroopassa kuin muualla maailmassa.

4.2 Manifesti

Vuosi 1999 tunnetaan sosialidemokratian historiassa ainakin siitä, että kaksi arvostettua sosialidemokraattista johtajaa, Tony Blair ja Gerhard Schröder julkaisivat yhteisen manifestin, jossa kehoitettiin eurooppalaisia sosialidemokraatteja liittymään heidän manifestinsa suunnitelmiin modernisoida keskustavasemmistolainen ajattelu. (Social Policy Association 2007 Summer, 11.) Manifesti kantoi nimeä *Europe: The Third Way – die Neue Mitte* ja sisälsi Giddensin mukaan ajatuksen uudistaa sosialidemokratian puitteet: ”..Tony Blair and Gerhard Schröder published a joint paper entitled *Europe: The Third Way - die Neue Mitte*. The paper seeks to provide a general framework for left-of-centre parties in Europe. 'The essential function of markets', the two leaders argue, 'must be complemented and improved by political action, not hampered by it' ” (Giddens 2000, 6.)

4.2.1 Manifestin sisältö

Ymmärtääksemme manifestin vaikutusta eurooppalaiseen sosialidemokratiaan, on meidän käsiteltävä tätä manifestia tarkemmin. Se pureutuu syvälle monen vasemmistolaissydämen läpi ja esittää rohkeita, ehkä myöhemmin ajateltuna naiivejakin ajatuksia ja peilaa hyvin kolmannen tien politiikan ennakkokäsityksiä.

Manifestin taustalla olevilla henkilöillä on outo tausta. Peter Schwarzin mukaan oikeat manifestin tekijät, Blairin neuvonantaja Peter Mandelson ja Schröderin liittokansleri -viraston johtaja Bodo Hombach, ovat molemmat taustaltaan yritysmaailmasta lähtöisin ja kumpaakin epäillään olevan korruptoituneita. Mandelson joutui aiemmin jopa eroamaan teollisuusministerin paikalta korruptiosyytteiden vuoksi. (Schwarz 1999.)

Blairin ja Schröderin manifesti sisältää ensinnäkin opin siitä, että kaikki vanha on hyljättävä *realismin* edessä. Thomas Meyer puhuu asiasta *todellisuutena* (Giddens 2001, 80). Blairin ja Schröderin mukaan sosiaalinen oikeudenmukaisuus ei tarkoita tasa-arvoa tuloissa. Julkista menopuolta ei saisi tämän takia lisätä, vaan sen sijaan palveluita pitäisi

tehostaa. Valtion tulisi olla puuttumasta yksilön taloudellisiin epäonnistumisiin. (Blair & Schröder 1999.)

Käänteentekeväksi Blairin ja Schröderin manifestin tekee se, että he korostavat yksilön vastuullisuuden olevan tärkeämpi asia kuin yksilön oikeuden. Peter Schwarz huomauttaakin, jokainen sosiaalityöntekijä tietää, että sosiaaliset ongelmat vaikeuttavat yksilön mahdollisuutta ottaa vastuuta itsestään ja yhteisöstään, kuten Blair ja Schröder toivovat (Blair ja Schröder 1999). Schwarz katsoo, että vaatimalla oikeuksia itselleen ja saamalla sosiaalista tukea ratkotaan monia pohjimmiltaan sosiaalisia ongelmia, kuten rikollisuutta ja köyhyyttä (Schwarz 1999). Schröder ja Blair esittävät tukiverkoston supistamista ja yksilön vastuuta omasta itsestään, jotta julkinen talous olisi kunnossa (Blair & Schröder 1999). Tämä, jos mikä, oli käänteentekevää ajattelua sosialidemokratiassa.

Eräs merkittävä muutos Blairin ja Schröderin manifestissa on ajatus ideologioiden hylkäämisestä. Heidän mukaansa ihmiset eivät kaipaa poliitikoilta ideologioita, vaan ratkaisuja. Johtajat peräävät pragmaattista otetta politiikkaan: *"In this newly emerging world people want politicians who approach issues without ideological preconceptions and who, applying their values and principles, search for practical solutions to their problems through honest well-constructed and pragmatic policies."* (Blair & Schröder 1999.)

Puhtaana ajatuksena tämä on kieltämättä hyvä ja mielenkiintoinen. Tuskin kellään olisi mitään sitä vastaan, että poliitikot selvittäisivät ongelmia asiakysymysten perusteella ja antaisivat parhaan argumentin voittoa. Manifestin mukaan paras argumentti ja hyvä keskustelukulttuuri ei saisi rajoittautua vain politiikkaan, vaan myös yritysten ja työnantajien on osallistuttava talkoisiin (Blair & Schröder 1999).

Blair ja Schröder toteavat, että 1970-luvun keynesiläiseen politiikkaan ei ole paluuta ja myös sen, että uusliberalistinen laissez-faire on ohi. Heidän mukaansa kasvavat työttömyysluvut antavat aiheita huoleen. Jos ihmisillä on työtä, he voivat myös sosiaalisesti paremmin, sanovat Blair ja Schröder. (Blair & Schröder 1999.) Stefan Reinecken mukaan on kuitenkin kyseenalaista pienentää sosiaalista turvaverkkoa ja luoda useita pienipalkkaisia työpaikkoja olettaen samalla, että ihmisten sosiaalinen hyvinvointi kasvaisi. Reineckin mukaan on käynyt päinvastoin manifestin julkaisemisen

jälkeen. Sosiaalisten turvaverkkojen karsiminen on pahentanut sosiaalisia oloja (Reinecke 2007.)

Keskeiseksi uudistukseksi Blair ja Schröder asettivat hyvinvointivaltion uudistuksen. Valtion tulisi toimia markkinoille hyvänä kehyksenä (framework). He lupasivat manifestissaan veronalennuksia kaikenkokoisille yrityksille, jotta tuottavuus kasvaisi. Lisäksi he lupasivat veronalennuksia työssäkäyville. Erityisesti manifesti vannoo pienten ja keskisuurten yritysten nimeen ja lupaakin tehdä heille työvoiman palkkaamisen helpommaksi. Samalla manifestin mukaan myös tieteen ja yritysmaailman pitäisi kohdata paremmin. Blair ja Schröder myös haluavat tasapainottaa julkisen puolen budjetin ja estää valtioiden lisävelkaantumisen. (Blair & Schröder 1999.)

Jo näillä edellisillä julistuksilla alkaa olla selvää, miksi manifesti sai viime kädessä vastaansa ristiriitaisen vastaanoton (Social Policy Association 2007, 11–12). Manifesti julistaa myös kaikenlaisen työn nimeen johtavana ajatuksena *kaikki työ on arvokasta*: *"Part-time work and low-paid work are better than no work because they ease the transition from unemployment to jobs... Encourage employers to offer 'entry' jobs to the labour market by lowering the burden of tax and social security contributions on low-paid jobs."* (Blair & Schröder 1999.)

Olen useasti kuullut, muun muassa sosialidemokraattien suusta, ajatuksen siitä, että kaikki työ olisi arvokasta ottaa vastaan eikä niin sanottuja paskaduuneja ole olemassakaan. Manifesti tuokin vahvan taustan noille kuulemilleni keskusteluilla. Jos Blairin ja Schröderin manifestia ajatellaan negaation kautta, voidaan myös nähdä sen huonot puolet. Esimerkiksi toive, että vastapalveluksiksi veronalennuksista yritykset toimivat vastuullisesti työntekijöitään kohtaan (Blair & Schröder 1999) johtaa viime kädessä siihen johtopäätökseen, että toive on markkinamekanismien vastainen: yritysten on tarkoitus tuottaa voittoa ja kaikenlaiseen vastuullisuuteen vetoaminen on heille vierasta. Myös sosiaalisten turvaverkkojen karsiminen tai epävarmojen työpaikkojen ylistäminen ei juuri tuonut hyvää mainetta sosialidemokraattiselle aatteelle kolmannen tien aikana, eikä sen jälkeen. Esimerkiksi matalapalkkaiset työt eivät ole olleet ponnistus kohti parempaa työtä, vaan pysyvä ominaisuus.

Gerhard Schröderillä on manifestista kuitenkin positiivisempi kuva. Hän kommentoi

manifestia elämäkertakirjassaan *Entscheidungen - Mein Leben in der Politik* (Schröder 2006). Schröderin mukaan manifesti oli yritys luoda yhteinen strategia eurooppalaiselle sosialidemokratialle. Manifestin oli tarkoitus vastata kahteen suureen aikakauden haasteeseen: demograafiseen muutokseen ja globalisoitumiseen. Lisäksi paperi käsitteli Schröderin mukaan kahta ongelma-aluetta: kuinka tehokkaan täytyy kapitalistisen talouden olla, jotta mahdollistettaisiin edelleen sosiaalivaltion olemassaolo? Toinen ongelma liittyy siihen, missä vaiheessa taloudellinen tehokkuus alkaa tuhota humaaniutta. Toisin sanoen, missä kohtaa täytyy markkinoille luoda rajat markkinoille? Kyse oli Schröderin mukaan työpaikkojen luomisesta ja kysynnän ja tarjonnan välisen ristiriidan ratkaisemisesta. (Schröder 2006, 275–276.)

4.2.2 Manifestin vaikutus

Peter Schwarzin mukaan Tony Blair ja Gerhard Schröder menettelivät yllätyksellisesti toimittaessaan yhteisen kolmas tie -manifestin, jossa vaaditaan sosialidemokraattista modernisaatiota ja vanhan politiikan hylkäämistä. Näin menetellessään he ylittivät puolueidensa perinteisen toimintatavan, jonka mukaan jokainen virallinen ohjelmaperi täytyisi olla puolueiden eri osastoissa käsittelyssä ennen hyväksymistään. Toisin sanoen, paperilla pitäisi olla puolueen hyväksyntä. (Schwarz 1999.) Näin toimiessaan he ovat saaneet vastaansa voimakkaan vastustuksen puolueidensa sisältä jo pelkästään menettelytapojensa vuoksi, sisällöstä puhumattakaan. Jälleen kerran tämä oli osoitus uudesta politiikasta vasemmiston perinteiden ulkopuolella, kuten Nexusin palkkaaminen kolmas tie -tapaamisia järjestämään.

Saksassa manifesti iski kuin pommi. Jo aiemmin tuoretta hallitusta kuohutti Oskar Lafontainen ero hallituksesta. Lafontaine, myöhemmin Saksan uuden vasemmistopuolueen Die Linken yksi keskeisimmistä vaikuttajista, oli SPD -puolueen vasemman siiven edustaja ja toimi Schröderin hallituksessa valtiovarainministerinä. Callinicosin mukaan Lafontaine erosi, tai joutui eroamaan, kun häntä vastaan oli hyökätty hänen vaadittuaan veronkorotuksia Saksan isoille yrityksille (Callinicos 2001, 28). Muistan, että taustalla oli myös muita erimielisyyksiä hallituksessa. Lafontaine kirjoitti myöhemmin kirjan, joka oli otsikoitu uhmakkaasti *sydämeni lyö vasemmalla puolella*.

Lafontainen eroamisen jälkeen Schröder julkaisi manifestinsa Tony Blairin kanssa. Juuri tuossa manifestissa Schröder käytti Saksan kolmannesta tiestä käsitettä *Die Neue Mitte*. Manifesti sanoutui täysin irti perinteisestä sosialidemokratiasta. Peter Schwarzin mukaan uusi keskusta (Die Neue Mitte) näin ollen oli täyskäännös pois virallisesta ohjelmasisällöstä SPD:ssä, joka ennen oli pitkälti Oskar Lafontainen käsialaa (Schwarz 1999). Thomas Meyer tarkastelee artikkelissaan *From Godesberg to the Neue Mitte: The new Social Democracy in Germany* (Meyer 2001, 74–85) saksalaista sosialidemokratiaa ja kolmannen tien saksalaista versiota. Meyerin mukaan *Neue Mitte* -opin kohdalla on kyse paradigman muutoksesta saksalaisen sosialidemokratian ohjelmasisällössä. Meyerin mukaan aina, kun uusi oppi on otettu käyttöön, kuten esimerkiksi Bernsteinin radikaali revisionismi, syytöksiä perinteisen sosialidemokratian hylkäämisestä on sadellut muutoksen tehneiden toimijoiden niskaan. Meyer katsoo, että paradigman muutos ei miellyttänyt kaikkia tahoja. (Meyer 2001, 74–76.)

Gerhard Schröderin mukaan moni näistä Blair/Schröder -manifestin ehdotuksista julkaistiin myöhemmin Schröderin toisen hallituksen Agenda 2010 -ohjelmassa (Schröder 2006, 276). Markus Feldenkirchenin mukaan jo ennen virallista julkaisuaan julkisuuteen vuotaneella ohjelmalla oli varhaisessa vaiheessa `tabu` -asian leima. Ohjelma on vahvasti yhdistetty juuri Schröderiin. Tosiasiassa, Feldenkirchen sanoo, ohjelma vuodettiin etukäteen julkisuuteen, jotta Schröder, joka ei ohjelman laatimiseen osallistunut, taivutettaisiin ohjelman taakse. (Feldenkirchen 2009, 52.)

Ohjelmalla oli kauas kantoiset seuraukset, sillä vielä tänä päivänä Agenda 2010 -ohjelmaa syytetään SDP:n alhaisen kannatuksen syyppääksi. Eikä ihme, se sisälsi sellaisia toimenpiteitä, kuten Hartz IV -sosiaalireformin, joustavuuden lisäämistä finanssimarkkinoilla ja eläkeiän nostamisen 67 ikävuoteen. Kaikkia kolmea toimenpidettä pidetään tähän päivään asti hyvin kyseenalaisina ja saksalaisia ahtaalle laittaneina toimenpiteinä. (Feldenkirchen 2009, 52.)

Schröder harmittelee vuosia myöhemmin, että manifesti Tony Blairin kanssa sai niin jyrkän vastaanoton: "*Wieder einmal!, bin ich versucht zu sagen*". Schröder pitää yhteisen manifestin perusperiaatteita myöhemminkin oikeansuuntaisina, vaikka muutamia kohtia voisi vielä hänen mukaansa hioa. Hioaminen koskisi muun muassa elinikäistä oppimista ja aktiivista vanhuutta. (Schröder 2006, 277.)

4.3 Kolmas tie leviää

4.3.1 Progressiivisen hallinnon verkosto (Progressive Governance Network)

“The progressive governance network brings together centre-left heads of state, governments, politicians and intellectuals from across the world to address key challenges in a globalised world.” (Policy network 2014a.)

Kolmannen tien poliittiset teemat levisivät laajaan käyttöön 2000 -luvun taitteessa, kun Gerhard Schröder ja Tony Blair sekä monet muut johtajat alkoivat tavata säännöllisesti ja levittivät kolmannen tien politiikkaa ympäri Euroopan ja maailman. Tapaamisten perusidea oli oppia toisilta vasemmisto-keskustalaisilta johtajilta ja kehittää yhdessä poliittista toimintaa kolmannen tien suuntaan. Eräs tapaamisen muoto oli vuosittaisen keskustelufoorumin järjestäminen, johon osallistui kymmeniä keskusta-vasemmistolaisia valtion päämiehiä ympäri maailman. (Schröder 2006, 329–330.) Näitä tapaamisia alettiin kutsua nimellä *progressiivisen hallinnon verkostoksi* (Progressive Governance Network), vaikka alussa perusajatuksena oli nimenomaan kutsua tapaamisia kolmas tie -foorumiksi.

Tässä vaiheessa kuitenkin jo kolmas tie -politiikka oli saanut paikoitellen kovaa kritiikkiä vasta julkaistun Blair/Schröder -manifestin vuoksi, joten suorasta viittauksesta kolmanteen tiehen luovuttiin. Myös kolmas tie -käsite vaihdettiin tehdyistä dokumenteista pois käsitteisiin kuten *progressiivinen hallinto* (progressive governance) tai *progressiivinen politiikka*. (Social Policy Association 2007, 12.) Myöhemmin kuitenkin näistä vuosittaisista tapaamisista on puhuttu kolmannen tien johtajien -tapaamisista myös nimellä *Third Way - Summit* (ks. esim. Tempest & Katz 2003).

Ensimmäisen tapaamisen kolmannen tien tiimoilta järjesti USA:n presidentti Bill Clinton vuonna 1999 kotimaansa pääkaupungissa Washingtonissa. Paikalla oli pieni vasemmisto-keskustalaisten joukko Bill Clintonin lisäksi. Paikalla olivat muun muassa kolmannen tien kannattajat Tony Blair ja Gerhard Schröder sekä Alankomaiden pääministeri Wim Kok että Italian pääministeri Massimo D’Alema (Policy Network 2014a.) Schröderin mukaan piiri päätti silloin Washingtonissa pitää vuosittaisen

foorumin eri paikoissa ympäri maailmaa (Schröder 2006, 329–330). Seuraava kolmas tie -tapaaminen järjestettiin Saksan Berliinissä 2. - 3. kesäkuuta vuonna 2000 Saksan liittokansleri Gerhard Schröderin isännöimänä. Paikalla oli nyt laajempi, yli kymmenen hengen, joukko keskusta-vasemmistolaisia päättäjiä. Uutena mukana olivat muun muassa Ruotsin pääministeri Hans Göran Persson ja Israelin pääministeri Ehud Barak. (Schröder 2006, 329–330.) Vuoden 2003 progressiivisen hallinnon -tapaamiseen Iso-Britanniassa osallistui laaja joukko vasemmisto-keskustalaisia poliitikkoja ja ajattelijoita. Mukana olivat jälleen kerran Tony Blair ja Gerhard Schröder. Yli 500 osanottajan tapaamista varjosti ammattiliittojen protesti tapaamista vastaan. Ammattiliittoja närästi heidän laaja poissaolonsa kutsuttujen listalta. (Tempest & Katz 2003)

2000-luvun taitteessa olevissa tapaamisissa teemoja olivat talouskasvu ja sosiaalinen markkinatalous. Tapaamisissa keskusteltiin laajasti niin mahdollisuuksista kuin riskeistä, joita globalisaatio tuo mukanaan. Schröderin mukaan piiriin osallistuneet johtavat olivat vakuuttuneita siitä, että markkinataloudella olisi tulevaisuus vain, jos se käsittelee mukanaan sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Kolmannen tien -piirin johtajat tahtoivat 2000 -luvun taitteessa tehdä politiikkaa, jossa taloudellinen kasvu pitää sisällään täystyöllisyyden tavoittelua, sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ympäristösuojelua. Schröderiä kolmas tie -debatti kiehtoi erityisesti, koska hän näki siinä yrityksen perustella Eurooppa yhteisenä yhteiskunnallisena mallina. Tämä oli Schröderin mukaan myös Blair/Schröder -manifestin tärkein sanoma: tuoda taloudellista tehokkuutta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. (Schröder 2006, 329–330.)

Vuoden 2003 kolmannen tien -johtajien tapaamisessa Iso-Britanniassa uudistettiin ja hyväksyttiin progressiivisen hallinnon -periaatteet. Yhteisessä ulostulossa todettiin, että he jakavat yhteiset ajatukset vapaudesta, oikeudesta ja oikeudenmukaisuudesta, ja että he jakavat kokemuksen siitä, miten heidän progressiivinen politiikka on toiminut käytännössä. On hyvä huomata, että paikalla hyväksymässä uutta periaateohjelmaa olivat 14 valtion päämiestä, mukana ainakin Tony Blair ja Gerhard Schröder ja johtavia latinalaisen Amerikan keskustalais-vasemmistolaisia poliitikkoja, kuten Chilen Ricardo Lagos, Argentiinan Néstor Kirchner ja Brasilian Luiz Inácio “Lula” da Silva. Yhteisessä ulostulossa mainittu *progressiivinen politiikka käytännössä*, tarkoittaa kolmannen tien politiikkaa käytännössä. (Santiago Times 2003.)

Uudessa progressiivisen hallinnon periaateohjelmassa todettiin yhteisiä tavoitteita kahdella rintamalla: sisäpoliittiset ja globaalit tavoitteet. Progressiivisen sisäpolitiikan agendalla oli tavoite talouskasvun yhdistämisestä julkisen politiikan kanssa, joka lisäisi tasa-arvoa, tuottaisi julkisia palveluita, takaisi julkisen turvallisuuden ja edistäisi demokratiaa. Painopiste asetettiin lapsipolitiikalle, sosiaaliselle koheesiolle ja työllisyydelle. (Santiago Times 2003)

Globaalille politiikalle tavoitteeksi asetettiin laajempi integraatio varmistamaan, että globalisaatio ei pahenna köyhien ja rikkaiden kansakuntien välistä eroa. Laajempi integraatio tarkoittaisi kaupan estojen vähentämistä samalla kuitenkin edistäen reilumpaa kauppaa. Näin esimerkiksi maataloustukien hiljattainen häivyttäminen USA:sta ja Euroopan unionista lisäisi reilua kauppaa. Lisäksi globaaliksi tavoitteeksi otettiin se, että kansainväliset talousinstituutiot, kuten IMF ja maailmanpankki, ovat valmiita vastaamaan uusiin haasteisiin. Myös kestävien energiaratkaisut, laajempi pääsy terveydenhuoltoon ja progressiivisen lähestymistapa maahanmuuttoon olivat teemoina globaalilla progressiivisella agendalla. (Santiago Times 2003.)

Yllätykseksi olen saanut huomata, että progressiivisen hallinnon (progressive governance) tapaamisia on järjestetty vuosittain vielä kolmas tie -buumin väistyttyä taka-alalle 2000-luvun puolessa välissä. (Policy Network 2014a) Kolmas tie -käsitteen häivyttäminen progressiivisen hallinnon -tapaamisissa (Social Policy Association, 12) kertoo siitä, että käsitteen sisällä olevaa politiikkaa ja ideologiaa on haluttu suojella. Voi hyvinkin olla, että kolmas tie on poliittiselta sisällöltään säilyttänyt perusideansa. Ja tätä ideaa on vaalittu ja hiottu keskusta-vasemmistolaisten johtajien toimesta ainakin kerran vuodessa progressiivisen hallinnon -tapaamisissa.

Progressiivisen hallinnon -tapaamisten sisältö on hyvin dokumentoitu viimeisinä vuosina. Vuosien 2008–2013 vuosittaisista tapaamisista on saatavilla teemat ja niihin liittyvät dokumentit aina puhujalistoja myöten. Tapaamisia järjestää Policy Network -ajatteluhausauto, johon palaan kohta tarkemmin. Viimeisin tapaaminen järjestettiin yhdessä konsulttiyhtiö Global Progressin kanssa Tanskan Kööpenhaminassa huhtikuussa 2013 ja tilaisuuden emäntänä toimi Tanskan sosialidemokraattinen pääministeri Helle Thorning-Schmidt. Mukana olivat myös Ruotsin Stefan Löfven, Ison-Britannian Ed Miliband, USA:n Martin O'Malley sekä Alankomaiden Diederik Samsom että Kanadan Thomas Mulcair ja muita yli 150 vaikuttajaa. Tapaamisen aihe oli

nimeltään ”kohti kasvua ja jaettua hyvinvointia” ja tapaamiseen osallistui yli 150 keskusta-vasemmistolaista (centre-left) toimijaa ja ajattelijaa. (Policy Network 2014b.)

Onkin tarkasteltava progressiivisten tapaamisten aiheita tarkemmin. Vuosina 2008–2013 tapaamisten aiheet ovat olleet:

- *Towards growth and shared prosperity, Copenhagen, April, 2013*
 - *Restoring confidence and trust in Europe, Dublin, October, 2012*
 - *A post-crisis agenda for the centre-left: securing shared prosperity, Oslo, May 2011*
 - *Jobs, industry and opportunity: growth strategies after the crisis, London, Feb 2010*
 - *Responses to the global crisis: charting a progressive path, Chile, March 2009*
 - *An inclusive globalisation: promoting prosperity for all, London, Feb 2008*
- (Policy Network 2014a.)

Viimeaikaiset tapaamiset ovat painottuneet globalisaation hallintaan ja talouskysymyksiin. Policy Network toteaa: *“The recent financial crisis called into question the neo-liberal consensus that dominated the global political economy since the 1980’s and the time is ripe for a paradigm shift to a more sustainable and inclusive system. At the same time, there are no easy answers for how this transition would be achievable and progressives face political difficulties in many parts of the world.”* (Policy Network 2014a)

Policy Network -ajatushautomon mukaan progressiiviset tapaamiset tähtäävät siihen, että niissä vaihdetaan ajatuksia ja ideoita, hillitään globalisaation voimia niin, että ne tuottavat parempaa elämää kaikille, ajatellaan uusiksi valtion, markkinoiden ja kansalaisten välinen suhde, edistetään sosiaalista oikeudenmukaisuutta yhdessä talouskasvun kanssa sekä kehitetään kestävää taloutta ja elämäntyyliä. Lisäksi etsitään laajempaa oikeudenmukaisuutta kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. (Policy Network 2014a).

Olisi mielenkiintoista tutkia tässä tarkemmin sitä, miten tapaamisen aiheiden teemoissa ja sisällöissä näkyy kolmas tie -politiikka. Aihetta täytyy tutkia lisää myöhemmin mahdollisissa jatkotutkimuksissa. Uskon kuitenkin löytäneeni ja dokumentoineeni

jotain uutta siihen pohdintaan, miten kolmas tie -politiikka levitettiin osaksi eri maiden politiikkaa. Ymmärrän käyttäneeni lähteinä ei-tieteellisiä lähteitä, kuten sanomalehtiä. En tutkimuksen aikana kuitenkaan törmännyt tieteelliseen artikkeliin tai teokseen, joka olisi koskenut kolmannen tien levittämistä laajemmin. Siksi jouduin tyytymään muihin lähteisiin.

4.3.2 Policy Network -ajatushautomo

Toin jo aiemmin esille, että progressiivisen hallinnon -tapaamiset järjestää ajatushautomo nimeltään Policy Network. Mikä Policy Network sitten on? Policy Network on omien sanojensa mukaan sosialidemokraattinen ajatushautomo, joka pyrkii uudistamaan sosialidemokratiaa, tuomaan progressiivisiä ratkaisuja uuden vuosituhannen haasteisiin, kehittämään Euroopan sosiaalisia ja taloudellisia malleja ja vaikuttamaan Iso-Britannian, Euroopan ja muun maailman keskusteluihin (Policy Network 2014c).

Policy Network -ajatushautomon pystyttämissä autoivat joulukuussa 2000 johtavat kolmannen tien poliitikot Tony Blair, Gerhard Schröder, Hans Göran Persson ja Italian pääministeri Giuliano Amato. Tarkoituksena oli virallisemman instituution luominen sosialidemokraattisen tulevaisuuden ajattelun jakamisessa. Juuri silloin kolmas tie - käsite korvattiin ensimmäisen kerran käsitteillä *progressiivinen politiikka* ja *progressiivinen hallinto*. (Social Policy Association 2007, 12.)

On selvää, että Policy Network -ajatushautomolla ja kolmannella tiellä on yhteys. On esitettyjen väitteiden johdosta myös aika selvää, että Policy Network -ajatushautomon järjestämät seminaarit tai foorumit voivat olla vahvasti sisällöltään kolmas tie - painotteisia. Tätä varten tarvitsisi kuitenkin täysin uuden tutkimuksen, jossa aineistona käytettäisiin Policy Network -ajatushautomon dokumentteja. Näitä dokumentteja voisi verrata kolmas tie -teoriaoppiin katsoakseen, onko niissä löydettävissä samankaltaisuuksia tai yhtäläisyyksiä.

Todisteiden valossa sanoisin myös, että sekä ajatushautomo Policy Network että ajatushautomon järjestämät progressiivisen hallinnon foorumit ovat kolmannen tien perintöä. Foorumit ovat tavallaan struktuureja ja areenoita, joita kolmas tie on jättänyt

jälkeensä. Olen löytänyt yhden vastauksen tutkimusongelmaani *mikä on kolmannen tien perintö*.

4.4 Kolmas tie, vaihe II

Bill Clintonin lähdettyä USA:n presidentin paikalta ja oikeistotuulien pikkuhiljaa noustessa kolmannen tien kulta-aika näytti olevan himmenemään päin. Kasvava kyseenalaistaminen ja skeptisyys Iso-Britanniassa sai Tony Blairin ideoimaan kolmannen tien seuraavaan vaiheen vaalivoittonsa jälkeen 2001. Blairin kolmannen tien toinen vaihe (Third Way, Phase Two) alkoi. (Social Policy Association 2007, 13.) Tällöin Anthony Giddens riensi kehittämään toiselle vaiheelle sisältöä julkaisullaan *Where Now for New Labour?* (Giddens 2002). Julkaisussa näkyi entistä vahvemmin teema mahdollisuuksien tasa-arvosta sekä piti sisällään myös perusteluita kaikesta hyvästä, mitä Labour on saanut aikaiseksi (Giddens 2002).

Ei edes Giddens auttanut saattamaan Labouria, tai kolmatta tietä, uuteen lentoon. Kesällä 2002 pidetty kolmannen tien -tapaaminen Chequersissa näytti laskusuunnan kolmannen tien edustajille surulliseksi ja todeksi. Demokraatit olivat hävinneet valkoisen talon, oikeisto voittanut vaalit Ranskassa, Alankomaissa ja Italiassa. Tapaamiseen pääsivät paikalle valtioiden päämiehistä vain Blairin lisäksi Schröder sekä Ruotsin Persson ja Suomen Paavo Lipponen. (Social Policy Association 2007, 13.) Ja kuten tiedämme, kaikki edellä mainitut hävisivät seuraavissa vaaleissa. Kolmas tie, vaihe II näytti hiipuneen heti alkuunsa.

4.5 Aktiivinen kolmas tie -politiikka hiipuu

Eräs tuttu kansanedustaja Suomen sosialidemokraattisesta puolueesta mielellänsä näyttää Euroopan poliittista karttaa 1990 -luvun lopulta. Sosialidemokraatit olivat siihen aikaan hallitseva poliittinen liike Euroopassa. Myös USA:ssa demokraattisella puolueella meni vielä hyvin, kun Bill Clinton oli vielä presidentti ja varapresidentti Al Gore oli vahva ehdokas hänen seuraajakseen. Nyt, 10–15 vuotta myöhemmin, sosialidemokratia on ajautunut kriisistä kriisiin. Tony Blair ja Gerhard Schröder muistetaan lähinnä Irakin sodasta ja Venäjän Gazprom -kaupoista. (Blair 1998, 1–2.)

Kolmas tie -politiikka epäonnistui voittamaan vaaleja ja muuttamaan esimerkiksi hyvinvointivaltion rakenteita kestävämmiksi. Tony Judtin mukaan kolmannen tien epäonnistumiseen syynä olivat muun muassa esimerkiksi Britannian osalta Iso-Britannian polkeminen taloudellisesti paikallaan riippumatta siitä, että kolmannen tien hengessä tehtiin uudistuksia leikkaamalla valtion menoja, kannustamalla investointeihin ja vähentämällä yritysten kuluja. Isossa Britanniassa myös eläkeuudistus, jossa yritykset otettiin vahvemmin mukaan maksamaan eläkkeitä, osoittautui ongelmalliseksi. (Judt 2007, 795–796.)

On selvää, että osittain vain käsitteet tai niiden merkitykset muuttuivat tai muokkaantuivat. Sehän on tämän tutkimuksen aihekin. Silti, jotain muuttui. Sosialidemokraattien vaalitulokset heikkenivät ja kolmas tie ei automaattisesti enää linkittynyt *sosialidemokratiaan*, vaan Ison-Britannian politiikkaan. Irak vaikutti ainakin olevan yksi käännöspiste kolmannelle tielle. Gerhard Schröder päätti, että Saksa ei aktiivisesti osallistuisi Irakin sotaan. Vastaavasti Tony Blairin Iso-Britannia seisoi vahvasti liittolaisensa USA:n rinnalla. Tämä johti lopulta poliittiseen välirikoon Schröderin ja Blairin välissä. Vain viisi vuotta yhteisen manifestin jälkeen Schröder yllättäen otti etäisyyttä kolmannen tien politiikkaan toteamalla, että Blairin lähestymistapa oli liian anglosaksinen, jotta sitä voisi käyttää Saksan politiikassa. (Social Policy Association 2007, 13.)

Kolmas tie -politiikka katosi nimellisesti vaalitappioiden, Irakin sodan ja julkisen keskustelun hiipumisen seurauksena. Giddens julkaisi vielä artikkelin, jossa totesi, että Gaddafi on uudistamassa Libyaä käyttäen hyväksi kolmannen tien oppeja. Tämän jälkeen hän näytti olevan kiinnostunut muista asioista. (Social Policy Association 2007, 13–14.) Aivan hiljaa Giddens ei kuitenkaan ollut. Hän julkaisi teoksen kolmannen tien huippukauden jälkeen, jossa hän ottaa kantaa muun muassa progressiiviseen hallintoon, Labourin ajankohtaiseen politiikan sisältöihin ja sosialidemokratian tulevaisuuteen. Julkaisijana toimi ei mikään muu kuin Policy Network -ajatushautomo. (Giddens 2007.) Vaikuttaa siltä, että kolmas tie elää ja voi hyvin toisenlaisten käsitteiden ja ajatusten mukana. Tätä väitettä on kuitenkin tarkasteltava tarkemmin case -tapauksen analyysissäni.

4.6 Kolmas tie -politiikan yhteenveto ja pohdintaa

Selvitin ja selvensin sosialidemokratian kolmas tie -politiikan syntymistä, nousukautta ja kohtaloa. Kolmannen tien poliittiset teemat levisivät laajaan käyttöön 2000 -luvun taitteessa, kun Gerhard Schröder ja Tony Blair sekä monet muut johtajat alkoivat tavata säännöllisesti ja levittivät kolmannen tien politiikkaa ympäri Euroopan ja maailman. Näitä tapaamisia alettiin kutsua nimellä *progressiivisen hallinnon verkostoksi* (Progressive Governance Network). Progressiivisen hallinnon -tapaamiset järjestää nykyään ajatushautomo nimeltään Policy Network. Policy Network on omien sanojensa mukaan sosialidemokraattinen ajatushautomo, joka pyrkii uudistamaan sosialidemokratiaa (Policy Network 2014).

Kolmas tie kuitenkin hiipui tuloksiltaan. Kuitenkin, lopulta näyttää siltä, että yksi kolmannen tien perintö on vuosittain järjestettävä kansainvälinen sosialidemokraattien foorumi, jossa mahdollisesti toistetaan kolmannen tien teemoja ja kehitetään poliittista sisältöä. Tästä oli mielenkiintoista tehdä lisätutkimusta ja katsoa tarkemmin, mitä tapaamiset pitävät sisällään. Toinen perintö on aktiivisesti toimiva kolmas tie - ajatteluhautomo Policy Network, jonka perustivat kolmannen tien vaikuttajat. Myös tämän ajatteluhautomon toimintaa olisi hienoa tarkastella paremmin lisätutkimuksen yhteydessä. Seuraavaksi on kuitenkin tarkasteltava vielä sitä, miten kolmas tie vaikuttaa käytännössä 2000 -luvun taitteen jälkeen yhdessä sosialidemokraattisessa puolueessa.

5. Kolmas tie 2000 -luvun taitteen jälkeen

5.1 Case -tapaus: Hampurin ohjelma

Lähdin pohtimaan sitä, miten näkyy kolmas tie -teoria käytännössä? Lähdin tutkimaan ja tarkastelemaan esimerkkiaineistoani SPD:n Hampurin ohjelmaa (SPD–Parteivorstand 2007) siten, että etsin siitä teemoja ja tyyppejä, jotka toisivat vastauksia tutkimusongelmaani. Hampurin ohjelma ja Saksan SPD toimivat tutkielmassani esimerkkiaineistona siksi, että ne havainnollistavat hyvin kolmannen tien jatkumisen maassa, jossa kolmannen tien teorialla ja politiikalla oli paljon merkitystä ja jossa oletettavasti tehtiin kolmas tie -politiikkaa. Myös 2000 -luvun taitteen kolmas tie -toimijat ovat samoja, jotka periaateohjelman tekohetkellä puolueessa vaikuttivat. Saksan sosialidemokraattien aiempi periaateohjelma on vuodelta 1989. Nyt käsiteltävissä oleva periaateohjelma on voimassaoleva ohjelma ja se sanelee yleiset periaatteet Saksan sosialidemokraattiselle puolue SPD:lle.

Pertti Alasuutarin mukaan laadullisessa analyysissä on kaksi eri vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa pelkistetään havaintoja. Havaintoja pelkistetään kahdessa eri osassa, ensimmäisessä osassa tarkastellaan aineistoa tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Toisessa osassa yhdistetään havaintoja ja pyritään näin karsimaan turhat havainnot pois. Laadullisen analyysin viimeisessä eli toisessa vaiheessa pyritään ratkaisemaan arvoitus eli tulkitsemaan havaintoja. (Alasuutari 1999, 38–48.)

Alasuutarin mukaan laadulliselle tutkimukselle on luonteenomaista kerätä aineistoa, joka tekee mahdollisimman monenlaiset tarkastelut mahdollisiksi. Ihanteellista tältä kannalta on aineisto, joka on olemassa tutkimuksen tekemisestä ja tekijästä riippumatta eli niin sanottu *naturally occurring data*. (Alasuutari 1999, 83–84.) Case -aineistoni, Saksan sosialidemokraattien periaateohjelma ja niin sanottu Hampurin ohjelma (SPD–Parteivorstand 2007), on olemassa minusta riippumatta ja mahdollistaa hyödyllisten ja monipuolisten havaintojen ja tarkastelujen tekemisen tutkimuksen kannalta. Aineisto on saksankielellä eli tutkittavan kohteen alkuperäiskielellä, mikä vahvistaa aineiston luonnollisuutta.

Aiemmissa luvuissa olen analysoinut kolmas tie -teorian teemoja ja tyyppiesimerkkejä. Kävimme läpi, miten kolmas tie -teoria näkee vanhan vasemmiston, kolmannen tien arvot ja kolmannen tien sisällölliset teesit. Nuo jäsenyykset eivät täysin täsmää analyysissä olevien jäsenyyksien kanssa. Ne vaihtelevat analyysissä hieman teoriaosuuden jäsentelystä. Oikeastaan ne hieman tarkentuvat ja kirkastuvat, niin analyysin kuin tulkinnan kannalta. Olen näin jäsentänyt jo teoriaosuuden.

Edellisten lisäksi minun on kuitenkin jäsennettävä myös esimerkkiaineisto eli periaateohjelma. Käytän siinä hyväksi teoreettista viitekehystä eli kolmas tie -teoriaa ja sen teemoja ja tyyppiesimerkkejä. Työskentelyvaiheessa käytin työskentelydokumentissa runsaasti tyyppiesimerkkejä sekä hyödynsin teorian pohjalta löytyneitä teemoja, kun etsin samankaltaisia teemoja aineistosta. Koostin työskentelydokumenttiin taulukoksi niin kolmas tie -teorian teemat ja tyyppiesimerkit ja periaateohjelman teemat ja tyyppiesimerkit siten, että ne muodostivat yhtäläisyyksiä, samankaltaisuuksia, sääntöjä, normeja tai siten, että rinnastaminen tai vertaaminen tuntui loogiselta. Työskentelydokumentti jää omaan käyttööni, enkä aio julkaista sitä tämän tutkielman yhteydessä.

Muistutan, että pyrin analyysin yhteydessä tiukkaan teorian ja empirian väliseen yhteyteen, jotta analyysi olisi vedenpitävä. Pyrin myös mielenkiintoiseen raportointiin, koska aihe voi tuntua vieraalta. (Eskola & Suoranta 2003, 175, 180–181.) Pyrin myös siihen, että teemojen esiintuominen valaisevat tutkimusongelmaa ja antamat mahdollisuuden *vertailla* tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa (Eskola ja Suoranta 2003, 174). Teemojen lisäksi havainnollistan aineistoa ja teoriaa tyyppiesimerkeillä. Tavoitteenani on etsiä teemoihin sopivia tai poikkeavia tyyppisiä, jotka auttavat analyysini muodostamisessa. Näin ollen etsin pääsääntöisesti esimerkkityyppejä.

Viime kädessä esimerkkiaineistoni tarkasteleminen on vertailevaa tutkimusta. Teorian ja esimerkkiaineiston jäsentelyn jälkeen ne ovat molemmat toisiinsa nähden valmiita vertailtavaksi. Vertailen niissä esiintyvien teemojen ja tyyppiesimerkkien yhtäläisyyksiä, relevantteja yhteneväisyyksiä tai selkeitä eroavaisuuksia. Näiden perusteella muodostan analyysini ja tulkitsen vertailusta saamiani tuloksia keskenään.

Tuon muistutuksena ja tarkennuksena vielä esille lukijalle sen, että kun analyysissäni käytän termiä kolmas tie tai viittaa kolmanteen tiehen, viittaa sillä kolmas tie -teoriaa. Kun taas viittaa Hampurin ohjelmaan, viittaa Saksan sosialidemokraattisen puolueen SPD:n periaateohjelmaan vuodelta 2007 (SPD-Parteivorstand 11/2007).

5.2 Hampurin ohjelman analyysi

Tutkimusongelmani on: mikä on sosialidemokraattisen liikkeen kolmas tie ja mikä on kolmannen tien perintö sosialidemokratialle. Tutkielmani pääväitteeni on, että kolmas tie ei ole täysin poistunut sosialidemokratiasta, ei liikkeestä eikä aatteesta, vaikka *käsitettä* kolmas tie ei enää aktiivisesti käytettäisikään. Lähdin vertailemaan kolmas tie -teorian sisältämiä teemoja ja teemoihin liittyviä esimerkkityyppejä Hampurin ohjelman teemoihin ja esimerkkityyppeihin. Kyseessä on *otos*, josta vedän lankoja suurempaan kuvioon.

Ensimmäinen ajatukseni esimerkkiaineistoa läpikäydessäni oli, että Hampurin ohjelma (SPD-Parteivorstand 2007) sisältää ehdottomasti teemoja ja tyyppiesimerkkejä kolmannesta tiestä. Se ei välttämättä kuitenkaan leimaa koko esimerkkiaineistoa kolmannen tien periaateohjelmaksi. Ohjelma sisälsi runsaasti tutkimusongelman kannalta yllätyksiä ja mielenkiintoisia havaintoja tutkijan ja lukijan oivallettavaksi.

5.2.1 Klassinen sosialidemokratia

Tahdon aluksi tutkia sitä, löytyykö kolmas tie teorian *vanhaksi* sosialidemokratiaksi leimaamia teemoja ja tyyppisiä aineistossa ja jos, niin missä muodossa. Ensimmäinen teema, jota käsittelemme vanhaan sosialidemokratiaan liittyen, on väite siitä, että vanha sosialidemokratia haluaa kaikkialle läpitunkevan *valtion*, joka vaikuttaa merkittävästi ihmisten sosiaaliseen ja taloudelliseen elämään. Teorian tyyppiesimerkki oli, että kun yksilöt eivät pysty syystä tai toisesta pitämään huolta itsestään, valtion täytyy astua esiin. (Giddens 1998, 7–11). Toisin sanoen, *valtio* on *viimekädessä vastuussa* yksilöistä. Hampurin ohjelmassa esiintynyt esimerkkityyppi kertoo siitä, että tämä *vastuu* kuuluu *yhteiskunnalle* ja huolehtiminen rajautuu ihmisarvoon. Ohjelmassa todetaan, että yhteiskunta on veloitettu huolehtimaan vamman tai vanhuuden vuoksi, elämän alussa

ja elämän lopussa huolehtimaan ihmisarvosta. (SPD – Parteivorstand 2007, 15.) Vastuu ei siis ole *valtiolla*, eikä sen tule astua esiin. Tämä vastuu kuuluu *yhteiskunnalle*.

Kolmas tie -teorian yksi tyypiesimerkki on myös, että vanhassa sosialidemokratiassa valtion rooli jättää kansalaisyhteiskunnan varjoonsa. Tämän seurauksena vapaaehtoisjärjestöihin suhtaudutaan varauksella, pääosin, koska ne ovat epäasiantuntijamaisesti toimivia tahoja. (Giddens 1998, 7–11.) Hampurin ohjelmassa todetaan, että vapaaehtoisjärjestöt ovat tärkeä resurssi (SPD–Parteivorstand 2007, 58). Tässä suhteessa on tehty pesäeroa teorian vanhaan sosialidemokratiaan.

Seuraava analyysiin valitsemani teema on väite, jonka mukaan klassiseen sosialidemokratiaan kuuluu olennaisesti täystyöllisyyden tavoittelu, mikä ei globalisaation aikakaudella ole järkevää (Giddens 1998, 7–11). Hampurin ohjelmassa todetaan taas hyvin yksiselitteisesti, että *täystyöllisyyden tavoittelu on edelleen SPD:n tavoite, mutta se vaatii toteutuakseen korkean ja laadukkaan talouskasvun, huolehtivan sosiaalivaltion, tukityöllistämistä ja modernin työaikapolitiikan*. Tyypiesimerkkinä voidaan tästä mainita kohta, jossa todetaan, että *täystyöllisyys tarkoittaa meille (sosialidemokraateille) sitä, että jokaisella ihmisellä täytyy aina olla uusi mahdollisuus saada hyvää työtä ja sille tarvittava pätevyys*. (SPD–Parteivorstand 2007, 52–53). Näyttää siis siltä, että tavoitteesta saada aikaan täystyöllisyys ei olisi luovuttu SPD:n osalta luovuttu. Sen sijaan SPD tyytyy *määrittelemään* tavoitteen sisältämiä reunaehtoja uusiksi. Uudelleen määritelty tavoite sisältää sen edun, että se voidaan säilyttää, mutta siitä ei myöskään tarvitse luopua. Eräänlaista kolmannen tien politiikkaa, voisin tulkita.

Seuraava teema tarkastelun kohteena on vanhan sosialidemokratian *alhainen ekologinen omatunto*, joka teorian mukaan tyypillisesti tarkoitti vaikeuksia käsitellä ympäristökysymyksiä (Giddens 1998, 7–11). Hampurin ohjelma sisältää *lukuisia* teemoja ja tyypiesimerkkejä koskien ympäristöä tai esimerkiksi ilmastonmuutosta. Yhdeksi merkittäväksi teemaksi ohjelmassa nousee niin sanottu *Energiewende*, joka tarkoittaa energiapolitiikan muutosta ympäristön kannalta kestävämmäksi. (SPD–Parteivorstand 2007, 48–50). Vertailun perusteella sanoisin, että alhaisesta ekologisesta omatunnosta SPD ei kärsi, vaan ympäristö- ja ilmastoasiat ovat osa heidän periaatteitaan. Näin SPD on kääntynyt pois klassisesta sosialidemokratiasta (Giddens 1998, 7–11).

Vanhasta sosialidemokratiasta näytetään kääntyneen pois *useiden* muiden teemojen ja tyyppiesimerkkien perusteella. Silti vanhaa sosialidemokratiaa kuvaava vaatimukset sekataloudesta ja markkinoiden hallitseminen keynesiläisellä talouspolitiikalla (Giddens 1998, 4–8) näyttävät löytyvän myös Hampurin ohjelmasta (SPD–Parteivorstand 2007). Tähän argumenttiin palaan vasta myöhemmin, kun käsittelen kolmannen tien sisältöteemoja. Myös Giddensin mukaan vanhaan sosialidemokratiaan kuuluva teema *vahvasta* egalitarismista, eli vahvasta pyrkimyksestä tasa-arvoon, näyttäisi ainakin jossain määrin löytävän paikkansa Hampurin ohjelmassa. Giddensin yksi tyyppiesimerkki egalitarismista on verotuksen uudistaminen progressiivisesti. (Giddens 1998, 7– 11.) Hampurin ohjelmassa tunnustaudutaan progressiivisen verotuksen kannattajaksi: ”*Wir bekennen uns zur bewehrten progressiven Einkommensteuer*” (SDP–Parteivorstand 2007, 46).

5.2.2 Kolmannen tien arvot

Arvopolitiikka on aina ollut tärkeää sosialidemokratialle, joka näkyy myös Hampurin ohjelmassa. Anthony Giddens määritteli kolmannen tien -politiikalle arvoja, joita sen tulee noudattaa. Yksi tärkeä teema, minkä kolmas tie -teoria pitää sisällään, on positiivisen asenteen ottaminen globalisaatiota kohtaan. (Giddens 1998, 64–68.) Hampurin ohjelmassa globalisaatioon suhtaudutaan avoimesti ja myönteisesti, tunnustaen kuitenkin sen mukanaan tuomat uudet uhat ja riskit (SPD–Parteivorstand 2007). Tyypillisesti tämä näkyy esimerkiksi seuraavassa toteamuksessa siitä, että Saksa kuuluu globalisaation voittajiin: ”*Deutschland zählt dank der Stärke seiner Industrie zu den Gewinnern der Globalisierung*” (SPD–Parteivorstand 2007, 9).

Kolmannen tien arvoihin kuului teema siitä, miten modernisaatiota toteutetaan. Giddensin mukaan modernisaatio ei toteudu lineaarisesti eli johdonmukaisesti, eikä sitä voi helposti sovittaa yhteen talouskasvun kanssa. Tieteet ja teknologia on otettava mukaan modernisaation agendalle. (Giddens 1998, 64–68.) Hampurin ohjelmassa kantavat arvotemat ovat *kestävä kehitys* ja *laadullinen kasvupolitiikka* (SPD–Parteivorstand 2007). Nämä kaksi arvotemaa näyttävät toimivan vastauksena siihen, miten talouskasvu voidaan sovittaa yhteen modernisaation kanssa. Esimerkkityyppiä valitsin vaatimuksen kestävästä kehityksestä, joka *yhdistää* talouden, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja ympäristövastuun: ”*Wir wollen nachhaltigen Fortschritt, der*

wirtschaftliche Dynamik, soziale Gerechtigkeit und ökologische Verantwortung vereint.“ (SPD–Parteivorstand 2007, 42).

Eräs johtava kolmas tie -teorian arvoteema on, että yksilöillä ei tule olla oikeuksia ilman velvollisuuksia (Giddens 1998, 64–68). Hampurin ohjelmassa tämä arvoteema saa vastakaikua. Ohjelmassa yksi johtava teema on *sosiaalivaltio* ja *asiat*, joista sosiaalivaltio muodostuu. Näihin palaan hieman myöhemmin, kun puhumme kolmannen tien sisällöistä. Hampurin ohjelmasta on kuitenkin löydettävissä eräänlainen alateemana sosiaalivaltiolle. Ohjelman mukaan sosiaalivaltiolle on tunnuksenomaista se, että jokainen ihminen on vastuussa itsestään. (SPD–Parteivorstand 2007.) Tällöin tyypillisenä sosiaalivaltion teemaa ja *ihmisen vastuuta korostava* esimerkkinä toimii hyvin toteamus siitä, että ihmisellä ei ole *pelkästään* oikeuksia ja velvollisuuksia, vaan myös sosiaalisia ulottuvuuksia (SPD–Parteivorstand 2007, 14).

Muut kolmannen tien teorian ehdottamat kolmannen tien arvot eivät suoraan tule ilmi Hampurin ohjelmassa, vaan ne ovat löydettävissä ehkä pienempänä osana isompaa kokonaisuutta. Näin teorian arvoteemat siitä, että auktoriteettia ei tule olla ilman demokratiaa, ja että muutosta kohtaan on otettava pragmaattinen asenne, ja että poliittisen liikkeen on oltava traditioiden yläpuolella (Giddens 1998, 64–68) ovat analyysini mukaan löydettävissä Hampurin ohjelmasta vain epäsuorasti kestävän kehityksen, laadukkaan kasvun ja sosiaalisen markkinatalouden *-teemojen sisältä* (SPD–Parteivorstand 2007).

5.2.3 Väilyhteenveto

En kuitenkaan pidä sitä ongelmana, että Giddensin arvoteemojen ja Hampurin ohjelmassa mainittujen teemojen välillä ei ole löydettävissä suoraa yhteyttä. Hampurin ohjelmassa arvoina tai periaatteina esiintyvät teemat ovat osa modernisaatiota tai globaalin aikakauden asettamia reunaehtoja (SPD–Parteivorstand 2007). Aiemmin, klassista sosialidemokratiaa käsittelevässä kohdassa totesin, että *useita* kolmas tie -teorian vanhaksi sosialidemokratiaksi (Giddens 1998, 7–11) väittämiä teemoja ja tyyppiesimerkkejä ei juuri löydy Hampurin ohjelmasta muuta kuin siten, että niistä on käännytty pois. Tämä on modernisaatiota. Giddensin mukaan modernisaatio on uuden kolmannen tien politiikan arvoperusta: ”*What should modernization be taken to mean?*”

One thing it means, obviously, is the modernizing of social democracy itself – the breaking away from classical social democratic positions.” (Giddens 1998, 67.)

Jo itsessään sosialidemokratiaa modernisoivien teemojen käsitteleminen Hampurin ohjelmassa tarkoittaa, että ohjelman voidaan sanoa löyhässä mielessä noudattelevan kolmas tie -teorian oppia siitä, että sosialidemokratiaa on *modernisoitava* siten, että se luopuu klassisesta sosialidemokratiasta (Giddens 1998, 4–8, 64–68). Giddensin mukaan pragmaattinen asenne modernisaatiota kohtaan tarkoittaa sitä, että on tarkkailtava markkinoiden laajoja sosiaalisia ja kulttuurillisia vaikutuksia sekä tarvittaessa suojauduttava uuden globaalin maailman uhilta (Giddens 1998, 64–65). Näitä kolmannen tien periaatteita mukailee hyvin seuraava toteamus Hampurin ohjelmassa: *”Wir wollen nachhaltigen Fortschritt, der wirtschaftliche Dynamik, soziale Gerechtigkeit und ökologische Verantwortung vereint.”* (SPD-Parteivorstand 2007, 42).

5.2.4 Sosiaalinen markkinatalous

Seuraavaksi pyrin analysoimaan ja tulkitsemaan kolmas tie -teorian sisältöteemojen ja Hampurin ohjelman sisältöteemojen välistä yhteyttä ja löytämään tyypiesimerkkejä molemmista lähteistä analyysin tueksi.

Muistellemme, että kolmas tie -teorian yksi teemasisältö kolmannelle tielle oli uuden sekatalouden luominen (new mixed economy). Teoria väittää, että uusi sekatalous toimii hallituksen ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyön taloudellisena perustana. Perustan avulla vauhditetaan yhteisöjen uudistusta ja kehitystä. Ekonominen perusta vaatii hyvinvointi-instituutioiden modernisointia. Uudessa sekataloudessa etsitään synergiaetuja julkisen ja yksityisen sektorin välillä ja tasapainoillaan taloudellisen regulaation ja deregulaation välillä. (Giddens 1998 69, 99–100.) Vastaavasti mukaan on myös otettava teorian väite siitä, että vanhaan sosialidemokratiaan kuuluu teemana markkinakapitalismin stabilisoiminen keynesiläisellä talouspolitiikalla, jota kuvaa tyypiesimerkkinä *kysynnän hallitseminen, sekatalouden luominen sekä markkinoiden roolin rajoittaminen* (Giddens 1998, 4–8). Tarkemmin eriteltyä lukija löytää yllä olevat väitteet taulukosta 3. sivulla 30 alkaen.

Väitän, että Giddensin teemat *markkinakapitalismin stabiloimisesta* ja *uudesta sekataloudesta* ovat löydettävissä molemmat Hampurin ohjelmasta (SPD–

Parteivorstand 2007) ja näin ollen *yhdistävät* yhden teeman alle kaksi Giddensin sosialidemokratian kuvaavaa teemaa, jotka leimautuvat molemmat niin vanhaksi kuin uudeksi sosialidemokratiaksi. (Giddens 1998, 4–8 ja 69.) Tämä yhdistetty teema on Hampurin ohjelmassa esiintyvä teema ja vaatimus *sosiaalisesta markkinataloudesta* (SPD–Parteivorstand 2007). Sosiaalinen markkinatalous oli Giddensin mukaan yksi versio vanhasta sekataloudesta, jossa markkinat ovat alistettuja hallinnolle (Giddens 1998, 99). Tulkintani mukaan näyttää siltä, että sosiaalinen markkinatalous voidaan katsoa olevan *teemana* lähellä kolmas tie -teorian tarkoittamaa *vanhaa* sekataloutta. Kuitenkin tyyppiesimerkit kertovat sosiaalisen markkinatalouden olevan lähellä kolmas tie -teorian uuden sekatalouden -teemaa.

Hampurin ohjelmassa sosiaalinen markkinatalous tyypillisesti kuvataan siten, että sosiaalinen markkinatalous *yhdistää* taloudellisen voiman ja hyvinvoinnin laajalle ryhmälle. Sosiaalinen markkinatalous on jotain, mitä valtio tai Euroopan unioni harjoittaa. Sosiaalisen markkinatalouden tulisi toimia niin, että sosiaalinen hyvinvointi ja turvallisuus toteutuvat laajasti.

Kolmas tie -teorian uuden sekatalouden -teemaan viittaa useita tyyppiesimerkkejä: ne ovat talouden deregulaatiota ja regulaatiota käsittelevät lauseet. Ohjelman mukaan valtiolle *deregulatio* on aina *tarpeellista* silloin, kun vanhentuneet säännöt muuttuvat kahleiksi. Kuitenkin *periaatteena* deregulatio ei voi toimia, sillä se toimii silloin (periaatteena) jokaisen valtion tarkoitusta vastaan. (SPD–Parteivorstand 2007, 32–44.) Edelliset esimerkit kuuluvat kolmas tie -teoriaan. Ne ovat osa ohjeistusta tasapainoilla regulaation ja deregulaation välillä (Giddens 1998, 100). Toinen tyyppiesimerkki vahvistaa tätä ajatusta: ”*Für uns gilt: so viel Wettberb wie möglich, so viel regulierender Staat wie nötig.*“ (SPD–Parteivorstand 2007, 43).

Ratkaisevana lankojen yhdistäjä, kolmas tie -teorian *uuden sekatalouden* ja Hampurin ohjelmassa tematisoidun *sosiaalisen markkinatalouden* välillä, on *valtion rooli* toimijana. Ohjelmassa valtiolla on säätelijän rooli (niin paljon kuin tarpeen) ja vastaavasti kolmas tie -teorian mukaan valtion ei tule vaikuttaa uudessa sekataloudessa liian vahvasti, muuten se on hänen mukaansa vanhaa sekatalouteen kuuluvaa sosiaalista markkinataloutta (Giddens 1998, 99–100). Siis niin paljon säätelyä, kuin tarpeen, mutta ei liian vahvasti. Voi olla, että tässä kolmas tie -teoria ja Hampurin ohjelma yhdistyvät. Joka tapauksessa on osoitettavissa, että *sosiaalinen markkinatalous* -teema pitää

sisällään tyyppiesimerkkejä, jotka kuvaavat uutta sekataloutta ja ovat näin osa sosialidemokratian modernisointia ja kolmatta tietä.

5.2.5 Antikapitalistinen Hampurin ohjelma

Muistellemme, että Chantal Mouffen mukaan kolmas teorian tahto uudistaa sosialidemokratiaa haluamallaan tavalla tekee siitä pro -kapitalistisen positioltaan. Ennen sosialidemokratia oli aina antikapitalistisesti suuntautunut (Mouffe 2000, 109–110.) Alex Callinicos muistuttaa, sosialidemokratian vastustaja on globaali kapitalismi. Sosialidemokratian pitäisikin vahvemmin nojautua antikapitalistiseen suuntaan. (Callinicos 2001, 111.) Väitän, että teemoiltaan ja tyyppiesimerkeiltään Hampurin ohjelma näyttäytyy antikapitalistiselta periaatteidensa osalta, eikä näin ollen ei noudattaisi Mouffen tai Callinicosin väitteitä siitä, että sosialidemokratia olisi hylännyt antikapitalistisen otteensa. Tunnustan, että ohjelma silti sisältää Mouffen kritisoimaa Giddensin ajatusta siitä, kolmas tie -politiikan täytyy hyödyntää kaikkia (Mouffe 2000, 109–110).

Hampurin ohjelman kantavia teemoja, sosiaalisen markkinatalouden sisällä, ovat teemat *pelisääntöjen luomisesta markkinoille ja markkinaradikalismien torjunnasta* (SPD–Parteivorstand 2007, 31–44). Tyypillisesti ohjelmassa esiintyi sosiaalisuutta, oikeudenmukaisuutta, yhteistyötä ja pelisääntöjä korostavia esimerkkityyppejä. Ohjelman mukaan sosiaalisen Euroopan täytyy olla vastaus globaalille kapitalismille. Markkinat tarvitsevat sääntöjä, jotta ne voivat toimia ihmisten kannalta positiivisesti. Markkinataloudesta ei saa tulla markkinayhteiskunta ja globaalilla kapitalismilla puuttuu demokratiaa ja oikeudenmukaisuutta. Ohjelmassa nostetaan vahvasti esille se periaate, että markkinaradikalismia tulee kitkeä kansainvälisen keinoin. (SPD–Parteivorstand, 31–44.)

Kolmas tie -teoria pitää myös tärkeänä markkinafundamentalismin kaitsemista globaalilla tasolla, esimerkiksi keinottelua ja spekulointia kitkemällä. Ne ovat osa kosmopoliittisen kansan ja kosmopoliittisen demokratian -teemoja, jotka ovat yksi kolmannen tien teoriaa kannattelevista teemoista. (Giddens 1998, 129–153.) Palaan näihin tarkemmin seuraavassa kappaleessa. Kolmas tie -teoria ei kuitenkaan ole selkeästi asemoitunut itseään antikapitalistiseksi, minkä vastaavasti Hampurin ohjelma

tekee. Tulkitseen, että Saksan sosialidemokraattinen puolue SPD tahtoo periaateohjelmassaan vahvasti nojautua antikapitalistisiin teemoihin ja sisältöihin, eikä näin ollen ole luopunut antikapitalistisesta näkökannastaan.

5.2.6 Kosmopoliittinen SPD

Giddensin määrittelemä kolmannen tien teema, kosmopoliittinen kansa, täyttyy monilta osin Hampurin ohjelmassa. Kosmopoliittiselle kansalle on tunnuksenomaista sosiaalisen inklusion tuottavan kehityksen edistäminen sekä poikkikansallisten hallintojärjestelmien vaaliminen. (Giddens 1998, 129–135.) Hampurin ohjelmassa samansuuntaisia teemoja on YK:n ja muiden globaalien tai poikkikansallisten organisaatioiden, kuten ILO:n, NATO:n ja maailmanpankin, vahvistaminen globaaleja tehtäviä varten. Hampurin ohjelman mukaan YK on ylin taho globaalissa maailmanjärjestyksessä. SPD:n näkemyksen mukaan YK:n turvallisuusneuvostossa yksittäisten maiden veto-oikeus täytyy poistaa. SPD haluaa YK:lle globaalin neuvoston käsittelemään talous-, sosiaali-, ja ympäristöpolitiikkaa. (SPD – Parteivorstand 2007, 21–23.)

Muistamme, että Heiskalan mukaan sosiologi Ulrich Beck katsoo, että laajempaan globalisaatioon liittyy ajatus maailmanyhteiskunnasta sekä globaalin kansalaisyhteiskunnan ja radikaalin demokratian toteuttamisesta globaalissa mittakaavassa (Heiskala 1999, 16–20). Kolmas tie -teoria kantaa sisällään ajatuksen (taulukko 3, sivu 31), että ylikansallisia toimia tulee voimakkaasti tukea. Näin SPD:n voimakkaat vaatimukset ovat osa kolmas tie -teoriaa.

5.2.7 Demokratisoitu valtio ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta

Yksi kolmas tie -teorian johtavia teemoja on ajatus uudesta demokraattisesta valtiosta, jossa demokratia on demokratisoitu ja valtio on uudistettu sopivaksi globalisaation aikakaudelle. Jotta tämä voisi toteutua, on palautettava luottamus poliitikkoihin ja politiikkaan ja sopeutettava hallinto uusiin olosuhteisiin globaalilla aikakaudella. Nämä toteutetaan erilaisilla toimilla, kuten desentralisoimalla, julkista tilaa laajentamalla, hallinnollista tehokkuutta nostamalla, suoraa demokratiaa kehittämällä tai suojautumalla teknologisia uhkia vastaan. (Giddens 1998, 69–78.) Edellisiä käsiteltiin tarkemmin

kappaleessa 3.4.2 Kosmopoliittinen kansa ja kosmopoliittinen demokratia.

Otan tähän tarkasteluun mukaan myös kolmas tie -teorian teeman aktiivisesta kansalaisyhteiskunnasta. Aktiivisessa kansalaisyhteiskunnassa valitsee uudistunut kansalaisyhteiskunta, jossa yhteisöillä on aktiivinen rooli. Aktiivinen kansalaisyhteiskunta edellyttää teorian mukaan: 1) hallituksen ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyötä, 2) kolmannen sektorin mukaan ottamista yhteiskunnan kehitykseen, 3) paikallisen julkisen tilan suojelemista, 4) perhepolitiikan demokratisoimista, 5) yhteisölähtöistä rikostorjuntaa yhteistyössä poliisin kanssa ja 6) yhteisöjen uudistaminen panostamalla paikallisiin aloitteisiin sekä 7) yrittäjyyden tukemista esimerkiksi mikrolainoja myöntämällä. (Giddens 1998, 78–98.)

Hampurin ohjelmassa nämä molemmat teemat, *demokraattinen valtio* ja *aktiivinen kansalaisyhteiskunta* ovat vahvasti esillä. Ohjelmassa kansalaisyhteiskunta nähdään aktiivisena aktiivinen ja valtion tehtävä on aktivoida kansalaisyhteiskuntaa. Sen sijaan, että Hampurin ohjelma käyttäisi kolmas tie -teorian käsitettä (uusi) demokraattinen valtio (ks. esim. Giddens 1998, 77), tematisoidaan ohjelmassa usein *demokraattinen yhteiskunta* ja siihen liittyvä *demokraattinen kulttuuri*, jolla luottamus demokratiaan voidaan palauttaa. (SPD – Parteivorstand 2007, 30–39.)

Tyypiesimerkit, jotka käyvät hyvin todisteena demokraattisen kansalaisyhteiskunnan tematisoinnista ovat seuraavat toteamukset: *”Im föderalen Staat gilt Subsidiarität: Nur was die kleinere Einheit nicht leisten kann, übernimmt die größere.“* ja *„Der Verbindung von aktivierendem Staat und aktiver Zivilgesellschaft dient auch die direkte Mitsprache der Bürgerinnen und Bürger durch Volksbegehren und Volksentscheide. In gesetzlich festzulegenden Grenzen sollen sie die parlamentarische Demokratie ergänzen nur in Gemeinden und Ländern, sondern auch im Bund. Wo die Verfassung der parlamentarischen Mehrheit Grenzen setzt, gelten diese auch für Bürgerentscheide.“* (SDP –Parteivorstand 2007, 32–34.)

Yllä mainituissa esimerkeissä käy selkeästi ilmi SPD:n halu ja tavoitteet desentralisoida ja rakentaa poliittinen järjestelmä subsidiariteettiperiaatteen mukaan. Niissä ilmenee halu laajentaa valtion toimesta julkista tilaa läpinäkyvämpään ja avoimempaan suuntaan ja luoda suurempi yhteys kansalaisiin kehittämällä esimerkiksi paikallista suoraa demokratiaa. Ja niissä näkyvät teemat aktiivinen kansalaisyhteiskunta ja demokraattinen

valtio. Ne ovat kolmas tie -teorian tarkoittamia *edellytyksiä* valtion demokratisoinnille ja näin osa kolmatta tietä. (Giddens 1998, 69–98.)

5.2.8 Mahdollisuuksien tasa-arvo ja sosiaalinen valtio

Eräs Giddensin kolmannen tien teemoista on ajatus inklusiivisesti toimivasta yhteiskunnasta ja tasa-arvosta inklusion välineenä. Yksi olennainen kolmas tie -teorian väite on, että sosialidemokratian ei tule täysin meritokraattista yhteiskuntaan, jossa yksilön mahdollisuuksia päästä eteenpäin rajataan. Täysin meritokraattinen yhteiskunta on Giddensin mukaan neoliberalismia. (Giddens 1998, 99–102.)

Giddensin mukaan sosialidemokratian tulee panostaa vahvasti inklusiota edistäviin toimiin, kuten tasa-arvoiseen sivistykseen tai yhtäläisten poliittisten oikeuksien tavoittelemiseen. Inklusiota lisätään myös kansalaisliberalismin (civic liberalism) avulla. Tämä tarkoittaa julkisen tilan uudistamista siten, että köyhät ja rikkaat ovat julkisessa vallan alaisesti tasa-arvoisia keskenään ja ihmiset tuntevat kuuluvansa samaan yhteisöön. (Giddens 1998, 99–128.) Julkisen tilan uudistamiseen kuuluu olennaisesti ajatus mahdollisuuksien tasa-arvosta ja siitä, että mahdollisuuksien tasa-arvo voimakkaasti estää sosiaalista eksklusiota syntymästä (Giddens 2002, 16).

Hampurin ohjelma nojaa myös vahvasti mahdollisuuksien tasa-arvon -teemaan. Hampurin ohjelmassa todetaan, että mahdollisuuksien tasa-arvoa tulee edistää kaikille (SPD–Parteivorstand 2007, 60). Tyypillinen toteamus siitä, että SPD haluaa kaikille samat mahdollisuudet, toistuu useassa eri yhteydessä. Mahdollisuuksien tasa-arvo kuuluu SPD:n tematisoimaan *sosiaalisen valtion* -ideaan. Sosiaalinen valtio antaa kaikille samat mahdollisuudet ja turvaa suurilta elämän uhilta. (SPD–Parteivorstand 2007.) Tämä koskee muun muassa seksuaalista tasa-arvoa: ”*Wir Sozialdemokratinnen und Sozialdemokraten wollen, dass Frauen und Männer gleiche Rechte und Chancen haben.*“ (SPD–Parteivorstand 2007, 40).

Myös Giddensille yksi kolmas tie -teorian teemoista oli sosiaalinen valtio, tarkemmin sanottuna *sosiaalisesti investoiva valtio*, joka toimisi hyvinvointivaltion uutena versiona. Hyvinvoinnin luomiseen osallistuivat koko kansalaisyhteiskunta positiivisen hyvinvoinnin yhteiskunnan muodossa. Sosiaalisesti investoivassa valtiossa on vältettävä

riippuvaisuuden kulttuuria, jossa ihmiset ottavat rationaalisia etuja niistä mahdollisuuksista, joita on tarjolla. Etujen ei tule olla autonomisia, riippumatta siitä, palvelevatko ne enää tarkoitustaan vai ei. (Giddens 1998, 99–128.)

SPD:lle puhuu periaateohjelmassaan sosiaalivaltiosta mielellään Euroopan tasolla. Teemaan sopiikin, että SPD:n mukaan eurooppalainen sosiaaliunioni tarvitsee yhteisiä eurooppalaisia normeja ja standardeja tai että, hyvinvoinnista vastaava sosiaalivaltio (SPD–Parteivorstand 2007 28, 55). Kiteytetysti voidaan sanoa, että SPD haluaa sosiaalisen Euroopan ja sosiaalisen valtion. (SPD–Parteivorstand 2007.) Sama tälle teemalle tyypillisiä ehdotuksia esiintyy myös kolmas tie -teoriassa. Giddensin mukaan valtion tulee kannustaa yrittäjyyteen ja kosmopoliittiseen työkuulttuuriin, joka vastaa paremmin globalisaation haasteisiin. Valtion on oltava valmis luomaan yhteisiä standardeja esimerkiksi EU:n tasolla. (Giddens 1998, 99–128.) Näin kolmas tie -teoria ja SPD:n periaateohjelma yhtyvät ajatustensa osalta.

5.2.9 Demokratiaan perustuva perhemalli (the democratic family)

Viimeiseksi kohdaksi valitsin kolmas tie -teoriaan kuuluvan teeman demokratiaan perustuvasta perhemallista. Giddens argumentoi, että myös perhe on demokratisoitava. Demokraattinen perhemalli perustuu tasa-arvoon, yksilöllisiin oikeuksiin, autonomiaan, keskustelun pohjalta tehtyyn päätöksentekoon ja väkivallasta vapaaseen ympäristöön. Demokraattinen perhemalli *edellyttää* muun muassa seksuaalista tasa-arvoa, tehokasta lastensuojelua, lasten kasvatuksen painottuminen tasapainoisemmin naisten ja miesten välillä (positiivinen isyys), yhteishuoltajuuden kehittämistä ja miesten roolin vahvistamista kasvattajana lainsäädännön tasolla. (Giddens 1998, 89–98.)

Hampurin ohjelmassa miesten rooli ei nouse niin vahvaksi kuin naisten rooli nousee. Monessa yhteydessä viitataan naisten huonoon asemaan yhteiskunnassa. Johtava teema perheestä on kuitenkin perheen turvallisuuden ja tasa-arvon takaaminen. Näin ollen myös miehille halutaan tasa-arvoinen asema naisten kanssa perheen kasvattamisessa. Perheistä halutaan vahvoja. Lisäksi halutaan seksuaalista tasa-arvoa ja lapsiystävällinen yhteiskunta. Muun muassa näitä teemoja ohjelma sisältää. (SPD–Parteivorstand 2007.)

Tyypiesimerkkini näihin teemoihin liittyen kertovat jo paljon: ”*Eine erfolgreiche*

Kinder- und Familienpolitik gehört zu den Schlüsselfragen für die Zukunftsfähigkeit unseres Landes.“ ja “Unser Leitbild ist die Familie, in der Mutter und Vater gleichermaßen für Unterhalt und Fürsorge verantwortlich sind.“ (SPD-Parteivorstand 2007, 65–66.)

Näissä esimerkeissä näkyy tasa-arvon vaatimus miesten ja naisten välillä sekä perhepolitiikan oleminen keskiössä, kun maan tulevaisuutta rakennetaan. Kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä en uskalla esimerkeistä vetää, mutta kokonaisuudessaan näyttää siltä, kolmas tie -teorian demokraattisen perheen *edellyttämät* vaatimukset ovat osittain myös SPD:n vaatimuksia perheiden aseman parantamiseksi ja demokratisoimiseksi.

5.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimukset

Edellisten teemojen ja tyyppiesimerkkien vertailun tulokset olen valmis tulkitsemaan seuraavaa:

- 1) Hampurin ohjelma sisältää runsaasti kolmas tie -teorian teemoja ja autenttisia tyyppiesimerkkejä niin arvojen kuin sisällön osalta.
- 2) Ohjelmassa on myös jonkin verran löydettävissä viitteitä teemoista ja tyyppiesimerkeistä, jotka eivät sovi yhteen kolmas tie -teorian kanssa. Osittain on kuitenkin kyse vain teemojen tai tyyppiesimerkkien uudelleen määrittelemisestä.
- 3) Ohjelma ei sisältänyt laajasti ottaen paljonkaan sitä, mitä kolmas tie -teoria luokitteli vanhaksi sosialidemokratiaksi.
- 4) Koska edellinen väite on totta, ohjelma vastaavasti sisältää paljon teemoja, jotka ovat osa sosialidemokratian modernisointia eli kolmannen tien tärkeintä tehtävää.
- 5) Hampurin ohjelmassa näkyy teemoja ja tyyppiesimerkkejä kolmannen tien teoriasta ja se *sisältää perintöä* sosialidemokratia kolmannen tieltä.
- 6) Se, sisältääkö ohjelma uudenlaisia kolmannen tien käsitteitä ja teemoja, kuten *progressiivinen hallinto*, tarvitsee oman lisätutkimuksensa.

En analyysiin valinnut kaikkia löytämiäni tuloksia, vaan valitsin niistä keskeisimmät. Tämä pitää sisällään sen riskin, että jotain jäi ehkä huomaamatta. Kuitenkin, tutkimusongelmaani löytyi vastauksia. Kolmannen tien perintö näkyy Hampurin

ohjelmassa. Se sisälsi yllättävän paljon samankaltaisia teemoja ja tyyppiesimerkkejä, vaikka erojakin löytyi. Osittain teemat ja esimerkit sekoittuivat toisten teemojen ja käsitteiden kanssa, mikä vaikeutti vertailun tekemistä. Aineisto, Hampurin ohjelma, on kuitenkin erittäin laaja aineisto: 79 sivua pitkä.

Tutkielmani case -tapauksen analyysi tiivistyy Tony Judtin ajatuksen uudelleen muotoilemiseen. Judtin mukaan kolmas tie oli läpimurto vuosikymmeniä kestäneeseen teoreettiseen stagnaatioon (Judt 2007, 794). Stagnaatio oli edellisten sukupolvien perintö kolmas tie -sukupolvelle. Nyt sosialidemokraattien alhainen kannatus, ideologinen laiskuus ja vaihtoehdottomuus tuntuvat olevan kolmas tie -sukupolven perintö meille nuorille.

6 Yhteenveto

Tutkimusongelmani olivat: *mikä* on sosialidemokraattisen liikkeen *kolmas tie* ja mikä on *kolmannen tien perintö* sosialidemokratialle. Avasin käsitettä kolmas tie tarkemmin. Tutkimukseni painottuu vahvasti eurooppalaiseen sosialidemokratiaan. Sivusin myös maailmanlaajuisesti kolmannen tien diskurssia ja kolmannen tien kehitystä.

Tutkielmani pääväitteeni oli, että toisin kuin yleisesti luullaan tai väitetään, kolmas tie ei ole täysin poistunut sosialidemokratiasta, ei liikkeestä eikä aatteesta, vaikka *käsitettä* kolmas tie ei enää aktiivisesti käytettäisikään. Pyrin todistamaan väitteeni kuvaamalla kolmannen tien kehitystä sekä viime kädessä vertailemalla kolmas tie -teoriaa case -tapaukseni aineistoon.

Tutkielmani koostui kuudesta eri osasta, jotka muodostivat yhden kokonaisuuden. Ensimmäiseen lukuun kuuluivat johdanto, tutkimusprosessin läpikäyminen ja tutkimusongelman käsitteleminen sekä kolmas tie -käsitteen selittäminen ja tutkimusongelman taustalla olevan diskurssin selvittäminen. Pyrin tällä tuottamaan lukijalle selkeän johdatuksen tutkielman pääajatuksia varten sekä avaamaan taustaa ja diskurssia.

Toisessa luvussa keskityttiin tieteenfilosofisiin pohdintoihin sekä menetelmävalintoihin. Pohdin asemaani tutkijana sekä tämän tutkielman luonnetta. Kävin läpi kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä sekä menetelmävalintojani perustellen niitä. Pyrin pohtimaan tutkielmaani analyttisesti lukijan näkökulmasta katsottuna. Väitin, että tämä tutkimus sisältää hyvän ja tiiviin yhteyden teorian ja käytännön välillä.

Menetelmävalintani koostuvat kahdesta menetelmästä, ja niiden avulla saatujen tuloksien vertailuista. Toisin sanoen tein vertailevaa tutkimusta, joka vaati onnistuakseen tiiviin yhteyden teorian ja tutkimusaineiston välillä. Ensimmäinen menetelmäni oli teemoittelu. Teemoittelu on menetelmä, joka kuuluu laadullisen analyysin perusmenetelmään. Siinä tutkimusaineistosta pyritään hahmottaan keskeisiä aihepiirejä eli teemoja. Toinen menetelmävalintani oli tyypittely. Tyypittely on myös

laadullisen analyysin perusmenetelmä, jossa tutkimusaineistosta kiteytetään toistuvia ja sille tyypillisiä ominaisuuksia, tapahtumakulkuja tai merkityksiä. (Eskola & Suoranta 2003.)

Käytin teemoittelua ja tyypittelyä hyväkseni silloin, kun analysoin ja tulkitsen kolmas tie -opin teoreettista viitekehystä ja sisältöä sekä silloin, kun analysoin ja tulkitsen Saksan sosialidemokraattien periaateohjelmaa (SPD-Parteivorstand 2007). Jäsentämällä teoriaa teemoittamalla ja havainnollistamalla sitä tyyppiesimerkeillä, pystyin myöhemmin tekemään vertailua esimerkkiaineistoissa esiintyviin teemoihin ja tyyppiesimerkkeihin ja tulkitsemaan, onko niillä yhteys ja jos on, niin minkälainen yhteys (ks. esim. Boyatzis 1998, 4–5). Selkeillä säännöillä ja havainnollistamisella oli aina myös tarkoitus johtaa päätelmiin ja johtopäätöksiin (Alasuutari 1999, 41).

Kolmannessa luvussa pääsimme kiinni kolmannen tien -teoriaan ja tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Selvitin ja selvensin sosialidemokratian kolmas tie -teorian syntyä ja kehitystä. Kävin läpi keskeisiä vaikuttajia ja taustoja sekä valotin kolmannen tien ympärillä ja sen sisällä käytävää diskurssia. Tein ensimmäisen analyysini ja tulkintani kolmas tie -teorian teemoista ja teemojen sisällä olevia esimerkkityypeistä.

Kolmas tie -teoria syntyi monivaiheisesti ja siihen on vaikuttanut lukuisia keskustavasemmistolaisia ajattelijoita. Tärkein heistä oli Anthony Giddens. Kolmas tie -oppi perustuu poliittiseen *triangulaatio* -malliin. Ajatuksen takana oli Bill Clintonin silloinen poliittinen neuvonantaja Dick Morris (Callinicos 2001, 24). Euroopassa kolmatta tietä edistivät vahvasti ennen kaikkea Iso-Britannian Tony Blair ja Saksan Gerhard Schröder. He keskittyivät levittämään kolmannen tien politiikkaa erilaisissa foorumeissa ja oman maansa poliittisissa agendoissa.

Huomasimme, että kolmas tie perustuu eräisiin lähtöoletuksiin, tosi-asioihin, joihin kolmas tie joutuu tai pyrkii vastaamaan. Anthony Giddensin mukaan kolmannen tien politiikalla tulee olla kokonaisuustavoite, jossa kansalaisia autetaan ohjaamaan tiensä läpi isoimpien meidän aikamme vallankumousten: globalisaatioon, muutoksista henkilökohtaisessa elämässämme ja suhteessamme luontoon (Giddens 1998, 64). Anthony Giddens määritteli viisi dilemmaa, joihin sosialidemokratian tulee löytää vastaus (Giddens 1998, 27–28).

Jäsentelin kolmannen tien teoriaa käyttäen hyväksi analyysimenetelmiä tematisointi ja tyypittely (Eskola & Suoranta 2003). Aluksi koostin teemoja ja teemojen perusteluita eli tyyppiesimerkkejä työskentelydokumenttiin, josta sitten tiivistin ja valitsin taulukkoon keskeisimmät ja olennaisimmat teemat ja tyyppiesimerkit. Toivoin, että tämä auttaa lukijaa hahmottamaan paremmin teemojen kokonaisuutta.

Kolmas tie -teoria on jäänyt viimeiseksi vasemmistolaiseksi yritykseksi ratkaista sellaisia ristiriitoja, kuten yksilön ja yhteisön välistä suhdetta tai markkinavoimien ja sekatalouden välistä filosofista eroa. Pohdittavaksi jäi nouseeko tällainen uusi teoria ikinä enää antamaan näihin ristiriitoihin vastauksia.

Neljännessä luvussa selvitin ja selvensin sosialidemokratian kolmas tie -politiikan syntymistä, nousukautta ja kohtaloa. Tarkoitukseni oli käydä läpi politiikan kehitystä ja siihen vaikuttaneita taustoja ja voimia. Pohdin, mikä merkitys erilaisilla dokumenteilla oli kolmannen tien kehitykselle ja miten lopulta aktiivinen kolmas tie -käsitteen alla kulkeva politiikka katosi? Kuvailin myös eri vaiheita siitä, miten kolmas tie -politiikka levisi osaksi eri maiden sosialidemokraattisten puolueiden poliittista agenda ja viime kädessä osaksi eri maiden sisä- ja ulkopoliittikkaa.

Etsin myös vastausta siihen, miten kolmas tie kehittyi poliittisesti, ketkä kehityksen takana olivat ja miten kolmas tie levisi osaksi eri maiden sosialidemokraattisten puolueiden agenda. Kolmas tie näytti voitokkaalta, nuorekkaalta, modernilta ja vaikutusvaltaiselta poliittiselta liikkeeltä, joka puhaltaisi menneet oikeiston ja kommunismin haamut pois tai karkottaisi vanhat jäärät ulos norsunluutorneistaan.

Vuosi 1999 tunnetaan sosialidemokratian historiassa ainakin siitä, että kaksi arvostettua sosialidemokraattista johtajaa, Tony Blair ja Gerhard Schröder julkaisivat yhteisen manifestin, jossa kehoitettiin eurooppalaisia sosialidemokraatteja liittymään heidän manifestinsa suunnitelmiin modernisoida keskustavasemmistolainen ajattelu. (Social Policy Association 2007 Summer, 11.)

Kolmannen tien poliittiset teemat levisivät laajaan käyttöön 2000 -luvun taitteessa, kun Gerhard Schröder ja Tony Blair sekä monet muut johtajat alkoivat tavata säännöllisesti ja levittivät kolmannen tien politiikkaa ympäri Euroopan ja maailman. Tapaamisten perusidea oli oppia toisilta vasemmisto-keskustalaisilta johtajilta ja kehittää yhdessä

poliittista toimintaa kolmannen tien suuntaan. (Schröder 2006, 329–330.) Näitä tapaamisia alettiin kutsua nimellä *progressiivisen hallinnon verkostoksi* (Progressive Governance Network). Progressiivisen hallinnon -tapaamiset järjestää nykyään ajatushautomo nimeltään Policy Network. Policy Network on omien sanojensa mukaan sosialidemokraattinen ajatushautomo, joka pyrkii uudistamaan sosialidemokratiaa (Policy Network 2014).

Kolmas tie -politiikka katosi nimellisesti vaalitappioiden, Irakin sodan ja julkisen keskustelun hiipumisen seurauksena. Yhdeksi perinnöksi kuitenkin jäi vuosittain järjestettävä kansainvälinen sosialidemokraattien foorumi, jossa mahdollisesti toistetaan kolmannen tien teemoja ja kehitetään poliittista sisältöä. Toiseksi perinnöksi jäi aktiivisesti toimiva kolmas tie -ajatteluhautomo Policy Network, jonka perustivat kolmannen tien vaikuttajat.

Viidennessä luvussa pääsimme käsiin kolmanteen tiehen 2000-luvun taitteen jälkeen. Vertasin case -tapauksessani kolmas tie -teorian teemoja ja esimerkkityyppejä esimerkkiaineistossa esiintyviin teemoihin ja esimerkkityyppeihin. Tällä vertailulla pyrin selvittämään sitä, onko kolmas tie -teorialla käytännöllinen yhteys Saksan sosialidemokraattisen puolueen SPD:n periaateohjelman teemoihin ja sisältöihin. Lähdin vertailemaan kolmas tie -teorian sisältämiä teemoja ja teemoihin liittyviä esimerkkityyppejä Hampurin ohjelman teemoihin ja esimerkkityyppeihin. Kyseessä oli *otos*, jolla vedin lankoja suurempaan kuvioon.

Tulokseksi case -tapauksen analyysistä sain:

- 1) Hampurin ohjelma sisältää runsaasti kolmas tie -teorian teemoja ja autenttisia tyyppiesimerkkejä niin arvojen kuin sisällön osalta.
- 2) Ohjelmassa on myös jonkin verran löydettävissä viitteitä teemoista ja tyyppiesimerkeistä, jotka eivät sovi yhteen kolmas tie -teorian kanssa. Osittain on kuitenkin kyse vain teemojen tai tyyppiesimerkkien uudelleen määrittelemisestä.
- 3) Ohjelma ei sisältänyt laajasti ottaen paljontaan sitä, mitä kolmas tie -teoria luokitteli vanhaksi sosialidemokratiaksi.
- 4) Koska edellinen väite on totta, ohjelma vastaavasti sisältää paljon teemoja, jotka ovat osa sosialidemokratian modernisointia eli kolmannen tien tärkeintä

tehtävää.

- 5) Hampurin ohjelmassa näkyy teemoja ja tyyppiesimerkkejä kolmannen tien teoriasta ja se *sisältää perintöä* sosialidemokratia kolmannen tieltä.
- 6) Se, sisältääkö ohjelma uudenlaisia kolmannen tien käsitteitä ja teemoja, kuten *progressiivinen hallinto*, tarvitsee oman lisätutkimuksensa.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (1999) *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Beck, Ulrich (2005) *Was zur Wahl steht*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Blair, Tony (1998) *The Third Way. New Politics for the New Century*. London: The Fabian Society.
- Blair, Tony & Schröder, Gerhard (1999) Europe: *The Third Way/Die Neue Mitte*.
<http://web.archive.org/web/19990819090124/http://www.labour.org.uk/views/items/00000053.html> (haettu 19.1.2014)
- Boyatzis, Richard E. (1998) *Transforming Qualitative Information*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.
- Bury, Chris (2000) The Clinton Years. Interview Dick Morris. *PBS Frontline*. Kesäkuu 2000. <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/clinton/interviews/morris.html> (haettu 19.1.2014).
- Callinicos, Alex (2001) *Against The Third Way. An Anti-Capitalist Critique*. Cambridge: Polity Press.
- Cramme, Olaf & Diamond, Patrick (toim.) (2012) *After The Third Way. The Future of Social Democracy in Europe*. London: I.B.Tauris & New York NY.: Co Ltd.
- Diamond, Patrick (2012) From Fatalism to Fraternity: Governing Purpose and the Good Society. Teoksessa Olaf Cramme & Patrick Diamond (toim.) *After The Third Way. The Future of Social Democracy in Europe*. London: I.B.Tauris & New York: Co Ltd, 1–27.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2003) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Feldenkirchen, Markus (2009) ”Draussen ist’s heller”. *Der Spiegel*. 39/2009, 48–56.

General Intellect (2008) *Vasemmisto etsii työtä*. Helsinki: Vasemmistofoorumi.

Giddens, Anthony (1994) *Beyond Left and Right. The Future of Radical Politics*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (1998) *The Third Way. The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (2000) *The Third Way and its Critics*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (toim.) (2001) *The Global Third Way Debate*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (2002) *Where Now for New Labour?*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (2007) *Over To You, Mr Brown*. Cambridge: Polity Press.

Harvey, David (2008) *Uusliberalismin lyhyt historia*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Heiskala, Risto (1999) Esipuhe: Beck, globalisaatio ja ”toinen moderni”. Teoksessa Ulrich Beck *Mitä globalisaatio on?* Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 7–28.

Held, David (2001) Regulating Globalization? The Reinvention of Politics. Teoksessa Anthony Giddens (toim.) *The Global Third Way Debate*. Cambridge: Polity Press, 394–405.

Jacobs, Michael (2001) The Environment, Modernity and the Third Way. Teoksessa Anthony Giddens (toim.) *The Global Third Way Debate*. Cambridge: Polity Press, 317–339.

Karvonen, Erkki (1999) "Kolmas tie" on vastuullista vapautta. Tony Blairin guru tarjoaa vaihtoehtoa. *Aamulehti*. 29.4.1999. <http://www.uta.fi/~tierka/giddens.htm> (haettu

13.1.2014).

Latham, Mark (2001) The Third Way: An Outline. Teoksessa Anthony Giddens (toim.) *The Global Third Way Debate*. Cambridge: Polity Press, 25–35.

Marsh, David & Furlong, Paul (2002) A Skin, not a Sweater: Ontology and Epistemology in Political Science. Teoksessa David Marsh & Gerry Stoker (toim.) *Theory and Methods in Political Science*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 17–41.

Merkel, Wolfgang (2001) The Third Ways of Social Democracy. Teoksessa Anthony Giddens (toim.) *The Global Third Way Debate*. Cambridge: Polity Press, 50–73.

Meyer, Thomas (2001) From Godesberg to the Neue Mitte: The Social Democracy in Germany. Teoksessa Anthony Giddens (toim.) *The Global Third Way Debate*. Cambridge: Polity Press, 74–85.

Mouffe, Chantal (2000) *The Democratic Paradox*. London: Verso. Verso. London.

Nye, Joseph S. Jr (2001) In Government We Don't Trust. Teoksessa Anthony Giddens (toim.) *The Global Third Way Debate*. Cambridge: Polity Press, 247–258.

Policy Network (2014a) Progressive Governance Network. *Policy Network*.
<http://www.policy-network.net/content/345/progressivegovernance> (haettu 19.1.2014)

Policy Network (2014b) Progressive Governance: Towards Growth and Shared Prosperity. *Policy Network*.
<http://www.policy-network.net/event/3936/Copenhagen-transatlantic-conference->
(haettu 19.1.2014).

Policy Network (2014c) About Policy Network. *Policy Network*.
<http://www.policy-network.net/content/342/about%20us> (haettu 19.1.2014).

Rifkin, Jeremy (1997) *Työn loppu. Teknologia. Työpaikat. Tulevaisuus*. New York: G.P. Putnam's Sons.

Santiago Times (2003) Third Way` ` Leaders tout Progressive Agenda. *The Santiago Times*. 15.7.2003. <http://santiagotimes.cl/third-way-leaders-tout-progressive-agenda/> (haettu 19.1.2014).

Salonen, Toivo (2004) *Tieteenfilosofia*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Schröder, Gerhard (2006) *Entscheidungen. Mein Leben in der Politik*. Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.

Schwarz, Peter (1999) Dritter Weg und Neue Mitte. Blair und Schröder legen ein gemeinsames Programm vor. *IKVI*. 12.6.1999. <http://www.wsws.org/de/articles/1999/06/spdj12.html> (haettu 19.1.2014).

Social Policy Association (2007) Whatever Happened to the Third Way? *Policy World. Newsletter of The Social Policy Association*. Kesä 2007. http://www.social-policy.org.uk/policyworld/PolicyWorld_Sum07.pdf (haettu 10.1.2014).

SPD–Parteivorstand (2007) *Hamburger Programm. Das Grundsatzprogramm der SPD*. Berlin: SPD–Parteivorstand 11–2007. http://www.spd.de/linkableblob/1778/data/hamburger_programm.pdf (haettu 19.1.2014).

Tempest, Matthew & Katz, Liane (2003) Third way summit under fire. *The Guardian*. 11.7.2003. <http://www.theguardian.com/politics/2003/jul/11/labour.uk> (haettu 19.1.2014).